

A Beginner's Guide to Tajiki

Azim Baizoyev and John Hayward

 RoutledgeCurzon
Taylor & Francis Group
LONDON AND NEW YORK

A Beginner's Guide to Tajiki

This is a conversational approach to the teaching and learning of the Tajiki language. It uses authentic language material to help learners as they proceed through its topic-based lessons. Its emphasis on the spoken language promotes oral fluency alongside written skills. Both lessons and appendices present new vocabulary and grammar simply and recycle material to provide opportunities for both controlled and free language learning.

The appendices include not only lists of useful information and samples of commonly needed letters and speeches, but also an invaluable introduction to Tajiki grammar and a comprehensive Tajiki–English dictionary of all the book's vocabulary – over 4500 definitions.

Azim Baizoyev holds a BA, MA and PhD in oriental languages. He teaches in the Tajik State University's Department of Iranian Philology and has been teaching Tajiki, Farsi and Russian as foreign languages since 1993 to the international staff of various embassies and foreign organisations working in Dushanbe. He has published numerous books and articles, including two textbooks for Tajiki-speakers learning Farsi.

John Hayward gained a degree in natural sciences and a PhD in genetics from Cambridge University, England, before going on to train as a teacher of English as a foreign language, in which field he holds the RSA/Cambridge CTEFLA and an MA in TESOL from Azusa Pacific University, California. He has taught English as a foreign language in Tajikistan since 1995 and is now director of a non-governmental organisation contributing to educational development.

First published 2004
by RoutledgeCurzon
11 New Fetter Lane, London EC4P 4EE
Simultaneously published in the USA and Canada
by RoutledgeCurzon
29 West 35th Street, New York, NY 10001
RoutledgeCurzon is an imprint of the Taylor & Francis Group
© 2004 Azim Baizoyev and John Hayward
Typeset by the authors
Printed and bound in Great Britain by
St Edmundsbury Press, Bury St Edmunds, Suffolk
All rights reserved. No part of this book may be reprinted
or reproduced or utilised in any form or by any electronic,
mechanical, or other means, now known or hereafter
invented, including photocopying and recording, or in any
information storage or retrieval system, without permission
in writing from the publishers.
British Library Cataloguing in Publication Data
A catalogue record for this book is available from the British Library
Library of Congress Cataloging in Publication Data
A catalog record for this book has been requested.
ISBN 0-415-31597-2 (hbk)
ISBN 0-415-31598-0 (pbk)

*Ба ҷашни пуришкӯҳи 10-солагии
Истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон
баҳишида мешавад.*

*Забони ҳар миллат ёдгори азият, ки
решии он аз сарчашмаи чандин наслҳои
назоди ӯ об хӯрда, моёи ифтихору
худшиносии наслҳои баъдина мегардад.*

Э.Ш.Раҳмонов

*Dedicated to the grand celebration of
Tajikistan's tenth anniversary of
independence.*

*"Each nation's language is a precious
legacy whose roots have drawn from the
source of many generations of its people
and which will be the cause of pride and
self-knowledge for future generations."*

E. Rahmonov

CONTENTS

<i>Official Preface</i>	<i>xi</i>
<i>Translation of the Official Preface</i>	<i>xii</i>
<i>Editor's Preface</i>	<i>xiii</i>
Дарси 1	Lesson 1
Алифбои тоҷикӣ	<i>The Tajiki Alphabet</i>
Алифбои Тоҷикӣ	<i>The Tajiki Alphabet</i>
Транскрипсия	<i>Transcription</i>
Зада	<i>Stress</i>
Дарси 2	Lesson 2
Мурочиат	<i>Forms of Address</i>
Шиносоӣ	<i>Getting Acquainted</i>
Grammar	<i>Personal Pronouns</i>
	<i>The Inflectional Suffix "Izofat"</i>
	<i>Possessive Determiners</i>
	<i>Pronominal Suffixes</i>
	<i>The Copula "Acm"</i>
Дарси 3	Lesson 3
Оила	<i>Family</i>
Grammar	<i>Present-Future Tense</i>
	<i>Simple Questions</i>
	<i>The Conjunction "Ba" ("y" and "yo")</i>
Дарси 4	Lesson 4
Маориф – Касбу кор	<i>Education – Professions</i>
Grammar	<i>More Present-Future Tense</i>
	<i>Plural Forms of Nouns</i>
	<i>"Acm" and "Xacm"</i>
Дарси 5	Lesson 5
Хона – Ҳавлӣ – Бог	<i>House – Courtyard – Garden</i>
Grammar	<i>Prepositions</i>
	<i>The Direct Object Marker "-po"</i>
	<i>Question Particles</i>
	<i>Imperatives</i>
Дарси 6	Lesson 6
Хона – Ҳавлӣ – Бог (удома)	<i>House – Courtyard – Garden (continued)</i>
Grammar	<i>Indefinite Nouns</i>
	<i>Infinitives</i>
	<i>Present-Future Tense</i>
	<i>Simple Past Tense</i>
	<i>Хонаи худ</i>
Reading	Lesson 7
Дарси 7	<i>Time – Seasons – Weather</i>
Вақт – Фасл – Оби ҳаво	<i>Numbers</i>
Grammar	<i>Рӯзи кории ман</i>
Reading	Lesson 8
Дарси 8	<i>Countries – Nationalities – Languages</i>
Кишварҳо – Миллатҳо – Забонҳо	<i>Descriptive Past</i>
Grammar	<i>Comparatives and Superlatives</i>
	<i>Derivational Suffixes</i>

Дарси 9 Узвҳои бадан Grammar	Lesson 9 Parts of the Body	86	Reading	Чӣ хӯрдед? Подшоҳ ва фолбин Кӣ бисёртар?	199
Reading	Compound Verbs <i>Active and Passive Verbs</i> <i>Absolute Future Tense</i> Таъбири хоб Беҳтарин аъзо	89	Дарси 18 Ҳайвонот Grammar	Lesson 18 Animals <i>Subordinate Clauses of Quantity and Degree</i>	202
Дарси 10 Шаҳр – Кӯча Grammar	Lesson 10 The City – The Street <i>The Past Participle</i> <i>Present Continuous Tense</i> <i>Modal Verbs</i>	94	Reading	<i>Subordinate Clauses of Concession</i> Заҳми забон Боги ҳайвоноти Душанбе	210
Дарси 11 Бозор Grammar	Lesson 11 Market <i>Derivational Affixes (continued)</i> <i>The conditional mood – use of “agar”</i> Сето нон То ки дигарон хӯранд	97	Дарси 19 Идҳо – Ҷашнҳо – Маросимҳо Grammar	Lesson 19 Holidays – Celebrations – Ceremonies <i>Subordinate Clauses of Location</i> <i>Multiple Complex Sentences</i> Наврӯз Таронаҳои наврӯзӣ Арвоҳ	214
Reading	Lesson 12 At the Shop <i>Narrative Past Tense</i> <i>Past Perfect Tense</i>	102	Reading	Lesson 20 Law – Politics International Relations <i>Verbal adverb</i> <i>Direct and Indirect Speech</i> Ҳикоят (мазмун аз «Гулистон»)	223
Дарси 12 Дар мағоза Grammar	Lesson 13 At the Restaurant, Cafe, and Tea-House <i>More Compound Verbs</i> <i>More Pronouns</i> Худо хоҳад Тарзи пухтани оши палов	111	Дарси 21 Саёҳат – Табиат Grammar	Lesson 21 Tourism – Nature <i>Word Construction</i> <i>Descriptive Use of Present-Future Tense</i> Искандарқул	226
Дарси 13 Дар ресторан, ошхона, қаҳвахона, чойхона Grammar	Lesson 14 In the Hotel <i>Complex Sentences: Conjunctions</i> <i>“Fundamental” and “Causal” Verbs</i> Марғи аблаҳона	116	Reading	Appendixes Cities and Regions of Tajikistan The Most Common Tajiki Names I. Model official letters II. Model informal letters III. Model congratulations IV. Model invitations V. Model announcements VI. Model condolences VII. Model recommendations Tajiki Jokes Poetry Selections	229
Reading	Lesson 15 At the Office – On the Telephone <i>Exclamations and Words of Emotion</i> Телефон	122	Answers to Lesson 1 Exercises Иловаҳо Шаҳру ноҳияҳои Тоҷикистон Маъмултарин номҳои тоҷикӣ I. Намунаи мактубҳои расмӣ II. Намунаи мактубҳои дӯстона III. Намунаи табрикномаҳо IV. Намунаи даъватномаҳо V. Намунаи эълонҳо VI. Намунаи таъзияномаҳо VII. Намунаи тавсияномаҳо Латифаҳои тоҷикӣ Байту порчаҳои шеърӣ	236	
Дарси 14 Дар меҳмонхона Grammar	Lesson 16 Free Time – Visiting as a Guest <i>Subordinate Clauses</i> <i>Subordinate Clauses of Time</i> <i>The Past Continuous Tense</i> Саҳитарин инсон	131	A Brief Introduction To Tajiki Grammar Фонетика Садонокҳо ҳамсадоҳо Зада Баъзе тағйироти овозӣ	240	
Reading	Lesson 17 At the Doctor's Folk Medicine <i>Subordinate Clauses of Cause</i> <i>Subordinate Clauses of Purpose</i> <i>Subordinate Clauses of Condition</i>	136		242	
Дарси 15 Идора – Телефон Grammar		140		248	
Reading		145		252	
Дарси 16 Вақти холӣ – Дар меҳмонӣ Grammar		149		255	
Reading		154		256	
Дарси 17 Дар назди духтур Тибби халқӣ Grammar		157		257	
		161		260	
		167		261	
		171		264	
		174		266	
		181		267	
		186		268	
		188		269	
		195		269	
				272	
				278	
				278	
				279	
				280	
				281	

Морфология	Morphology	282
Исм	Nouns	282
	Singular and Plural Nouns	
	Arabic Plurals	
	Indefinite Article and Defining Suffix	
	Nominal Derivational Affixes	
Сифат	Adjectives	286
	Adjectival Derivational Affixes	
	Nominal Use of Adjectives	
Шумора	Compound Nouns and Adjectives	
	Numbers	289
	Cardinal Numbers	
	Ordinal Numbers	
	Fractions	
	Approximate numbers	
	"Numerators"	
Чонишин	Pronouns	291
	Personal-Possessive Pronouns	
	Pronominal Suffixes	
Феъл	Verbs	293
	Verb Stems	
	Tajiki Verb Structure	
	Participles	
	Verbal Adverbs	
	Verb Conjugation	
	Verb Tenses	
	Imperatives	
	Modal Verbs	
	Active and Passive Verbs	
	Fundamental and Causal Verbs	
Зарф	Adverbs	310
Пешоянду Пасояндҳо	Prepositions and Postpositions	312
	Simple prepositions	
	"Izofat" and Compound Nominal	
	Prepositions	
	Compound Nominal Prepositions	
	(without "izofat")	
	Postpositions	
Пайвандакҳо	Conjunctions	316
	Coordinate conjunctions	
	Subordinate conjunctions	
Хиссачаҳо	Particles	321
Нидоҳо	Exclamations	322
Tajiki – English Dictionary		323
Acknowledgements		371

OFFICIAL PREFACE

КАЛИДЕ АЗ ГАНЧОНАИ НИЁКОН

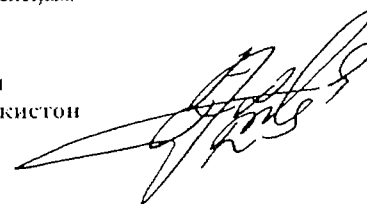
Мардуми тоҷик мақоли хубе дорад: забон донӣ - ҷаҳон донӣ. Дар ҳақиқат, донистани забон моро бо ин дунёи рангорангу сокинони он аз наздик ошно месозад. Мо хушбахтем, ки имрӯз кишвари мо низ ба сифати яке аз давлатҳои соҳибистиклолу комилхуқуқ аз тарафи оламиён шинохта шудааст ва узви ҷудопозири ҷомеаи ҷаҳонӣ мебошад.

Тоҷикон ҳамчун яке аз халқҳои қадимтарини ҷаҳон соҳиби таърих, фарҳанг, адабиёт ва, умуман, тамаддуни оламуҷумланд. Забони тоҷикӣ забони шеърӣ адаб, илму ҳунар ва панду масал аст. Аз ин рӯ, донистани он фақат василаи муошират бо мардуми тоҷик нест, балки он калидест, ки дари ганҷинаи сухани гуҳаррези гузаштагону муосирони моро ба рӯйи ҳаводорони забони тоҷикӣ боз мекунад. Шумо ба воситаи он метавонед бо асрори ҳикмати гузаштагон - Рӯдакиву Фирдавсӣ, Синову Берунӣ, Румиву Хайём, Ҳофизу Саъдӣ, Камолу Ҷомӣ, Айниву Турсунзода, Лоҳутиву Фағурув ва садҳо бузургони дигар ошно гардед. Дар баробари ин, мардуми тоҷик дорои яке аз ганитарин сарчашмаҳои эҷодиёти халқ - фолклор мебошад. Афсонаву латифаҳо, рубоиву дубайтиҳо ва сурудҳои маросимӣ, ки дар байни мардум паҳн гашта, то имрӯз низ ба таври фаровон истифода мешаванд, сарвати бебаҳои маънавии миллати мо мебошанд.

Басо рамзист, ки китоби «Раҳнамои тоҷикӣ барои навомӯзон» барои ҳаводорони омӯзиши забони тоҷикӣ, ки англисизабону англисидон мебошанд, дар остонаи ҷаҳони бошукӯҳи даҳумин солгарди Истиқлолияти Тоҷикистон ба таъб мерасад. Аз як тараф, он нишонаи дар мақоми расмии давлатӣ пойдору устувор гардидани забони тоҷикӣ аст. Имрӯз забони тоҷикӣ дар майдони сиёсату иқтисод ва илму фарҳанги мардуми мо озодонаву устуворона қадам мениҳад, доираи истифодаи он рӯз то рӯз васеътар мегардад. Аз тарафи дигар, дар натиҷаи таҳкими пояҳои низоми сиёсии давлату давлатдорӣ ва таъмини ҳаёти ошоишта ва аз баракати ин раванди баргаштнопозир вусъат ёфтани фаъолияти ташиклоти созмонҳои гуногуни байналмилалӣ, теъдоди ҳавасмандони омӯзиши забони тоҷикӣ торафт меафзояд.

Таъбу нашири ин китобро дар остонаи ҷаҳони Истиқлолият ман барои дӯстдорони забони ширину дилҷастии тоҷикӣ ҳадаи арзанда мешуморам ва ба ҳамаи шумо, азизон, дар қушодани дари ганҷинаи сухан ва сайри боғи дилқушои фарҳангу адаби миллати қадимаи тоҷик барори кор меҳодам.

Президенти
Ҷумҳурии Тоҷикистон

Э. РАҲМОҶОВ

TRANSLATION OF THE OFFICIAL PREFACE

A KEY TO THE PREDECESSORS' TREASURE-HOUSE

The Tajik people have a good proverb: "If you get to know a language, you may get to know the world." By learning a language we can truly become closer to the many inhabitants of this world. We are happy that our country is now also known as one of the countries that enjoys independence and full legal rights and is an inseparable member of the world's international community.

As one of the most ancient peoples of the world, the Tajiks possess a great history, culture, literature and, generally, a renowned civilisation. The Tajiki language is a language of poems and prose, of the arts and science, and of advice and proverbs. Therefore, to know Tajiki is not only an instrument for communicating with the Tajik people but, for those who want to learn Tajiki, it is a key with which to open the door to the treasury of the precious words of past and present Tajiks. Through it, you may become acquainted with the profound secrets of our ancestors – Rudaki, Firdausi, Sino, Beruni, Rumi, Khayyam, Hafez, Sa'di, Kamol, Jomi, Aini, Tursunzoda, Lohuti, Ghafurov and hundreds of other great writers. In addition to this, the Tajik people are one of the richest sources of folklore. Stories, jokes, poetry, and ceremonial songs that have spread among people are still frequently used today and are a priceless spiritual commodity of our nation.

It is most appropriate that this "Official Beginners' Guide to Tajiki" for English-speakers who want to learn Tajiki has been published on the threshold of Tajikistan's grand celebration for its tenth anniversary of independence. On the one hand, it is a sign of the consolidation of the Tajiki language in its official status in the country. Today, Tajiki is freely and steadily advancing in the arenas of politics, economics, science, and culture of our people and the extent of its use is increasing every day. On the other hand, the numbers of people wanting to learn Tajiki is constantly increasing as a result of the consolidation of the foundation of the country's political system and its administration, of the provision of a peaceful life and, through the benefits of this irreversible process, of the development of the activity of various international organisations.

I believe the publication of this book on the threshold of the Independence celebrations is a valuable gift for those who love the pleasant and attractive Tajiki language and I wish you all success in your task, dear friends, as you seek to open the door to the treasury of words and walk in the inspiring garden of the ancient Tajik nation's culture and literature.

The President of the Republic of Tajikistan

E. Rahmonov

EDITOR'S PREFACE

"Language is power."

The truth of this aphorism is at least two-fold. Firstly, those individuals who possess certain language skills and are thereby members of a particular speech community have access to information and resources that remain unobtainable by others who lack those same language skills and are consequently excluded from the given speech community. Thus, those individuals with additional language skills wield a power not held by the majority. Secondly, language is inextricably associated with culture and shapes the way in which people think and express ideas. As a result, the introduction of a new language itself has the power to transform the lives of individuals and, ultimately, a society.

For most of the twentieth century, the language of the Tajiks was portrayed as inferior to Russian, the colonial language of the Soviet Union, of which Tajikistan was a part. Following independence, English replaced Russian as the most prestigious language to know. As Tajikistan increasingly establishes and develops relationships with other countries and many international organisations – particularly with those of the international English-speaking community – there is an ever-greater need for English instruction. The Society in Tajikistan for Assistance and Research (STAR) is one of the international organisations involved in Tajikistan in both the teaching of English as a foreign language and the continued professional development of local English teachers. Yet, in recognising the awesome responsibility attached to the empowering of a people with a new language – and all the more so when that language is of such global significance as English – I was delighted for STAR to sponsor the production of this textbook, *A Beginner's Guide to Tajiki*, and thereby to play a part in promoting the language and culture of the Tajiks.

With Tajikistan's increasing contact with the international community, there are an ever-growing number of embassies, international organisations and joint ventures working in the capital, Dushanbe, and in many other parts of the country. Accordingly, there are an increasing number of expatriates living in Tajikistan who want to learn the Tajiki language. Yet, until recently there has been no textbook about Tajiki to meet the demands of all these expats. All that has been available are some privately disseminated language materials and a couple of Russian-Tajiki-English phrasebooks, which are of limited use and are often inaccurate. So, on the whole, foreigners learn Tajiki through teachers who have all had to prepare their own materials. Thus, for some years there has been a demand for a book of Tajiki lessons; this book seeks to meet that need.¹

The book evolved out of lessons prepared by the Tajik author during his teaching of Tajiki to foreign diplomats and professionals in various fields. In this way, even before the lessons were brought together in a more systematic fashion, they had been repeatedly revised and their effectiveness had been demonstrated. The following is a summary of the key principles underlying the lessons:

- ♦ a topic-based, lexical conversational approach towards language learning;
- ♦ recycling of language information to facilitate language acquisition;
- ♦ exposure to language forms prior to explanation of those forms to provide opportunities for inductive learning;
- ♦ a step-by-step exposure to grammatical forms, based upon their difficulty and relative frequency of use;
- ♦ use of authentic language material: an emphasis on the spoken language, as well as description of the literary language.

¹ Another textbook, with an emphasis on the written form of the language, became available in 2001 – "Tajiki Textbook and Reader" by Hillmann, M.C. (2000) Dunwoody Press.

- ♦ a balance between literal translation and sociolinguistically equivalent expression has been attempted when both Tajiki and English are given; for instance, not all occurrences of terms of address (such as *ако* or *уҷоҳон*) are represented in the English, such terms being frequently used in Tajiki but much rarer in English.

Each lesson contains the following sections:

- a short commentary in English on the subject around which the lesson has been prepared;
- a key vocabulary list on the lesson's theme;
- dialogues, focussed around the theme of the lesson;
- a grammar section, introducing one or more points of grammar;
- exercises, providing opportunities for controlled practice of the new vocabulary and grammar presented in the lesson;
- many lessons also include proverbs and short texts followed by discussion questions, providing opportunities for freer language practice;
- a quiz, including some items designed to encourage thinking about how to ask and answer questions, and others to promote free language practice.

At the end of the book, in the appendices, there are lists of useful information, examples of formal and informal letters, invitations, recommendations, speeches for congratulations and condolences, and some sample Tajiki jokes and poems, which can be used to gain further insight into the Tajiki culture and mindset, as well as to impress Tajiki friends by quoting them on appropriate occasions! Following these, there is a section explaining the most important aspects of grammar, using simple language and tables. Lastly, at the end of the book there is also a comprehensive Tajiki-English dictionary of all the vocabulary used in this book—this contains over 4500 definitions.

Many learners will find it helpful to work through the book at least a couple of times, initially concentrating on the vocabulary and culture in lessons of greatest relevance to their needs and only later working more deliberately on the grammar system. While the book can be used either with or without a Tajiki language helper, those who are able to study with the assistance of a tutor will find abundant material for further language practice. For instance, in the commentaries, it has only been possible to present a brief outline of some aspects of Tajiki culture. Students could thus select any of these and make it a project to find out more details. Again, although an explanation of some of the proverbs has been provided, when the way in which they might be used is not necessarily obvious, discussion about each of these, the context in which they might be used, and the cultural norms, customs and beliefs assumed could fill many fruitful hours with a language helper. Consequently, although the book has been designed for beginners, those who wish to gain fluency in the language will find ample opportunity to take the language further.

Dr John Hayward
Director

Society in Tajikistan for Assistance and Research (STAR)
Dushanbe, Tajikistan, March 2001

Дарси 1

Алифбои тоҷикӣ
Овозҳои ҳоси тоҷикӣ
Транскрипсия – Зада

ШАРҲ

Lesson 1

The Tajiki Alphabet
Special Tajiki Sounds
Transcription – Stress

COMMENTARY

The Tajiki language is one of the official languages of the Republic of Tajikistan, located in the Central Asia. As a member of the Iranian group of languages, Tajiki belongs to the family of Indo-European languages.

From the start of the tenth century until the 1920s, Tajiks used the Farsi script, which is essentially based on the Arabic alphabet. In 1929 the Farsi script was exchanged for a Latin-based script, but not for long, as in 1940 a new Tajiki alphabet was accepted, based on the Russian Cyrillic script. In recent years, the alphabet has undergone a number of small changes. Firstly, a number of Russian letters have been lost from the alphabet and equivalent Tajiki letters have appeared in their place; and, secondly, the order of letters in the alphabet has also been revised a little.

Tajiki, Farsi in Iran, and Dari in Afghanistan are very similar. The Persian language went through three periods of development: Ancient Persian, Middle Persian and New Persian. New Persian developed in the 9-10th centuries, in the time of the Samanid Dynasty. The Samanid State enclosed a very wide territory including most of Central Asia, Iran, and Afghanistan, with its capital in Bukhara. During that period, the state's official language was called Parsii Dari. In the Gaznavid Dynasty that followed, the state's territory was extended to Pakistan and Northern India. As a result, the Persian language was spread across this area too. Persian remained an official language in this region during subsequent dynasties and states (Karakhanids, Gurids, Ghengis and Timurids) until the 16th century when this region was divided into separate states: Iran, Afghanistan, and the Shaibanids State (in Central Asia). After this division the differences in language among the peoples of these regions appeared. Even after the 16th century, when the Uzbeks started to govern in Central Asia, Persian (Tajiki) continued as an official language. In the subsequent centuries, particularly in the 19th and 20th centuries, Farsi, Dari and Tajiki became differentiated, largely as the result of the colonial policy of Western countries. Consequently, famous authors of Farsi literature, such as Rudaki, Firdausi, Sino, Beruni, Forobi, Khayyam, Rumi, Sadi, Hafez, Bedil, and Kamoli Khujandi are also claimed as Tajik authors. However, for all the similarities between Farsi and Tajiki today, there are also certain differences with respect to particular historical, political, industrial, and cultural situations.

Tajiki is not only spoken in Tajikistan. In Afghanistan, Tajiks are the second largest people group after the Pushtun. There are also large groups of Tajiki-speakers living in the Tajik regions of Uzbekistan—Samarkand, Bukhara, the Ferghana valley, and the Surkhondaryo and Sirdaryo districts—and also in some parts of Kirghizstan and Kazakhstan.

Tajiki is one of the group of “analytical” languages: that is, it uses neither gender nor case. Instead, grammatical relationships are indicated through prepositions and postpositions.

The Tajiki alphabet has 35 letters and there is a very close relationship between the written letters and their sounds. The lengthening or shortening of sounds usually makes no difference to the meaning of the word: every letter usually has a unique sound. So, in the

process of learning Tajiki, it is not important to have an additional transcription, and once you have learnt to read the Tajiki alphabet, you will be able to read Tajiki texts with ease. Like English letters, Tajiki letters can be printed or hand-written, capitalised or small.

One of the most important features of Tajiki is the coexistence of vastly different variants of the language: on the one hand, of literary (*адаби*) and colloquial (*зӯғмузӣ*) forms, and, on the other, of different dialects (locally, *лахча*, and regionally, *иёва*). The numerous Tajiki dialects can be divided into two broad groups, as defined by general shared characteristics: northern, and central-southern. The northern group of dialects includes the Sughd district (formerly Leninabad) and Tajik areas of Uzbekistan (the Ferghana valley, Samarkand, and Bukhara), while the central and southern dialects are found in the remaining parts of Tajikistan. People in the autonomous region of Badakhshan, speak Pamiri languages, which are included among the Eastern group of Iranian languages and are completely different from the Tajiki language. People from this region are fluent in both their mother tongue and in Tajiki, but speak Tajiki with an accent.

АЛИФБОИ ТОЧИКӢ

THE TAJIKI ALPHABET

The complete alphabet is presented in table 1.1. Points of particular note are mentioned below.

Tajiki Vowels

In Tajiki there are six vowels: *a*, *e* (*ə*), *u* (*ū*), *o*, *y*, *ʃ*. The ones deserving particular comment are as follows:

The vowel E: This letter has two functions in Tajiki; it represents the vowel /e/ and the consonant+vowel /ye/.

/e/: This vowel is similar to the vowel in the English word *bed*. This sound only occurs after a consonant, in the middle and at the end of words:

деp /der/ – late *марде* /mardel/ – a man
се /se/ – three *себ* /sebl/ – an apple

/ye/: At the beginning of a word or after a vowel, the vowel /e/ is preceded by the consonant sound /y/, forming the sound /ye/:

Ереван /yerevan/ – Yerevan *доное* /donoyel/ – a clever person

The vowel Э: This letter is a variant of the letter *e*, appearing only at the start of a word and is always pronounced like a medial or final *e*:

элак /elak/ – sieve *Эрон* /eron/ – Iran

The vowel Й: The vowel *ū* (called *i-yi zadanok* in Tajiki) is the stressed version of the vowel *u* /i/ and is only used at the end of a word:

бародарӣ /barodari/ – brotherhood *моҳӯ* /mohil/ – fish

The vowel Ӯ /i/: The vowel *ʃ* does not exist in English. This sound is a characteristic of literary Tajiki and of northern dialects. The sound is not found in central and southern dialects and people in these parts substitute it with the *y* /u/ sound. It is similar to, although slightly lower than, the German “*ü*” and, in English, somewhat similar to the “*ir*” sound in the words *first* and *girl*. To produce it, the lips should be rounded, as though to pronounce “*o*”, while making the English *schwa* sound, ★, as found in “*her*”:

дӯст /dust/ – friend *зӯғум* /gush/ – meat

Table 1.1 The Tajiki alphabet, together with the name of the letters, their transcription, and an example of an English equivalent, where possible.

Printed	Hand-written	Name of letter	Sound (transcription)	Similar English Sound
А а	<i>А а</i>	a	/a/	like <i>a</i> in <i>hat</i> ; like <i>u</i> in <i>run</i>
Б б	<i>Б б</i>	be	/b/	like <i>b</i> in <i>but</i>
В в	<i>В в</i>	ve	/v/	like <i>v</i> in <i>vein</i>
Г г	<i>Г г</i>	ge	/g/	like <i>g</i> in <i>good</i>
Ғ ғ	<i>Ғ ғ</i>	ghe	/gh/	{no English equivalent}
Д д	<i>Д д</i>	de	/d/	like <i>d</i> in <i>day</i>
Е е	<i>Е е</i>	ye	/e/	like <i>e</i> in <i>egg</i>
Ё ё	<i>Ё ё</i>	yo	/ye/	like <i>ye</i> in <i>yet</i>
Ӣ ӣ	<i>Ӣ ӣ</i>	zhe	/yo/	like <i>yo</i> in <i>yonder</i>
Ж ж	<i>Ж ж</i>	ze	/zh/	like <i>s</i> in <i>pleasure</i>
З з	<i>З з</i>	ze	/z/	like <i>z</i> in <i>zoo</i>
И и	<i>И и</i>	i	/i/	like <i>y</i> in <i>very</i>
		i-yi	/i:/	like <i>ee</i> in <i>meet</i>
Й й	<i>Й й</i>	zadanok		
		yot	/i:/	like <i>ee</i> in <i>see</i>
Ӣ ӣ	<i>Ӣ ӣ</i>	ke	/y/	like <i>y</i> in <i>yacht</i> or <i>boy</i>
К к	<i>К к</i>	ke	/k/	like <i>k</i> in <i>book</i>
Қ қ	<i>Қ қ</i>	qe	/q/	{no English equivalent}
Л л	<i>Л л</i>	le	/l/	like <i>l</i> in <i>late</i>
М м	<i>М м</i>	me	/m/	like <i>m</i> in <i>man</i>
Н н	<i>Н н</i>	ne	/n/	like <i>n</i> in <i>name</i>
О о	<i>О о</i>	o	/o/	like <i>o</i> in <i>hot</i>
П п	<i>П п</i>	pe	/p/	like <i>au</i> in <i>taught</i>
Р р	<i>Р р</i>	re	/r/	like <i>p</i> in <i>pen</i>
С с	<i>С с</i>	se	/s/	like <i>r</i> in <i>room</i>
Т т	<i>Т т</i>	te	/t/	like <i>s</i> in <i>sun</i>
У у	<i>У у</i>	u	/u/	like <i>t</i> in <i>table</i>
Ӯ ӯ	<i>Ӯ ӯ</i>	ū	/u/	like <i>ou</i> in <i>you</i>
Ф ф	<i>Ф ф</i>	fe	/f/	like <i>ir</i> in <i>girl, first</i>
Х х	<i>Х х</i>	khe	/kh/	like <i>f</i> in <i>foot</i>
Ӥ ӥ	<i>Ӥ ӥ</i>	he	/h/	like <i>ch</i> in Scottish <i>loch</i>
Ч ч	<i>Ч ч</i>	che	/ch/	like <i>h</i> in <i>home</i>
Ҷ ҷ	<i>Ҷ ҷ</i>	je	/j/	like <i>ch</i> in <i>chess</i>
Ш ш	<i>Ш ш</i>	she	/sh/	like <i>j</i> in <i>job</i>
Ъ ъ	<i>Ъ ъ</i>	alomati	/sh/	like <i>sh</i> in <i>she</i>
Э э	<i>Э э</i>	sakta	/ʃ/	{glottal stop (a pause or break)}
Ю ю	<i>Ю ю</i>	e	/e/	like <i>e</i> in <i>end</i>
Я я	<i>Я я</i>	yu	/yu/	like <i>you</i> in <i>youth</i>
		ya	/ya/	like <i>ya</i> in <i>yak</i>

Note: when italicised, some printed letters more closely resemble their corresponding handwritten forms, e.g. *ə* (д) and *m* (т).

Other Tajiki vowels are similar to English vowels:

A = [in transcription it is always written *a*]

"a" as in the words *hat, manner*; e.g. *бахт* /bakht/ – *luck, fortune*;

"u" as in the words *but, run, summer*; e.g. *хона* /khona/ – *house; room*.

И = [in transcription it is written *i* (yi following a vowel)]

"i" as in the words *in, his*; e.g. *китоб* /kitob/ – *book*; *саър* /sayr/ – *trip, walk*

"ee" as in the words *meet, see*; e.g. *дин* /din/ – *religion*.

O = [in transcription it is always written *o*]

"o" as in the words *dog, job*; e.g. *боғ* /bogh/ – *garden*.

Y = [in transcription it is always written *u*]

"oo" or "u" as in the words *foot, put*; e.g. *умед* /umed/ – *hope*;

"oo" as in the words *food, too*; e.g. *хуб* /khub/ – *good*.

The letters *ё, ю, я* consist of two sounds, the consonant *й* and a vowel:

Ё = *й + o* [y/ + /o/] = /yo/: *дарё* /daryo/ – *river*;

Я = *й + a* [y/ + /a/] = /ya/: *як* /yak/ – *one*;

Ю = *й + y* [y/ + /u/] = /yu/: *Юнон* /yunon/ – *Greece*.

Tajiki Consonants

Most Tajiki consonants have English equivalents. Only a few of the Tajiki consonants do not exist in standard English dialects. These are as follows:

The consonant F /gh/: This is a voiced consonant made by exhaling while putting the back part of the tongue against the back part of the palate. It is like the sound made when gargling. For those who speak or have studied French, it sounds like the French "r":

нағз /naghz/ – *good, nice*

оғоз /oghoz/ – *beginning, start*

The consonant K /q/: This consonant sound is produced by pressing the back part of the tongue against the uvula. It may be helpful to begin by trying to produce the /k/ sound as far back in the throat as possible. For those who speak or have studied Arabic, it sounds like the Arabic ق:

қалам /qalam/ – *pencil*

барқ /barq/ – *light, electricity*

The consonant X /kh/: This is a voiceless consonant made by exhaling while putting the back part of the tongue against the back part of the palate. For those who speak or have studied German or Russian, it is similar to the German "ch" or Russian "x", though usually even more guttural:

хоб /khob/ – *dream; sleep*

шахс /shakhs/ – *person*

The glottal stop Ё /ʔ/: The letter Ё – "*аломати сакта*" ("the glottal stop mark," as in English "hattrick") – following a vowel makes it sound a little longer and then abruptly cut off:

баъд /ba'd/ = /baad/ – *after*

(compare: *бад* /bad/ – *bad*)

Following a consonant or at the end of the word it designates a slight pause or a break in pronunciation:

ҷумъа /jum'a/ – *Friday*

шамъ /sham'/ – *candle*

The following characters should be particularly noted, so as not to confuse them with the similar-looking English letters:

Tajiki **B o** = English "*V*": *зоғ* /gov/ – *cow*;

Tajiki **H u** = English "*N*": *нон* /non/ – *bread*;

Tajiki **P p** = English "*R*": *пӯз* /rüz/ – *day*;

Tajiki **C c** = English "*S*": *сол* /sol/ – *year*;

Tajiki hand-written **T m**, "*m*" = English "*T*": *дӯст* /düst/ – *friend*.

Tajiki **X x** – is not the English "*X*", but */kh/*: *хуб* /khub/ – *good*;

Care should also be taken not to confuse the italic printed letters *ð* (*Д*) and *б* (*Б*).

(For more information about Tajiki phonetics, see the section "A Brief Introduction to Tajiki Grammar" at the end of the book.)

ТРАНСКРИПЦИЯ

TRANSCRIPTION

Tajiki sounds are very closely related to the letters used to transcribe them. Therefore, it is not necessary to have a separate transcription of words when learning Tajiki. *Throughout the rest of the book, transcription has only been used when there is a difference between how a word is written and how it is usually pronounced.* For such situations the following use of vowels should be noted, so that no confusion arises with the alternative way they are pronounced in English.

O – this is always pronounced "o" as in the words *office* or *pot*;

A – this is always pronounced "a" or "u" as in the words *ran* or *run*;

Y – this is always pronounced "oo" as in the words *good* or *food*.

One exception has been made with respect to usual transcription rules and that concerns the name of the people (*тоҷик*), language (*тоҷикӣ*) and country (*Тоҷикистон*). According to strict rules of transcription, these should be written *Tojik, Tojiki* and *Tojikistan*, respectively. However, when these words were only known to the west through their erroneous Russian transcriptions and word endings, these were transformed into *Tadzhik, Tadzhik* and *Tadzhikistan*. While many Westerners continue to refer to the language as "Tajik," the variant "Tajiki" is here used both for the sake of clarity and in recognition that it is the preferred variant in official documents. So, the name of the people, language and country are transcribed as *Tajik, Tajiki* and *Tajikistan*, respectively. It should also be noted that place names from other countries that have established or accepted transcriptions in English have also been followed; e.g. *Samarkand, Bukhara*, and *Tashkent* (in *Uzbekistan*) for *Самарқанд, Бухоро* and *Тошқанд*.

ЗАДА

STRESS

The position of stress in Tajiki is very regular. In all Tajiki words, except for verbs, stress falls on the last syllable of words. If a suffix is added to a word, the stress falls on the suffix:

бародар /baro'dar/ – *brother*

⇒ *бародарӣ* /baroda'ri/ – *brotherhood*;

бача /ba'cha/ – *child*

⇒ *бачазон* /bacha'gon/ – *children*

⇒ *бачазона* /bachago'nal/ – *for a child; child's*.

In verbs, stress usually falls on the first syllable:

гирифтам /giriftam/ – *I took*;

фурӯхтӣ /furukhti/ – *You sold*.

As well as derivational suffixes and prefixes in Tajiki, there are also inflectional suffixes, which show person and number (1st, 2nd or 3rd; singular or plural) or connect words. These inflectional suffixes are never stressed:

коргар /kor'gar/ – *worker*

⇒ *ман коргарам* /man kor'garam/ – *I am a worker*;

китоб /ki'tob/ – *book*

⇒ *китобам* /ki'tobam/ – *my book*;

The indefinite article and defining suffix for nouns, *-e*, is never stressed:

духтар /dukhtar/ – *the girl*

⇒ *духтаре* /dukht'are/ – *a girl*.

Additional information about stress is provided in some of the grammar sections of lessons.

(For more information about stress, see the section "A Brief Introduction to Tajiki Grammar" at the end of the book.)

МАШҚОҶИ ФОНЕТИКӢ

PHONETIC EXERCISES

1. Read and transcribe the following words into English characters:

- дер, себ, се, Ереван, Эрон, элак, марде, шахсе;
- бародарӣ, моҳӣ, дӯстӣ (*friendship*);
- дӯст, гӯшт, пӯст (*skin*), мӯй (*hair*), рӯй (*face*);
- дарё, дунё (*world*), ёрӣ, Ёдгор {*a man's name*}, як, соя (*shadow*), ҳамсоя (*neighbour*), Юнон, сеюм (*third*), Юнус {*a man's name*};
- хоб, шахс, хона, ях (*ice*), бахт;
- нағз, оғоз, боғ, Ғаюр {*a man's name*};
- барқ, қалам, қошук (*spoon*), қанд (*sweets, candy*);
- баъд, чумъа, шамъ, Саъдӣ {*a man's name*}.

2. Write the following words in Tajiki:

a. Male names:

Daler, Bahodur, Aziz, Eraj, Diloar, Parviz, Sharaf, Hamdam, Khurshed, Firüz, Qurbon, Shührat, Iskandar, Manuchehr, Bakhtiyor.

b. Female names:

Farzona, Zarrina, Farangis, Gulchehra, Dilorom, Ganjina, Saodat, Mahina, Münisa, Firüza, Tahmina, Shahlo, Nargis.

To check your answers, see page 255.

Дарси 2

Муроҷиат
Шиносоӣ

ШАРҲ

Lesson 2

Forms of Address
Getting Acquainted

COMMENTARY

As in all languages, there are various ways of addressing people in Tajiki. The most important of these are the two forms of address for the second person ("you") – formal (showing respect) and informal (general use) – these are the words *шумо* and *ту* respectively. *Ту* is usually used for the singular and *шумо* for the plural. However, *шумо* is also used for the second person singular to show respect and in official affairs. In relationships between friends, peers, close work colleagues, and also when addressing younger people, the pronoun *ту* is used; for addressing older people, guests, officials, leaders and, more generally, anyone who should be shown respect, the pronoun *шумо* is used. When *шумо* is used to show respect to a single person, it is capitalised in writing. The third person plural is also often used instead of the third person singular when talking about someone for whom one has a lot of respect, such as one's parents, boss, or teachers.

In colloquial Tajiki, there is just one way of saying hello, irrespective of the time of day, the expression "*салом*" or "*ассалому алейкум*" being used throughout the day. However, in literary language and in some official situations, the following forms are also used: "*субҳ ба хайр*" – good morning, "*рӯз ба хайр*" – good afternoon, and "*шом ба хайр*" – good evening. Another cultural difference in social rituals used for greetings is that, whereas in English these tend to be limited to just one question about the health (e.g. "*How are you?*") in Tajiki it is normal to ask at least three or four questions about the health and family, e.g. "*Шумо чӣ хел? Саломатиатон чӣ хел? Хуб ҳастед?*"

Almost all Tajiki names mean something. They include both those that were originally Tajiki names and also others that were originally Arabic names. Most of the Arabic names are based on characteristics of God, e.g. *Раҳим* ("compassion") and *Раҳмон* ("forgiver"). Other names derived from Arabic contain the initial root "*Абд*" ("*Абду*") ("slave; servant") or the final root "*оллоҳ*" ("*уллоҳ*") ("*Allah, "god"*") or "*дин*" ("*religion*"); e.g. *Абдураҳим* ("slave of the compassionate one"), *Ғайзулло* ("grace of God"), and *Фахриддин* ("pride of religion"). Others are taken from the names of months in the Islamic lunar calendar¹ – e.g. *Сафар*, *Раҷаб*, and *Рамазон* – and are usually given to boys born in these months. If a girl is born in one of these months, the root "*моҳ*" ("*month; moon*") or "*зул*" ("*flower*") is added to the end of the name of the month – e.g. *Раҷабмоҳ* and *Сафарзул*.

There are various traditions surrounding the giving of names. For instance, twins boys are often called *Ҳасан* and *Ҳусейн*, and twin girls *Ҷомима* and *Зӯхро*. If non-identical twins are born, one of each sex, then depending on which was born first they are often called *Ҳасан* and *Зӯхро*, or *Ҷомима* and *Ҳусейн*. If a child is born with a lot of birthmarks ("*хол*"), it might be named *Хол*, *Холбой*, *Холдор*, or *Холназар* (if a boy), or *Холдона* (if a girl). If it has a red birthmark, one of the following names might be chosen: *Нор*, *Норбой*, *Норбек* (if a boy), *Норӣ*, *Норгул*, *Анор*, *Аноргул*, or *Норбибӣ* (if a girl). If the last few children born to a family have died, they might name their next newborn *Истад*, *Тӯхма*, or *Турсун*, meaning, "may he/she survive." If a family has been trying unsuccessfully for some

¹ See commentary for lesson seven.

years to have a child and finally have one, they might choose the name *Худойдод*, *Худойназар*, or *Худойбердӣ*. If a child is born with an additional body part (e.g. a sixth finger) then it might be named *Зиёдулло* (if a boy) or *Зиёда* (if a girl). Some names can be given to a boy or girl; e.g. *Истад*, *Равшан*, *Улмас*, and *Шоҳин*.

In recent years, older original Tajiki names have become more popular and Arabic names are less frequently chosen. A first child is usually named by a grandparent, parents choosing the names of future children. Another common Tajiki custom is that a new-born shouldn't be given the same name as a relative. Sometimes, in memory of a recently deceased relative (particularly a grandparent), their name may be given to a newborn child, in which case the child is often addressed as "*Шумо*" rather than "*ту*" even when they are small and may be called "*бобо*" ("*Grandad*"), "*бибӣ*" ("*Grandma*"), and so on, by their immediate family.

People's names appear in two forms in Tajikistan: national (traditional) and Russian. In the national form, the person's first name usually comes first and then the father's name or ancestral name. The father's (ancestral) name is usually formed by the addition of a suffix to the father's name, e.g.:

- ӣ: *Ҷалол Иқромӣ*, *Азиз Азимӣ*;
- зода: *Боқӣ Раҳимзода*, *Мирзо Турсунзода*;
- нур (for men): *Муҳиддин Олимнур*; and,
- духт (for women): *Парвина Салимдухт*.

Some first names and father's names follow each other without change: e.g. *Раҳим Ҷалил*, *Ҳаким Карим*.

In the Russian form for names there are three parts: first name, father's name, and surname (family name). The father's name takes the suffix *-ович* or *-евич* for men. For instance, if the first name is *Салим* and the father's name is *Карим*, this would become *Салим Каримович*. The father's name for women takes the suffix *-овна* or *-евна*. So, if the first name is *Замира* and the father's name *Карим*, this would be *Замира Каримовна*.

The surname (family name) is the ancestral name and is usually formed from the ancestral name (of the father, grandfather, or great-grandfather) with the suffix *-ов*, *-ев* (for men), *-ова*, or *-ева* (for women): e.g. *Насим Бобоев*, *Назира Бобоева*, *Бахтиёр Қаюмов*, *Мӯниса Қаюмова*.

Sometimes in addressing someone the full name is used, starting with the first name, then the father's name, and lastly the surname: e.g. *Шариф Каримович Асадов*, *Салима Каримовна Асадова*. However, in official documents, the surname comes first, then the first name and, after that, the father's name: e.g. *Асадов Шариф Каримович*, *Асадова Салима Каримовна*.

In official forms of address, usually just the first name and father's name are used: e.g. *Эраҷ Азимович*, *Фарангис Азимовна*. The titles *ҷаноб* and *хонум* are sometimes used in formal settings for men and women respectively. When addressing peers, friends, etc., just the first name is used. Sometimes, to show respect to elders, the words *ако* / *ака* (for men) and *ана* (for women) is added to their name: e.g. *Ако Карим* / *Карим-ака*, *Салима-ана*. With younger people, the words *уко* / *ука* are used (for men), or else the suffix *-ҷон* is added to their name: e.g. *Алиҷон*, *Зебиҷон*. In colloquial Tajiki, the suffix *-хон* is also used with women's names: e.g. *Олимаҳон*, *Салимаҳон*.

Many women's names are formed by adding the suffix *-а* to men's names: e.g. *Ҳафиз-Ҳафиза*, *Шариф-Шарифа*, *Азиз-Азиза*, *Хуриед-Хуриеда*, *Умед-Умеда*. Whenever you hear the /a/ sound at the end of a name, you know it's a woman's name. Lists of common men and women's names can be found in the appendices.

ДУФАТ

Салом!	Hi!	Салом алейкум!	Hello!
Ассалому алейкум!	Hello!	Субҳ ба хайр! ³	Good morning!
/assalom aleykum/		/sub ba khay/	
Рӯз ба хайр! ³	Good afternoon!	Шом ба хайр! ³	Good evening!
Шаба ба хайр! ³	Good night!	Хоби нағз бинед!	Good night! / Sweet dreams! ⁴
Шаби хуш!	Good night!		
Аз дидани Шумо	Good to see you! ⁵	Ман ҳам.	Me too / Good to see you too.
шодам! ³			
Хурсандам.	Good to see you!		
Шумо чӣ хел? /	How are you?	Шумо нағз-мӣ? /	How are you?
Чӣ хел Шумо?		Нағз-мӣ Шумо?	
Ту чӣ хел?	How are you?	Ту нағз-мӣ?	How are you? ⁶
Саломатиатон чӣ хел?	How are you? ⁷	Ҳамааш нағз.	Everything's fine.
		/Hamash naghz/	
нағз / хуб	fine, good	бад	bad
бисёр нағз/хуб	very well, very good	бад не	not bad
мешавад /meshad/	all right		
Хайр! /Khay/	Bye!	То нароҳ!	See you tomorrow!
То боздид! /	See you!	Худо хофиз!	Goodbye! God bless!
То дидан!			
Раҳмат!	Thank you!	Раҳмати калон! /	Thank you very much!
(Ташаккур!) ⁸		Ҳазор раҳмат!	
Намеарзад!	Not at all. / Don't mention it.	Ҳеҷ гап не! /	Don't mention it. / No problem.
		Саломат бошед.	
Мебахшед.	Excuse me.	Мебахшӣ.	Excuse me.
(Бубахшед.)	[Шумо form]	(Бубахш.)	[my form]
Ҳеҷ гап не.	That's all right.		
Мумкин?	May I?	Марҳамат!	Please! (when offering something)
Ҳа (Бале)	Yes	Албатта.	Of course. / Certainly.
Не	No		
Майлаш.	OK. / All right.		
ман	I	мо	we
ту	you (singular)	шумо ⁹	you (plural)
ӯ / вай ¹⁰	he, she	онҳо	they
ин	it / this	он	that
аст	is		

VOCABULARY²

² Note: definitions given in each lesson's vocabulary list are not necessarily exhaustive but only relate to how the word is used in the lesson. Full definitions for how words are used throughout the book can be found in the Tajiki-English dictionary at the back of the book.

³ Literary form.

⁴ Literal translation is: "Have a nice dream."

⁵ Literally, "I'm glad to see you."

⁶ First forms (*чӣ хел*) are southern and central dialect; second forms (*нағз-мӣ*) are northern dialect.

⁷ Literally, "How's your health?"

⁸ Alternatives shown in parentheses are literary forms.

⁹ When capitalised, *Шумо* is also used for "you (singular)" to show respect.

¹⁰ There is no gender distinction in Tajik pronouns, both *ӯ* and *оай* being used for both "he" and "she." *ӯ* is the more literary form. *Бай*, but *not* *ӯ*, is also used for "it."

муаллим (fem.: муаллима)	(any) teacher	хонанда / талаба (fem.: толиба)	pupil
устод	(one's own) teacher	шогирд	student; disciple
донишҷӯ	student	хамкор	colleague
дӯст / рафиқ	friend	дугона	friend (fem.) ¹¹
ҷӯра	friend (masc.) ¹¹		
Номи Шумо чӣ? (/ Исмӣ Шумо чӣ?)		What's your name?	
Номи ту чӣ?		What's your name?	
Номи ӯ чӣ?		What's his/her name?	
Номи ман ... (аст).		My name's ...	
Номи ӯ ... (аст).		His/Her name's ...	
Номи Шумо Азиз?		Is your name Aziz?	
Ҳа, номи ман Азиз.		Yes, my name's Aziz.	
Не, номи ман Азим.		No, my name's Azim.	
Насаби [/ Фамилияи] ¹² Шумо/ту чӣ?		What's your surname?	
Насаби [/ Фамилияи] ман ... (аст).		My surname is ...	
Шинос шавед: ...		Let me introduce you: ...	
Биёед /biyoed/ шинос шавем.		Literally: "Let's get acquainted;"	
/ Биёед шинос мешавем.		but equivalent to, "We've not met."	
Хеле мамнунам. / Хеле шодам.		Nice to meet you.	
Ман ҳам.		Nice to meet you too	
Ин кӣ? / Ин кас ¹³ кӣ?		Who is that?	
Ин дӯсти ман.		He is my friend.	
Ин кас дугонаи ман.		She's my friend.	
Нафаҳмидам.		I didn't understand.	
Ман забони тоҷикиро меомӯзам.		I am learning Tajiki.	
Илтимос, охишта гап занед.		Please, speak more slowly.	
Такрор кунед.		Please say that again.	

СҶҲАТҶО

DIALOGUES

1. Conversation between two colleagues or acquaintances of opposite sex:

- Салом алейкум, Раҳмон!
- Салом алейкум, Гулшан!
- Шумо чӣ хел?
- Нағз, раҳмат. Шумо чӣ?
- Ман ҳам нағз.
- Хайр!
- Хайр!

2. Conversation between two men who are good friends:

- Салом, Эраҷ!
- Салом, Искандар!
- Ту чӣ хел? Нағз-мӣ?
- Мешад¹⁴. Ту чӣ?

– Hello, Rahmon.

– Hello, Gulshan.

– How are you?

– Good, thanks. And you?

– I'm fine too.

– Goodbye!

– Goodbye!

– Hi, Eraj.

– Hi, Iskandar.

– How are you? (Are you well?)

– I'm all right. And you?

¹¹ Дугона is used between women only and ҷӯра between men only, whereas дӯст and рафиқ are used both between same sex friends and between the sexes; рафиқ is more formal than дӯст.

¹² The alternative, фамилия, is a Russian word and is only used in colloquial Tajiki.

¹³ Кас is used to show respect.

¹⁴ Мешад is the spoken form of мешавед.

- Ман ҳам нағз. Раҳмат.
- Хайр ҷӯра!¹⁵
- Хайр!

- I'm fine too, thanks.
- Bye (my friend)!
- Bye!

3. Conversation between two women who are good friends:

- Салом, Нигина!
- Салом, Хуршеда! Аз дидани ту шодам!
- Ман ҳам. Чӣ хел ту?
- Нағз, раҳмат. Ту чӣ?
- Бад не.
- Хайр, дугонаҷон!¹⁶
- Хайр!

- Hello, Nigina.
- Hello, Khursheda. Good to see you!
- Likewise. How are you?
- Fine thanks, and you?
- Not bad.
- Goodbye (my friend)!
- Bye!

4. Conversation between an employee and his boss or between two elderly people:

- Рӯз ба хайр, Салим Каримович!
- Салом алейкум, Умед Саидович!
- Шодам, ки Шуморо дидам!
- Ман ҳам. Шумо чӣ хел?
- Ташаккур, нағз. Шумо чӣ?
- Раҳмат, бисёр нағз.

- Good afternoon, Salim Karimovich.
- Good afternoon, Umed Saidovich.
- I'm glad that I saw you!
- Me too. How are you?
- Good, thanks. And you?
- Very well, thanks.

5. Conversation between a Tajik and a foreigner of approximately the same age:

- Салом, Чон!
- Салом, Асомиддин!
- Чон, Шумо чӣ хел?
- Ташаккур, нағз. Шумо чӣ хел?
- Раҳмат, ҳамааш нағз.
- Хайр, Худо ҳофиз!
- То боздид!

- Hello, John.
- Hello, Asomiddin.
- John, how are you?
- Fine, thanks. And you?
- Everything's good, thanks.
- Goodbye!
- See you!

6. Conversation between two people, one of whom is older than the other [northern dialect]:

- Салом, ако-Ином!¹⁷
- Салом, Муродҷон!¹⁸
- Шумо нағз-мӣ?
- Ҳа, раҳмат. Ту чӣ?
- Нағз, ако, раҳмат.
- Хайр, уқочон, ба ҳама салом гӯ.
- Хайр!

- Hello Inom.
- Hello, Murodjon.
- Are you well?
- Yes, thanks. And you?
- Fine, thanks.
- Bye. Say "hi" to everyone for me.
- Bye!

7. Requesting permission to make a phone call:

- Мебахшед, занг задан мумкин?¹⁹
- Марҳамат.
- Раҳмат.

- Excuse me. Can I use your phone?
- Go ahead.
- Thank you.

8. Asking a superior for permission (e.g. student and teacher; employee and supervisor):

- a. – Салом алейкум, устод! Даромадан мумкин?

- Good morning, teacher. May I come in?

¹⁵ Ҷӯра is the spoken form used between men for addressing a дӯст – "a friend."

¹⁶ Дугонаҷон is the polite form used between women for addressing a дӯгона – "a friend."

¹⁷ Ако – literally meaning "older brother," this is used to show respect to older men (see the commentary for further information).

¹⁸ –ҷон – this is the polite form used particularly when addressing younger people (see the commentary for further information).

¹⁹ Alternatively, one can ask, "як занг занам?" or "телефон кунам?"

- Марҳамат, дароед.
– Ташаккур.
b. – Салом алейкум, Махмуд Шарипович!
Даромадан мумкин?
– Албатта, марҳамат.
– Ташаккур.

9.
a. – Мебахшед, муаллим, як дакика берун бароям мумкин?
– Ҳа, майлаш.
– Раҳмат.
b. – Мебахшед, баромадан мумкин?
– Марҳамат.

10. Apologising:

- Мебахшед. / Бубахшед.
– Ҳеҷ гап не.

11. Meeting people:

- Салом алейкум! Биёед шинос шавем:
Номи ман Заррина. Номи Шумо чӣ?
– Номи ман Наргис.
– Хеле мамнунам!
– Ман ҳам.

12.

- Салом алейкум! Биёед шинос мешавем:
Ман Сафар Ализода. Номи Шумо чӣ?
– Номи ман Фирӯза Рачабӣ.
– Аз шиносӣ бо Шумо шодам.
– Ман ҳам.

13.

- Салом, Латиф! Ту чӣ хел?
– Салом, Носир. Ман нағз, ту чӣ?
– Раҳмат, ман ҳам нағз. Латиф, шинос шав:
ин дӯсти ман. Номаш Ҳабиб.
– Салом, Ҳабиб. Номи ман Латиф.
– Хеле мамнунам, Латиф.
– Ман ҳам.

14.

- Комрон, ин дӯсти ту?
– Ҳа, ин дӯсти ман.
– Номаш чӣ?
– Номаш Карим.

15.

- Ин кас кӣ?
– Ин кас ҳамкори мо.
– Номашон чӣ?
– Собир Раҳимович.

- Yes, come in.
– Thank you.
– Hello, Mahmud Sharipovich. Can I come in?
– Yes, of course.
– Thank you.

- Excuse me, teacher, can I leave for a minute?
– Yes, OK.
– Thank you.
– Excuse me, may I leave?
– Yes, of course.

- Excuse me. / Sorry.
– No problem. / That's all right.

- Hello. I don't think we've met. My name's Zarrina. What's yours?
– My name's Nargis {female}.
– Very nice to meet you.
– Nice to meet you too.

- Hello. We haven't met. I'm Safar Alizoda. What's your name?
– My name is Firūza Rajabi.
– Nice to meet you.
– Nice to meet you too.

- Hi, Latif. How are you?
– Hi, Nosir. I'm fine. And you?
– Thanks, I'm fine too. Latif, let me introduce my friend. His name's Habib.
– Hi, Habib. My name's Latif.
– Nice to meet you, Latif.
– Nice to meet you too.

- Komron, is this your friend?
– Yes, he is.
– What's his name?
– His name is Karim.

- Who's that?
– That's our colleague.
– And what's his name?
– Sobir Rahimovich.

16.

- Салом, Ҷамшед! Чӣ хел Шумо?
– Салом, Парвина! Ман нағз, Шумо чӣ?
– Раҳмат, бад не.
– Парвина, ин кас кӣ?
– Марҳамат, шинос шавед: ин кас дугонан ман – Рухшона.
– Бисёр номи зебо. Салом, Рухшона.
– Салом, Ҷамшед. Аз шиносӣ бо Шумо шодам.
– Ман ҳам.
– Хайр, Ҷамшед.
– Хайр, Худо хофиз!

17.

- Салом, бачаҳо! Ман муаллими шумо.
Номи ман Сулаймон Пулодӣ. Номи Шумо чӣ?
– Номи ман Парвиз.
– Номи Шумо чӣ, духтари нағз?
– Номи ман Азиза.
– Бисёр хуб.

18.

- Ассалому алейкум! Номи Шумо Ричард?
– Ҳа, номи ман Ричард.
– Ман муаллими Шумо. Номи ман Камолиддин Шохимардонов.
– Мебахшед, нафаҳмидам. Илтимос, такрор кунед.
– Албатта. Номам Камолиддин. Насаби ман Шохимардонов. Ман муаллими забони тоҷикии Шумо.
– Раҳмат. Мамнунам.

- Hello, Jamshed. How are you?
– Hello, Parvina. I'm fine. And you?
– Not bad, thanks.
– Parvina, who's this?
– Let me introduce you: this is my friend, Rukhshona.
– Oh, that's a pretty name. Hi Rukhshona.
– Hello, Jamshed. Nice to meet you.

- Nice to meet you too.
– Goodbye, Jamshed!
– Bye, see you.

- Good morning, children. I am your teacher. My name is Sulaymon Pulodi... What is your name?
– My name's Parviz.
– And what's your name, little girl?
– My name's Aziza.
– Great.

- Good morning. Is your name Richard?

- Yes, my name's Richard.
– I'm your teacher. My name's Kamoliddin Shohimardonov.
– I'm sorry, I didn't understand. Please, can you say that again?
– Of course. My name's Kamoliddin. My surname's Shohimardonov. I'm your Tajiki teacher.
– Thank you. Nice to meet you.

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

Personal Pronouns

Person	Singular	Plural
I	ман (I)	мо (we)
II	ту (you)	шумо (you)
III	ӯ, вай (he/she)	онҳо (they)

Remember: The pronoun *Шумо* is also used to show respect with the second person singular, in which case it is capitalised in writing (see commentary for further details). Likewise, the third person plural is sometimes used instead of the third person singular

when talking about someone for whom one has a lot of respect, such as one's parents, boss, or teachers.

The Inflectional Suffix "Izofat"

The inflectional suffix "izofat" – "-u" – is used to show relationship between words and to build expressions. In combination with the personal pronouns, the *izofat* is used to form possessive determiners (i.e. "my," "your," etc.) as shown in the following table:

Possessive Determiners

дӯсти ман	my friend
дӯсти ту	your friend
дӯсти ӯ / дӯсти вай	his/her friend
дӯсти мо	our friend
дӯсти шумо	your friend
дӯсти онҳо	their friend

After a consonant, the "izofat" is pronounced /i/ but after a vowel it is pronounced /yi/:
 номи ман /nomi man/ – донишҷӯи хуб /donishjuyi khub/ –
 my name a good student

Remember: The "izofat" is never stressed.

Also, in Tajiki, the inflected noun comes before the attribute. Compare with the English, in which the noun follows the attribute:

хамкори мо – our colleague

As in English, more than one attribute can be joined to a noun by the "izofat":

номи ман ⇒ номи дӯсти ман ⇒ номи дӯсти хуби ман
 my name ⇒ my friend's name ⇒ my good friend's name

Pronominal Suffixes

Like possessive determiners—that is, the personal pronouns used in conjunction with the "izofat"—pronominal suffixes can be used to show relationship, or ownership. They are always written connected to the word they are associated with:

Singular		Plural	
possessive determiners	pronominal suffixes	possessive determiners	pronominal suffixes
дӯсти ман	дӯстам	дӯсти мо	дӯстамон
дӯсти ту	дӯстат	дӯсти шумо	дӯстатон
дӯсти ӯ	дӯстаи	дӯсти онҳо	дӯсташон

Номи ту чӣ? = Номат чӣ? What is your name?
 Ин ҳамкори мо. = Ин ҳамкорамон. This is our colleague.

Following a word ending in a vowel, with the exception of "a," the pronominal suffixes become -ям, -ят, -яш, -ямон, -яшон, and -яшон respectively. Compare:

муаллимаам = муаллимаи ман my teacher
 бобоям = бобои ман my grandfather

In colloquial Tajiki, the initial "a" of the pronominal suffixes is dropped when it follows a vowel:

/hamash/ = ҳамааш everything
 /dugonam/ = дугонаам my friend (fem.)

Remember: Possessive suffixes are never stressed.

(For information concerning the difference in use between possessive determiners and the possessive use of pronominal suffixes, see the section "A Brief Introduction to Tajiki Grammar" at the end of the book.)

The Copula "Acm"

The copula "acm" – that is, the word joining the subject of a sentence to what is stated about the subject (the predicate) – is equivalent to the English word "is." However, in Tajiki (especially in the spoken language) it is often not used:

Номи ман Расул. = Номи ман Расул аст. My name's Rasul.

With words that end in a vowel, the copula "acm" is usually abbreviated to the suffix "-cm," both when written and spoken:

ӯст = ӯ аст мост = мо аст онхост = онҳо аст

МАШҚО

EXERCISES

1. Construct sentences based on the following table:

Example: Номи ман Азиз аст.

	ман	Азиз	
	ту	Умед	
номи	ӯ	Салима	аст.
	шумо	Мӯниса	

2. Change the possessive determiners for pronominal suffixes:

Example: муаллими ман ⇒ муаллимам

a. дӯсти ту	b. ҳамкори мо
c. дугонаи ман	d. муаллими шумо
e. ҳамкори онҳо	f. устои ӯ

3. Use possessive determiners to make phrases for each of the following nouns:

Example: дӯсти ман, дӯсти ту, дӯсти ӯ, дӯсти мо, дӯсти шумо, дӯсти онҳо.

a. дугона	b. ҳамкор	c. муаллим	d. китоб

4. Transform the following sentences:

Example: Акбар ҳамкори ман аст ⇒ Номи ҳамкори ман Акбар аст.

(Akbar is my colleague – My colleague's name is Akbar.)

a. Нигина дугонаи ман аст.	b. Салим Азизӣ муаллими мост.
c. Бобоев Акмал устои онхост.	d. Заррина Муродовна ҳамкори ӯст.
e. Искандар дӯсти туст.	

5. Answer the questions and give the appropriate names in your answers:

Example: – Ин дӯсти Шумо?

– Ҳа, ин дӯсти ман. Номаи Одил аст.

a. – Ин дугонаи ту?	b. – Ин муаллими мо?	c. – Ин дӯсти ӯ?
d. – Ин устои онҳо?	e. – Ин кас ҳамкори Шумо?	

6. Make questions for the following sentences:

Example: Номи дӯсти ман Камол аст.

⇒ Номи дӯсти Шумо чӣ?

- a. Номи ӯ Саид аст. b. Номи муаллими мо Карим Ализода аст.
c. Номи дӯсти ӯ Ҳабиб аст. d. Номи дугонаам Рухшона аст.

7. Form father's names and surnames (family names) from the following first names (See commentary for information on names):

Example: Собир ⇒ Собирович ⇒ Собиров (male)

⇒ Собировна ⇒ Собирова (female)

- a. Ҳалим b. Мурод c. Эрач d. Кабир e. Аҳмад f. Насим

САНЧИШ

QUIZ

1. Give answers to the following questions:

1. – Шумо чӣ хел?	8. – Мебахшед.
–	–
2. – Аз дидани Шумо шодам!	9. – Номи Шумо чӣ?
–	–
3. – Хайр!	10. – Ин кас кӣ?
–	–
4. – Даромадан мумкин?	11. – Ин кас дӯсти Шумо?
–	–
5. – Салом, Нигина!	12. – Номи устои Шумо чӣ?
–	–
6. – То боздид!	13. – Хеле мамнунам.
–	–
7. – Ташаккур!	14. – Шумо нағз-мӣ?
–	–

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. –	8. –
– Салом, Нигора.	– Ман ҳам.
2. –	9. –
– Ҳеҷ гап не.	– Номи ҳамкори ман Мурод.
3. –	10. –
– Марҳамат.	– Номи ӯ Парвина.
4. –	11. –
– Худо ҳофиз!	– Не, номи ман Далер.
5. –	12. –
– Намеарзад.	– Ҳа, ин дугонаи ман.
6. –	13. –
– Ин кас дӯсти ман.	– Номи ман Диловар.
7. –	14. –
– Ташаккур, нағз. Шумо чӣ?	– То дидан!

3. Make up dialogues using the material in lesson two and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.

Дарси 3

Lesson 3

Оила

Family

ШАРХ

COMMENTARY

Family relationships in Tajikistan, as in other Eastern countries, follow a strict hierarchy. They exist not only between members of one family – father, mother, and children – but also between various related families. Adults and older relatives have a significant influence over what is decided on family matters. For instance, their advice and active participation determines proceedings for ceremonies such as boys' circumcision rituals, weddings, and funerals.

Even now in Tajikistan the majority of young couples getting married are related. This situation is especially seen in regional districts. The second largest group of newly-married couples is seen between people from the same village or the same city. In particular, in cities where representatives from different regions live – for instance, in the capital, Dushanbe – this situation can frequently be found. Weddings between people from different regions or different nationalities are very few, although they are seen more frequently in larger cities where people from different areas and nationalities live together.

There are two types of wedding ceremonies: official (state) and traditional (religious). Official wedding ceremonies are recorded in a special government office and a marriage certificate is issued. Traditional wedding ceremonies take place in a house (preferably that of the bride) in the presence of a religious leader (a "mullah"). This latter ceremony is very simple and doesn't involve a lot of people. Usually the traditional wedding ceremony precedes the official ceremony and no official documents are involved. More is said about these and the huge parties normally associated with the occasions in lesson nineteen.

In literary language, the words for *father* and *mother* are *надар* and *модар*. However, in spoken language, depending on the area, various other words are also used. For instance, instead of *надар*, the following are also used: *дада*, *додо*, and *дадо* (in northern and some central dialects) and *ота* and *ата* (in southern dialects); similarly, for *модар*: *бува*, *она* and *ая* are used in the north, and *оча* in the south. The variety of words an individual uses for *надар* and *модар* is not this great, but in any given area it is possible to hear these different forms.

To show their difference in age, brothers and sisters also use different words in their spoken language. So, *ако* and *ака* are used to refer to an older brother, *додар*, *уко* and *ука* for a younger brother, *ана* and *ая* for an older sister, and *хоҳар* and, in northern dialects, *уко* for a younger sister.

Depending on the kind of family relationships, there is almost a special word for each member. Thus, in the vocabulary list, where necessary, the exact nature of relationships has also been specified alongside the English equivalents.

Some of the terms defined in the following vocabulary lists are used more broadly than the exact relationship that constitutes their primary meaning. For instance, *хола*, *амак* and *таго* are frequently used to show respect when addressing strangers. This is also true of *янга* and *бобо*. *Янга* is primarily used to refer to a "brother's wife" or an "uncle's wife." However, it is also used to show respect when addressing or referring to the wife of friends, neighbours, and other people who are known to the speaker. For instance, it is not polite to ask a friend "занат чи хел?"; while, it is possible to ask "занатон чи хел?" it is more normal to ask "янгаам чи хел?" if the wife is older than the person asking and "келин чи хел?" if she

is younger. In addition, for the first night of a marriage, both of the bride and groom's families appoint a lady from among their relatives to attend and advise the newly-weds; these ladies are also referred to as *янга*.

Similarly, *бобо* primarily refers to one of a person's two grandfathers. However, it is also used by young people to show respect when addressing an elderly man of around their grandparents' age. Sometimes the word is combined with the man's name, e.g. *Бобо Карим*, or *Карим-бобо*.

LUFAT

VOCABULARY

падар	<i>father</i>	модар	<i>mother</i>
бародар	<i>brother</i>	хоҳар	<i>sister; younger sister</i>
ако / ака	<i>older brother</i>	ука / додар	<i>younger brother</i>
апа / ая	<i>older sister</i>	уко	<i>younger sibling</i>
кӯдак	<i>child</i>	фарзанд	<i>(one's own) child;</i>
бача	<i>child; son; boy</i>		<i>offspring</i>
писар	<i>son; boy</i>	духтар	<i>daughter; girl</i>
зан	<i>wife; woman</i>	шавҳар / шӯ	<i>husband</i>
оила	<i>family; wife</i>	тифл	<i>baby</i>

	<i>Exact description of the relationship</i>	
бобо ¹	падари падар / падари модар	<i>grandfather</i>
бибӣ	модари падар	<i>grandmother</i>
модаркалон	модари модар	<i>grandmother</i>
бобокалон	падари бобо / падари бибӣ	<i>great-grandfather</i>
бибикалон	модари бобо / модари бибӣ	<i>great-grandmother</i>
амак ¹	бародари падар	<i>uncle (father's brother)</i>
тағой / тағо ^{1,2}	бародари модар	<i>uncle (mother's brother)</i>
амма	хоҳари падар	<i>aunt (father's sister)</i>
хола ¹	хоҳари модар	<i>aunt (mother's sister)</i>
набера	фарзанди фарзанд	<i>grandchild</i>
абера	фарзанди набера	<i>great-grandchild</i>

арӯс	<i>bride</i>	шаҳ	<i>bridegroom</i>
келин	<i>bride; daughter-in-law</i>	домод	<i>bridegroom; son-in-law</i>
мучаррад	<i>single (masc. and fem.)</i>	духтари хона /	<i>single (fem.)</i>
хонадор / оиладор	<i>married</i>	духтари қадрас	
номзад	<i>fiancé(e)</i>	бева / бевазан	<i>widow</i>
ятим / сағир	<i>orphan</i>	безан	<i>widower</i>

	<i>Exact description of the relationship</i>	
чиян (бародарзода) ³	фарзанди бародар	<i>nephew, niece</i>
		<i>(brother's child)</i>
чиян (хоҳарзода)	фарзанди хоҳар	<i>nephew, niece</i>
		<i>(sister's child)</i>
амакбача / тағобача /	фарзанди амак / тағо /	<i>cousin</i>
аммабача / холабача	амма / хола	

¹ These terms are also used to show respect to strangers. See commentary for further details.

² First form is central and southern dialect; second form is northern dialect.

³ The names of relationships in parentheses are the literary forms.

хушдоман (модарарӯс)	модари зан	<i>mother-in-law</i>
		<i>(wife's mother)</i>
хушдоман (модаршӯ)	модари шавҳар	<i>mother-in-law</i>
		<i>(husband's mother)</i>
амак / кайнато / хусур	падари зан	<i>father-in-law</i>
(падарарӯс)		<i>(wife's father)</i>
амак / кайнато / хусур	падари шавҳар	<i>father-in-law</i>
(падаршӯ)		<i>(husband's father)</i>
янга / кеноя ⁴	зани бародар	<i>sister-in-law</i>
		<i>(brother's wife)</i>
язна / почо ⁴	шавҳари хоҳар	<i>brother-in-law</i>
		<i>(sister's husband)</i>
қайин-сингил (хоҳарарӯс)	хоҳари зан	<i>sister-in-law</i>
		<i>(wife's sister)</i>
қайин-сингил (хоҳаршӯ)	хоҳари шавҳар	<i>sister-in-law</i>
		<i>(husband's sister)</i>
хевар / кайнӣ ⁴ (додарарӯс)	бародари зан	<i>brother-in-law</i>
		<i>(wife's brother)</i>
хевар / кайнӣ ⁴ (додаршӯ)	бародари шавҳар	<i>brother-in-law</i>
		<i>(husband's brother)</i>
авусун	занҳои бародарон байни	<i>relationship between brothers'</i>
	ҳам	<i>wives</i>
боча	шавҳарҳои хоҳарон байни	<i>relationship between sisters'</i>
	ҳам	<i>husbands</i>

доштан (дор) ⁵	<i>to have</i>	як	<i>one</i>
ва (-у, -ю)	<i>and</i>	ё	<i>or</i>
ханӯз	<i>until; yet</i>	ҳоло	<i>now; until now</i>
пир	<i>old, elderly</i>	ҷавон	<i>young</i>
калон (калонӣ) ⁶	<i>old (older)</i>	хурд (хурдӣ) ⁶	<i>young (younger)</i>
мӯйсафед	<i>old man</i>	кампир / пиразан	<i>old woman</i>
хона	<i>house, home</i>	насл	<i>generation</i>

СҶҲАТҲО

DIALOGUES

I.

– Салом алейкум, Рустам!	– Hello, Rustam.
– Салом, Зариф! Ту чӣ хел?	– Hi, Zarif. How are you?
– Ман нағз. Ту чӣ?	– I'm fine, and you?
– Ман ҳам нағз, раҳмат.	– I'm fine, too. Thanks.
– Зариф, ту падар дорӣ?	– Zarif, have you got a father?
– Ҳа, дорам.	– Yes, I have.
– Номӣ падарат чӣ?	– What's your father's name?
– Номӣ падарам Абдулло	– My father's name's Abdullo.
– Модар чӣ?	– And do you have a mother?
– Модар ҳам дорам. Номӣ модарам Мехри.	– I've got a mother, too. Her name's Mehri.

⁴ First form is central and southern dialect; second form is northern dialect.

⁵ Verbs are shown in the vocabulary lists with their present tense verb stems in parenthesis.

⁶ Comparisons are made using the adjectives *калон* and *хурд*; *калонӣ* and *хурдӣ* are only used about siblings.

2.

- Биёед, шинос мешавем: номи ман Зулфия. Номи Шумо чӣ?
- Номи ман Бону.
- Бону, Шумо шавҳар доред?
- Ҳа, ман шавҳар дорам.
- Номи шавҳаратон чӣ?
- Номи ӯ Ҷовид. Шумо чӣ?
- Ман ҳам шавҳар дорам.
- Номи шавҳаратон чӣ?
- Номи шавҳарам Фарход.
- Зулфия, Шумо фарзанд доред?
- Ҳа, ман як писар дорам.
- Номи писаратон чӣ?
- Номи писарам Фирдавс. Шумо чӣ?
- Не, ман ҳанӯз фарзанд надорам.
- Бону, аз шиносӣ бо Шумо шодам.
- Ман ҳам.
- Хайр, Худо хофиз!
- Хайр.

3.

- Салом, дугонаҷон!
- Салом, Шамсия!
- Замира, ту чӣ хел, нағз-мӣ?
- Ҳа, нағз. Ту чӣ?
- Раҳмат, ман ҳам нағз.
- Шамсия, оилаи Шумо калон?
- На он қадар калон. Ман падар, модар, бародар ва хоҳар дорам.
- Номи падару модарат чӣ?
- Номи падарам Шӯҳрат ва номи модарам Сурайё.
- Номи бародару хоҳарат чӣ?
- Номи бародарам Бахтиёр ва номи хоҳарам Салима.

4.

- Салом алейкум, Пӯлод!
- Салом, Мастон. Ту чӣ хел?
- Нағз. Ту чӣ?
- Раҳмат, ман ҳам нағз.
- Пӯлод, ту амак дорӣ?
- Ҳа, дорам.
- Номи амакат чӣ?
- Номи амакам Валӣ.
- Валӣ зан дорад?
- Бале.
- Номи зани Валӣ чӣ?
- Номи занаш Фарида.
- Пӯлод, ту амма ҳам дорӣ?

- *We've not met: my name is Zulfiya. What's your name?*
- *My name's Bonu.*
- *Bonu, have you got a husband?*
- *Yes, I'm married.*
- *What's your husband's name?*
- *His name's Jovid. What about you?*
- *I'm married, too.*
- *What's your husband's name?*
- *My husband's name's Farhod.*
- *Zulfiya, have you got any children?*
- *Yes, I've got one son.*
- *What's your son's name?*
- *My son's name's Firdaus. And you?*
- *No, I haven't got any children yet.*
- *Bonu, I'm glad to have met you.*
- *Me too.*
- *Goodbye!*
- *Bye!*

- *Hello, my friend. {girlfriend of a girl}*
- *Hello, Shamsiya.*
- *Zamira, are you OK?*
- *Yes, I'm well. And you?*
- *I'm fine, too, thanks.*
- *Shamsiya, is your family large?*
- *Not that large. I've got a father, a mother, a brother, and a sister.*
- *What are your parents' names?*
- *My father's name's Shuhrat and mother's name's Surayyo.*
- *And what are your brother's and sister's names?*
- *My brother's name's Bakhtiyor and sister's name's Salima.*

- *Hello, Pülod.*
- *Hi, Maston. How are you?*
- *Fine, and you?*
- *I'm fine, too, thanks.*
- *Pülod, do you have a {paternal} uncle?*
- *Yes, I do.*
- *What's your uncle's name?*
- *His name's Vali.*
- *Is he married?*
- *Yes.*
- *And what's his wife's name?*
- *His wife's name is Farida.*
- *Pülod, do you have a {paternal} aunt?*

- Не, ман амма надорам.
- Хола чӣ?
- Хола ҳам надорам.
- Тағо дорӣ?
- Ҳа, тағо дорам. Номаш Тоҷиддин.
- Тоҷиддин зан дорад?
- Не, ӯ мучаррад аст.

5.

- Рӯз ба хайр, Раҳим Бобоевич!
- Салом алейкум, Салимзода!
- Раҳим Бобоевич, марҳамат, шинос шавед: ин кас ҳамкори мо – Ануша Собировна.
- Салом, Ануша, аз дидани Шумо шодам.
- Салом, Раҳим Бобоевич, ман ҳам шодам.
- Ануша, Шумо оила доред?
- Бале, ман шавҳар ва як духтар дорам. Шумо чӣ?
- Не, ҳанӯз ман мучаррадам.

6.

- Салом алейкум, Раъно!
- Салом, Нигора! Шинос шав, ин кас шавҳари ман – Далер.
- Нигора.
- Хеле мамнунам, Нигора.
- Ман ҳам аз шиносӣ бо Шумо хеле шодам. Раъно, ин кӣ?
- Ин писари мо, номаш Алиҷон.
- Чӣ хел писари нағз, салом Алиҷон!
- Салом.
- Хайр, Раъно, хайр, Далер!
- То боздид, Нигора!

7.

- Шумо бародар доред?
- Ҳа, дорам.
- Номи бародаратон чӣ?
- Номи ӯ Ҳаким.
- Ҳаким зан дорад?
- Бале, дорад.
- Номи янгаатон чӣ?
- Номи янгаам Нориннисо.
- Онҳо фарзанд доранд?
- Ҳа, онҳо як писару як духтар доранд.
- Номи чиянхоягон чӣ?
- Номи чиянхоям Сабуру ва Аниса.

8. [northern dialect]

- Ассалом, писари нағз, номи ту чӣ?
- Диловар.

- *No, I don't.*
- *Or a {maternal} aunt?*
- *I don't have a {maternal} aunt, either.*
- *Do you have a {maternal} uncle?*
- *Yes, I have. His name's Tojiddin.*
- *Is Tojiddin married?*
- *No, he's single.*

- *Good afternoon, Rahim Boboyevich.*
- *Good afternoon, Salimzoda.*
- *Rahim Boboyevich, let me introduce you: this is our colleague – Anusha Sobirovna.*
- *Hello, Anusha. Nice to meet you.*
- *Hello, Rahim Boboyevich. Nice to meet you, too.*
- *Anusha, do you have a family?*
- *Yes, I'm married and I have a daughter. What about you?*
- *No, I'm still single.*

- *Hello, Ra'no.*
- *Hello, Nigora. Let me introduce you: this is my husband, Daler.*
- *Nigora.*
- *Very nice to meet you, Nigora.*
- *Nice to meet you, too. Ra'no, who's this?*
- *This is our son, his name's Alijon.*
- *What a nice boy! Hello Alijon!*
- *Hi.*
- *Bye Ra'no; bye Daler!*
- *See you, Nigora!*

- *Have you got a brother?*
- *Yes, I do.*
- *What is his name?*
- *His name's Hakim.*
- *Is he married?*
- *Yes, he is.*
- *What's the name of your sister-in-law?*
- *Her name's Norinniso.*
- *Do they have any children?*
- *Yes, they have a son and a daughter.*
- *What are your nephew's and niece's names?*
- *Their names are Sabur and Anisa.*

- *Hello, son, what is your name?*
- *Dilovar.*

- Диловарчон, ту дада дорӣ? – *Dilovarjon, have you got a father?*
 – Ҳа. – *Yes.*
 – Бува чӣ? – *And a mother?*
 – Бува ҳам дорам. – *I've got a mother, too.*
 – Росташа гу⁷, дадат нағз, ё буват?⁸ – *Tell me, whom do you love more: your father or your mother?*
 – Бувам... – *My mother...*

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

Conjugation of Verbs: Present-Future Tense

One of the most important features of Tajiki verbs is their being conjugated according to the person and number of the subject. The part of the word, following the verb stem, that indicates the number and person of the verb is called the verb ending, or subject marker.

Conjugation of the irregular verb “доштан” (“to have”) in the present-future tense

Person	Singular	Plural
I	(ман) дорам – <i>I have</i>	(мо) дорем – <i>we have</i>
II	(ту) дорӣ – <i>you have</i>	(шумо) доред – <i>you have</i>
III	(ӯ, вай) дорад – <i>he/she has</i>	(онҳо) доранд – <i>they have</i>

The present tense verb stem of the verb *доштан* is “дор”. The verb endings, or subject markers, are “-ам”, “-ӣ”, “-аd”, “-ем”, “-ед”, and “-анд”. Since the verb endings indicate the number and person of the subject of the verb, use of personal pronouns with verbs is unnecessary in Tajiki and they are usually omitted: e.g.

дорам = ман дорам, дорӣ = ту дорӣ, etc.

The negative form of the verb is formed by adding the prefix “на-”. It is always joined to the verb as a single word in writing:

Negative conjugation of the irregular verb “доштан” (“to have”) in the present-future tense

Person	Singular	Plural
I	надорам – <i>I don't have</i>	надорем – <i>we don't have</i>
II	надорӣ – <i>you don't have</i>	надоред – <i>you don't have</i>
III	надорад – <i>he/she doesn't have</i>	надоранд – <i>they don't have</i>

Simple Questions

In Tajiki, simple questions are formed by adding a question mark to sentences, without changing the order of the words. In speech, similar to English, the change is indicated by a final rise in intonation:

- Шумо падар доред. – *You have a father.*
 – Шумо падар доред? – *Have you got a father?*

⁷ Росташа гу = *Rostashiro zuy*, meaning, “tell the truth.”

⁸ Дадат = *Дадаат*, meaning, “your father.” Бувам = *Буваам*, meaning, “your mother.”

In northern dialects, questions can also be formed by adding the question particle “-мӣ” to the end of the sentence. It is never stressed and is always written as being separated from the word to which it is added by a hyphen:

- Ту писар дорӣ-мӣ? – *Do you have a son?*
 – Салим зан дорад-мӣ? – *Is Salim married?*

In literary Tajiki, the question particles *ое* and *мазар* (“really?”) are also sometimes used to form questions. They usually come at the start of the sentence and express doubt or surprise:

- *Ое* Шумо падар доред? – *Do you have a father?*
 – *Мазар* ӯ шавҳар дорад? – *Does she really have a husband?*

The conjunction *ё* (“or”) is also used to form specific questions:

- Шумо писар доред ё духтар? – *Do you have a son or a daughter?*
 – Ин писар ё духтар? – *Is this a boy or a girl?*

Positive and negative responses to questions

?	+	-
Шумо падар доред? (Have you got a father?)	Ҳа, ман падар дорам. (Yes, I've got a father.)	Не, ман падар надорам. (No, I haven't got a father.)
Ту шавҳар дорӣ? (Have you got a husband?)	Бале, ман шавҳар дорам. (Yes, I've got a husband.)	Не, ман шавҳар надорам. (No, I haven't got a husband.)
Ў писар дорад? (Has he got a son?)	Ҳа, ӯ писар дорад. (Yes, he's got a son.)	Не, ӯ писар надорад. (No, he hasn't got a son.)

The affirmative words “ҳа” and “бале” (“yes”) are synonyms, but “бале” is the more literary form.

The Conjunction “Ba” (“-y” and “-io”)

In Tajiki, there are two forms of the conjunction “and”: *ва* and “-y” (“-io”). The conjunction *ва* is always written separately from the words it links:

- Дӯст *ва* бародар. *Friend and brother.*
 Домод *ва* арӯс. *Bride and groom.*
 Карим *ва* Насим. *Karim and Nasim.*

In contrast, the conjunctions “-y” and “-io” are always written attached to the first of the two linked words. The conjunction “-y” is used following a consonant and “-io” following a vowel:

- Падару писар. *Father and son.*
 Домоду арӯс. *Bride and groom.*
 Нигинаю Аниса. *Nigina and Anisa.*
 Бобою набера. *Grandfather and grandson.*

It should be stated that the conjunction “ва” is mostly used to join sentences in literary Tajiki. In colloquial Tajiki, “-y” and “-io” are normally used to join words. In the literary language, another variant “-еу” is also used following a vowel:

- моёу шумо. *We and you.*
 холаёу амма. *Maternal and paternal aunts.*

МАШҚО

EXERCISES

1. Construct sentences based on the following table:

Example: Ман падар дорам. Номи падарам Валӣ аст.

Ман	падар	дорам.	Номи	падарам	Олим	
	модар			модарам	Нор	
	писар			писарам	Наим	аст.
	хоҳар			хоҳарам	Азиза	
	амак			амакам	Аниса	
	хола			холаам	Мӯниса	

2. Construct sentences based on the following table:

Example: Мадина шавҳар дорад. Номи шавҳараш Далер аст.

Мадина	зан		зан...	Далер	
Акрам	шавҳар		шавҳар...	Мижгона	
Ҷон	бародар		бародар...	Саттор	
Марк	хоҳар		хоҳар...	Ромиш	
Чил	модар	дор...	модар...	Алӣ	аст.
Мо	падар		падар...	Сулҳия	
Онҳо	писар		писар...	Аббос	
Ту	духтар		духтар...	Мастон	
Шумо	амма		амма...	Дилором	
ӯ	тағо		тағо...	Таҳмина	

3. Fill in the following spaces (...) with appropriate words:

Example: Номи падарам Аҳрор аст.

- a. ... падарам Аҳрор аст. b. Мавзуна шавҳар ...
 c. ӯ як ... дорад. d. Номи ... Акрам Муҳаммад аст.
 e. Номи ... Бахтиёр аст. f. Номи занам Гуландом ...
 g. Ту модар ... ? h. Сафар бародар ... хоҳар дорад?
 i. Номи ... ту чӣ?

4. Fill in the following spaces (...) with appropriate words:

Example: Ман модар дорам.

- a. Ман ... дорам. b. Шумо ... доред. c. Онҳо ... доранд.
 d. Парвиз ... дорад. e. Ту ... дорӣ. f. Мо ... дорем.
 g. Эрачу Искандар ... доранд.

5. Complete the following sentences with the correct personal pronouns:

Example: Мо хоҳар дорем.

- a. ... хоҳар дорем. b. ... бародар доред? c. ... падару модар доранд.
 d. ... амак дорӣ? e. ... зан дорад. f. ... як писару як духтар дорам.

6. Complete the following sentences with the correct verb endings:

Example: Ҳалима бародар дорад.

- a. Ҳалима бародар дор... b. Ман хола дор... c. Мо тағо дор...
 d. Онҳо фарзанд надор... e. Бародарам зан дор... f. Ту модар дор...
 g. Шумо падар дор... ? h. Хуршеда шавҳар дор...

7. Give positive and negative responses to the following questions:

Example: Шумо писар доред?⇒ Ҳа, ман писар дорам.⇒ Не, ман писар надорам.

- a. Рустам падар дорад? b. Онҳо модар доранд?
 c. Ту бародар дорӣ? d. Усмону Нозим хоҳар доранд?
 e. Шумо фарзанд доред? f. Фарзона шавҳар дорад?

8. Read the following text and express the same information in English:

Номи ман Диловар аст. Ман падару модар ва як хоҳар дорам. Номи падарам Иброҳим ва номи модарам Малоҳат аст. Хоҳарам Азиза ном дорад.¹ ӯ шавҳар дорад. Номи язнаам Мурод аст. Онҳо як писару як духтар доранд. Номи чиянҳоям Фарҳод ва Фарзона аст.

Ман амаку хола ҳам дорам. Номи амакам Шавкат ва номи холаам Шарифа аст.

9. Read the proverbs below. Memorise any that you might be able to use in conversation:

Фарзанди нағз - боғи падар, A good child is his father's garden;
 Фарзанди бад - доғи падар. a bad child is his sorrow.

– Духтар чӣ гуна? – What's a daughter?
 – Модар намуна. – The model of her mother.

Дустони нағз мисли фарзандони як падару модаранд. Good friends are like the children of one father and mother.

Аз хешӣ дур ҳамсоия наздик беҳ. A close neighbour is better than a distant relative.

Ҷанги зану шавҳар то лаби ҷоғах. A husband and wife's quarrelling only goes as far as the edge of the bed.

Падар розӣ, модар розӣ - Худо розӣ. If the father is satisfied and the mother is satisfied, then is God also satisfied.

Аз хурдон хато, аз бузургон ато. The young make mistakes; the great forgive.

САНЧИШ

QUIZ

1. Give answers to the following questions:

1. – Шумо бародар доред? 8. – Онҳо бобо доранд?
 – ... – ...
 2. – Наргис шавҳар дорад? 9. – Номи модари ӯ чӣ?
 – ... – ...
 3. – Номи хоҳаратон чӣ? 10. – Шинос шавед: ин кас бародари ман Насим.
 – ... – ...
 4. – Ин писари Шумо? 11. – Ин кас кӣ?
 – ... – ...

¹ Хоҳарам Азиза ном дорад. = Номи хоҳарам Азиза аст.

5. – Бародари Шумо зан дорад?
– ...
6. – Ту амак дорӣ?
– ...
7. – Номи чиянат чӣ?
– ...

12. – Номи Шумо Азиз?
– ...
13. – Ё хола дорад?
– ...
14. – Номи холаи Парвона чӣ?
– ...

2. *Fill in the questions corresponding with the following answers:*

1. – ... ?
– Не, ман хоҳар надорам.	7. – ... ?
– Ҳа, онҳо падару модар доранд.
2. – ... ?
– Ҳа, Сайф зан дорад.	8. – ... ?
– Не, ӯ амма надорад.
3. – ... ?
– Ҳа, ман як писар дорам.	9. – ... ?
– Номи модари ӯ Мадина аст.
4. – ... ?
– Номи бародараш Хуршед аст.	10. – ... ?
– Номи янгаам Мунира аст.
5. – ... ?
– Ин набераи ман аст.	11. – ... ?
– Ҳа, Самад тағо дорад.
6. – ... ?
– Номи духтарам Фарангис аст.	12. – ... ?
– Номи ман Нодира аст.

3. *Make up dialogues using the material in lesson three and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.*

4. *Write a description about yourself similar to that in exercise 8.*

Дарси 4

Маориф – Касбу кор

Lesson 4

Education – Professions

ШАРҲ

COMMENTARY

Children are usually part of a kindergarten (*боғча*) from the age of one-and-a-half and do not go to school (*мактаби миёна*) until they are seven years old. This has two divisions: elementary classes, the first four years (*синфҳои ибтидоӣ*), and upper classes, years five to eleven (*синфҳои болоӣ*). Some people leave school after year nine (so, at age 16) and are awarded a certificate (*аттестат* or *шаҳодатнома*) of incomplete school education (*маълумоти миёнаи нопурра*); those who study to year eleven (age 18) receive a certificate of school education (*маълумоти миёна*).

Having left school, there are then two ways into a profession: firstly, by studying at an institute or university (*доншигоҳ*) and, secondly, by training as an apprentice under an *усто* – a “master.” University degrees usually last four or five years, and two types of diploma (*диплом*) are awarded: blue (pass) and red (pass with distinction). Some places are now offering an alternative two-tier system equivalent to the B.A. and M.A.—a four year *бакалавр* and a two-year *магистр*. Those who continue their education beyond this level, do so as *аспирант*, either for three years of full-time study (*рӯзона*) or four years part-time (*гоубона*). After this period, the *аспирант* may defend his thesis to become a “master of science” (*номзади илм*). The few who continue beyond this level may gain a doctorate after two or three years, to become *докторант*.

The second route of training—as an apprentice—is more traditional and is particularly found in the handicrafts. Fathers teach their sons the profession of their ancestors and by this means trades and professions are passed from one generation to the next. In addition, other people – neighbours, acquaintances, and relatives – bring their children to work as apprentices to skilled masters. The masters teach their trade to apprentices for a certain period of time, after which the apprentices are able to work by themselves. Professions that are passed on from one generation to the next or by apprentices training under a master are the most ancient of professions and include workmen, jewellers, copper-workers, carpenters, painters, butchers, bakers, sweet-makers, hairdressers, shoemakers, carpet-makers, and tailors of national clothes.

In recent years, technical institutes and colleges (*омӯзишгоҳ*) have also begun teaching these traditional professions. However, with the emergence of these, the importance of these traditional trades and professions has diminished. Folk craftsmen, of course, do not possess a diploma or certificate; their main orders come from individuals, and their products are to be seen in the local markets. These specialists, or masters, are called *усто* and to distinguish between them their particular profession is sometimes added to their title; for instance, *устои харром* (“a carpenter”), *устои саптарои* (“a hairdresser or barber”), and *устои мӯзадӯз* (“a shoemaker”). Most of these masters work both in state workshops and carry out additional orders for other individuals. The form of payment for such work can be hourly, daily or by the job. Folk craftsmen also display their products in international exhibitions. In Tajikistan, there are a significant number of people who have won prizes in various competitions and exhibitions.

In historical cities, streets are often still named after the particular kind of craftsmen who traditionally worked in that street. For instance, in Istaravshan (north Tajikistan) there are famous streets of knife-makers, cotton-dyers, butchers, and so on.

LUFAT

VOCABULARY

ихтисос	speciality	вазифа	position, post
сафир	ambassador	вазир	minister
мудир	chairman, manager	раис	director, head
корманд	employee	корчаллон	businessman
котиб (fem.: котиба)	secretary	савдогар (точир) ¹	merchant, dealer, tradesman
хуқуқшинос	legislator	иктисодчӣ	economist
нафақахӯр	pensioner	духтур	doctor
тарҷумон	interpreter	ронанда	driver
муаллим (fem.: муаллима)	teacher	донишҷӯ	student
аспирант	graduate student	шогирд	student; disciple
мактаббача	schoolchild	талаба (fem.: толиба)	pupil
коргар	employee, worker	деҳқон	peasant, farmer
ошпаз	cook	сартарош	hairdresser, barber
рассом	artist	наққош	painter
сароянда	singer	навозанда	musician
актёр (хунарманд) ²	actor, actress	варзишгар	sportsman
суратгир	photographer	нависанда	author, writer
усто	master, foreman, skilled workman	шоир (fem.: шоира)	poet
механик	mechanic	посбон	guard, watchman
муҳандис	engineer	меъмор	architect, builder
заргар	jeweller	оҳангар	blacksmith
қассоб	butcher	кордгар	knife-maker
қолинбоф	carpet-maker	нонвой	baker
мӯзадӯз	shoemaker	дуредгар / харрот	carpenter
шаҳр	city, town	дӯзанда	seamstress
бозор	market	ошхона	national cafe
донишгоҳ	university	мағоза	shop
факулта	faculty	мактаб	school
сафорат / сафоратхона	embassy	боғча	kindergarten
вазират	ministry	устохона	workshop
ташкilotи байналмилалӣ	international organisation	корхона	workshop, enterprise
идора	office	ширкат	firm, company
банк	bank	беморхона / бемористон	hospital
сартарошхона	hairdresser's, barber's	почта	post-office
нон	flat, round bread	театр	theatre
шакар	sugar	кинотеатр	cinema
савод	literacy	автобаза	bus depot
бесаводӣ	illiteracy	орд	flour
таълим / таълимот	teaching, instruction	қанд	sweets, candy
		босавод	literate
		бесавод	illiterate
		таълимӣ	educational

¹ The first form is spoken Tajiki form; the word in parenthesis is the literary Tajiki word.² The first form is a foreign word assimilated into Tajiki via Russian; the word in parenthesis is the literary Tajiki word. *Хунарманд* includes not just actors and actresses from film and theatre, but all artistes.

тафтиш	inspection	касбӣ	professional
диплом	(university) degree	рисола	thesis
хабар	information, news	хатм	graduation
машхур	well-known, famous	нафақа	pension
серкор	busy	танбал	lazy
будан (бош)	to be	кардан (кун)	to make, to do
кор кардан	to work, to do	зиндагӣ кардан	to live
хондан (хон)	to read, to study	таҳсил кардан	to study
дифоъ кардан	to defend (a thesis)	хатм кардан	to graduate
Шумо дар кучо кор мекунед?		Where do you work?	
Ман дар мактаб кор мекунам.		I work in a school.	
Ихтисоси Шумо чӣ?		What's your speciality?	
Ман муҳандис.		I'm an engineer.	
Шумо дар кадом вазифа кор мекунед?		What's your position?	
(Шумо кӣ?)			
Ман муаллими донишгоҳ. (Ман дар вазифаи муаллим кор мекунам.)		I'm a university teacher. (I work as a university teacher.)	
Шумо дар кучо мехонед?		Where do you study?	
Ман дар донишгоҳ мехонам.		I study at university.	
Шумо духтур?		Are you a doctor?	
Ҳа, ман духтур.		Yes, I'm a doctor.	
Шумо кор мекунед?		Do you work?	
Не, ман кор намекунам, ман мехонам.		No, I don't; I study.	

СҶҲАТҲО

DIALOGUES

1.

- Салом алейкум!
- Салом алейкум!
- Биёед шинос мешавем: номи ман Мансур.
- Бисёр хуб. Номи ман Сомон.
- Сомон, ихтисоси Шумо чӣ?
- Ман муаллим. Шумо чӣ?
- Ман муҳандис.

- Hello.
- Hi.
- We've not met: my name's Mansur.
- Nice to meet you. My name's Soman.
- Soman, what do you do?
- I'm a teacher. And you?
- I'm an engineer.

2.

- Ин кас кӣ?
- Ин кас дӯсти ман – Баҳодур.
- Баҳодур, Шумо дар кучо кор мекунед?
- Ман дар сафорат кор мекунам.
- Вазифаи Шумо чӣ?
- Ман тарҷумон.

- Who is this?
- This is my friend: Bahodur.
- Bahodur, where do you work?
- I work at an embassy.
- What's your position?
- I'm an interpreter.

3.

- Шарифҷон, Шумо мехонед ё кор мекунед?
- Ман мехонам.
- Шумо дар кучо мехонед?
- Ман дар донишгоҳ мехонам.

- Sharifjon, do you study or work?
- I study.
- And where do you study?
- I study at university.

- Шумо дар кучо зиндагӣ мекунад?
- Ман дар Душанбе зиндагӣ мекунам.

4.

- Фароғат, Шумо бародар доред?
- Ҳа, ман бародар дорам.
- Номи бародари Шумо чӣ?
- Номи бародарам Нурулло.
- Нурулло кор мекунад?
- Ҳа, ӯ кор мекунад.
- Касби ӯ чӣ?
- Ӯ харрот.

5.

- Файзулло, Шумо духтур?
- Не, ман духтур не, ман муаллим.
- Шумо дар кучо кор мекунад?
- Ман дар донишгоҳ кор мекунам.

6.

- Зумрат, шинос шав, ин кас дугонаи ман – Мари.
- Хеле мамнунам. Мари, ихтисоси Шумо чӣ?
- Ман ҳуқуқшинос.
- Шумо дар кучо кор мекунад?
- Ман дар ташкилоти байналмилалӣ кор мекунам. Шумо кӣ?
- Ман тарҷумон.
- Шумо дар кучо кор мекунад?
- Ман дар сафарат кор мекунам.

7.

- Сӯҳроб, ту кор мекуни ё мехонӣ?
- Ман кор мекунам.
- Дар кучо кор мекуни?
- Ман иқтисодчӣ, дар бонки миллӣ кор мекунам.
- Дӯсти ту Қайум чӣ? Ӯ ҳам кор мекунад?
- Не, ӯ дар коллеҷ мехонад.

8.

- Шинос шав, Умарҷон, инҳо дӯстонӣ ман. Шарофҷон тарҷумон аст, дар ташкилоти байналмилалӣ кор мекунад. Муҳаммад ронанда аст, ӯ дар автобаза кор мекунад. Асаду Самад донишҷӯ, ҳарду дар донишгоҳ меҳонанд.
- Аз дидани Шумо шодам.
- Мо ҳам. Мебахшед, номи Шумо чӣ?
- Номи ман Умар. Ман ҳамкори Хуршед.

- *Where do you live?*
- *I live in Dushanbe.*

- *Faroghat, have you got a brother?*
- *Yes, I have.*
- *What's his name?*
- *His name's Nurullo.*
- *Does Nurullo work?*
- *Yes, he does.*
- *What does he do?*
- *He's a carpenter.*

- *Faizullo, are you a doctor?*
- *No, I'm not; I'm a teacher.*
- *Where do you work?*
- *I work in the university.*

- *Zumrat, let me introduce you, this is my friend: Mary.*
- *Nice to meet you. Mary, what do you do?*
- *I'm a lawyer.*
- *Where do you work?*
- *I work for an international organisation.*
- *What about you?*
- *I'm an interpreter.*
- *Where do you work?*
- *I work at an embassy.*

- *Suhrob, do you work or study?*
- *I work.*
- *Where do you work?*
- *I'm an economist; I work in the national bank.*
- *And your friend Qayum? Does he work, too?*
- *No, he studies in college.*

- *Let me introduce you, Umarjon; these are my friends. Sharofjon is an interpreter and works for an international organisation. Muhammad is a driver and works in a bus depot. Asad and Samad are university students.*
- *Nice to meet you.*
- *And you. Sorry, what's your name?*
- *My name's Umar. I'm Khurshed's colleague.*

- Шумо ҳам ҳуқуқшинос?
- Не, ман корчаллон.

9.

- Сайф, тағои ту чӣ кор мекунад?
- Тағоям коргар. Ӯ дар корхона кор мекунад.
- Амакат чӣ кор мекунад?
- Амакам деҳкон.
- Бобоят ҳам кор мекунад?
- Не, ӯ нафакаҳӯр.

10.

- Мадина, ту падару модар дорӣ?
- Ҳа.
- Номи онҳо чӣ?
- Номи падарам Султон, номи модарам Дилбар.
- Онҳо кор мекунанд?
- Ҳа.
- Дар кучо кор мекунанд?
- Падарам ҳуқуқшинос, ӯ дар вазорат кор мекунад. Модарам духтур. Вай дар беморхона кор мекунад.
- Ту хоҳару бародар ҳам дорӣ?
- Ҳа, ман як бародар ва як хоҳар дорам.
- Онҳо ҳам кор мекунанд?
- Не, бародарам дар донишгоҳ таҳсил мекунад, хоҳарам дар мактаб меҳонад.

11.

- Баҳром, ин чӣ?
- Ин корхона.
- Дар ин ҷо кӣҳо кор мекунанд?
- Дар ин ҷо коргарони касбу кори гуногун – харротон, муҳандисон, ронандагон кор мекунанд.
- Он чӣ?
- Он театр.
- Дар он ҷо кӣҳо кор мекунанд?
- Дар он ҷо сарояндагон, актёрҳо, навозандагон кор мекунанд.
- Вай чӣ?
- Вай корхонаи ҳунароҳои дастӣ. Дар он оҳангарон, заргарон, қолинбофон, дӯзандагон кор мекунанд.

- *Are you a lawyer, too?*
- *No, I'm a businessman.*

- *Saif, what does your uncle do?*
- *My uncle's a worker. He works in a workshop.*
- *What does your {paternal} uncle do?*
- *My uncle's a farmer.*
- *Does your grandfather work, too?*
- *No. He's a pensioner.*

- *Madina have you got parents?*
- *Yes, I have.*
- *What are their names?*
- *My father's name's Sulton, my mother's name's Dilbar.*
- *Do they work?*
- *Yes.*
- *Where?*
- *My father's a lawyer; he works in one of the ministries. My mother's a doctor; she works in a hospital.*
- *Do you have a brother and a sister?*
- *Yes. I have one brother and one sister.*
- *Do they work?*
- *No, my brother studies at university and my sister's at school.*

- *Bahrom, what is this?*
- *It's a workshop.*
- *Who works here?*
- *People of various professions work here: carpenters, engineers, and drivers.*

- *And what's that?*
- *That's a theatre.*
- *And who works there?*
- *Singers, actors and musicians work there.*

- *What's that?*
- *That's a handicraft enterprise. Blacksmiths, jewellers, carpet-makers and seamstresses work there.*

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

Conjugation of Verbs: More Present-Future Tense

Conjugation of the verb "будан" ("to be") in the present-future tense
Version 1

Person	Singular	Plural
I	мебошам – <i>I am</i>	мебошем – <i>we are</i>
II	мебошӣ – <i>you are</i>	мебошед – <i>you are</i>
III	мебошад – <i>he/she is</i>	мебошанд – <i>they are</i>

Version 2

Person	Singular	Plural
I	(ман) ...ам – <i>I am a ...</i>	(мо) ...ем – <i>we are ...</i>
II	(ту) ...ӣ – <i>you are a ...</i>	(шумо) ...ед – <i>you are ...</i>
III	(ӯ) ... аст – <i>he/she is a ...</i>	(онҳо) ...анд – <i>they are ...</i>

In the second form of the verb *to be* (*будан*) in the present-future tense, just the copula suffixes are used in the place of the verb. This second form is the one most commonly used:

Ман коргарам.	=	Ман коргар мебошам.	–	<i>I am a worker.</i>
Ту коргарӣ.	=	Ту коргар мебошӣ.	–	<i>You are a worker.</i>
Ӯ коргар аст.	=	Ӯ коргар мебошад.	–	<i>He / she is a worker.</i>
Мо коргарем.	=	Мо коргар мебошем.	–	<i>We are workers.</i>
Шумо коргаред.	=	Шумо коргар мебошед.	–	<i>You are workers.</i>
Онҳо коргаранд.	=	Онҳо коргар мебошанд.	–	<i>They are workers.</i>

In colloquial Tajiki, the copula suffixes are frequently dropped:

Ман коргар. = Ман коргарам.

Падари ӯ коргар. = Падари ӯ коргар аст.

In literary Tajiki, there is a further third form of the verb used: *ҳастам, ҳастӣ, ҳаст, ҳастем, ҳастед, ҳастанд*; the negative form of which is: *нестам, нестӣ, нест, нестем, нестед, нестанд*. However it is very rare, so it hasn't been included here. [Cf. the section "Аст" and "Ҳаст" later in this lesson.]

Conjugation of regular verbs in the present-future tense

With the exception of *доштан*, described in the previous lesson, and *будан*, described above, the present-future tense is formed by adding the prefix "*ме-*" and the subject marker verb endings to the present tense verb stem. Verbs in the vocabulary lists are shown in the infinitive with their present tense verb stems in parentheses. For *кардан* (meaning "*to make, to do*") but usually occurring together with nouns and adjectives as part of compound verbs rather than on its own), the present tense verb stem is "*кун*," thus:

Conjugation of the verb "кор кардан" ("to work") in the present-future tense

Person	Singular	Plural
I	кор мекунам	кор мекунем
II	кор мекунӣ	кор мекунед
III	кор мекунад	кор мекунанд

Conjugation of the verb "зиндагӣ кардан" ("to live") in the present-future tense

Person	Singular	Plural
I	зиндагӣ мекунам	зиндагӣ мекунем
II	зиндагӣ мекунӣ	зиндагӣ мекунед
III	зиндагӣ мекунад	зиндагӣ мекунанд

The present-future tense has a broad range of meaning and is used in situations that would require the present simple, the present continuous, or the future use of "*going to*" in English. See lesson six for more detail about use of the present-future tense:

Ман дар Хоруғ *зиндагӣ мекунам.* *I live in Khorugh.*
 Ӯ холо дар бозор *кор мекунад.* *She's now working in the market.*
 Магар Шумо дар Тавилдара *кор мекунед?* *Are you really going to work in Tavildara?*

It is important to note that verbs always come at the end of Tajiki sentences:

Ман дар донишгоҳ *кор мекунам.* *I work at the university.*

The negative form of verbs are formed by adding the prefix "*на-*":

Ман *кор намекунам.* *I don't work.*

To ask "where ... ?", the words "*дар кучо ... ?*" are used, preceding the verb:

– Шумо *дар кучо* кор мекунед? – *Where* do you work?

Plural Forms of Nouns

Suffix "-ҳо"		
бозор	бозорҳо	<i>markets</i>
мактаб	мактабҳо	<i>schools</i>
вазират	вазиратҳо	<i>ministries</i>
сафорат	сафоратҳо	<i>embassies</i>
Suffix "-он"		
модар	модарон	<i>mothers</i>
муаллим	муаллимон	<i>teachers</i>
сафир	сафирон	<i>ambassadors</i>
духтур	духтурон	<i>doctors</i>
Suffix "-гон"		
сароянда	сарояндагон	<i>singers</i>
нависанда	нависандагон	<i>writers</i>
дӯзанда	дӯзандагон	<i>seamstresses</i>
Suffix "-ён"		
бобо	бобоён	<i>grandfathers</i>
амрикой	амрикойён	<i>Americans</i>
Suffix "-вон"		
хинду	хиндувон	<i>Indians</i>

Notes:

1. The suffix “-xo” is universal and can be used with all nouns: *бозор-бозорxo*, *коргар-коргарxo*, *нависанда-нависандаxo*, *бобо-бобоxo*, *хинду-хиндуxo*.
2. The suffix “-on” is used with nouns for rational beings and professions: *одам-одамон*, *коргар-коргарон*.
3. The suffixes “-zon”, “-von”, and “-ён” are variants of the suffix “-он”. “-zon” is used following the vowel “a” (e.g. *нависандазон*), “-ён” following the vowels “o” and “u” (e.g. *бобоён*, *амрикоён*), and “-von” following the vowel “y” (e.g. *хиндуvon*).
4. In colloquial Tajiki, the plural suffix is pronounced /-o/ after a consonant (e.g. *одамxo* /odamo/, *муаллимxo* /muallimo/) and /-ho/ after a vowel (e.g. *хонаxo* /khonaho/, *хиндуxo* /hinduho/).
5. In literary Tajiki, certain kinds of Arabic plural nouns are also used. The ways of forming Arabic plurals is comparatively complex and complicated. For more information, see the section “A Brief Introduction to Tajiki Grammar” at the end of the book.

“Acm” and “Xacm”

Acm and the negative form *нест* or, colloquially, *не* is the equivalent of “is” in English. It is used to make statements about things:

Ин китоб <i>acm</i> .	<i>This is a book.</i>
Китоб дар рӯи миз <i>acm</i> .	<i>The book is on the table.</i>
Ин падари ман <i>acm</i> .	<i>This is my father.</i>
Номи модарам Ҳабиба <i>acm</i> .	<i>My mother's name is Habiba.</i>
Падарам дар хона <i>acm</i> .	<i>My father is at home</i>

In spoken Tajiki, *acm* is not usually said:

Ин китоб.	<i>This is a book.</i>
Ин модари ман.	<i>This is my mother.</i>
Номи ман Саид.	<i>My name's Said.</i>

Xacm, the negative form of which is also *нест*, is the equivalent of “there is” in English. It is used to make statements about the existence of things. (It should not to be confused with the rare third form the verb *будан* mentioned earlier in this grammar section):

– Дар хона кӣ <i>xacm</i> ?	– <i>Who is (there) at home?</i>
– Дар хона падарам <i>xacm</i> .	– <i>My father is (there) at home.</i>
– Нон <i>xacm</i> ?	– <i>Is there any bread?</i>
– Ҳа, <i>xacm</i> . / Не, <i>нест</i> .	– <i>Yes, there is. / No, there isn't</i>

The word *xacm* also sometimes appears in a plural form, *xacmand*, when used to talk about people:

Дар хона падару модарам <i>xacmand</i> .	<i>My parents are (there) at home.</i>
--	--

However, plural nouns for non-living things simply use “*xacm*”:

Дар мағоза нон ва панир <i>xacm</i> .	<i>There is bread and cheese in the shop.</i>
---------------------------------------	---

МАШҚО

EXERCISES

1. Insert the correct form of the verb “кор кардан” in the spaces (...) below:

Example: *Мо дар донишгоҳ кор мекунем.*

a. Мо дар донишгоҳ ...	b. Шумо дар кучо ... ?
c. Онҳо дар вазорат ...	d. Падару модарам дар беморхона ...
e. Хоҳарам дар мактаб ...	f. Ҷон дар сафорат ...
g. Шумо дар бонк ... ?	

2. Give positive and negative responses to the following questions:

a) Example: *Шумо духтур?*

⇒ *Ҳа, ман духтур.*

⇒ *Не, ман духтур не, ман муҳандис.*

a. Ё муаллим (аст)?	b. Онҳо ҳуқуқшинос?
c. Шумо ронанда?	d. Онҳо кор мекунад?
e. Ту мехонӣ?	f. Бародарони ту коргаранд?

b) Example: *Ин мактаб (аст)?*

⇒ *Ҳа, ин мактаб (аст).*

⇒ *Не, ин мактаб не, ин донишгоҳ (аст).*

a. Ин вазорат?	b. Ин ширкат аст?	c. Ин бонк?
d. Ин мағоза?	e. Вай сафорат аст?	f. Он мактаб аст?
g. Он бозор аст?		

3. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

Example: *Ман дар Душанбе зиндагӣ мекунам.*

ман	Душанбе
онҳо	Лондон
шумо	Вашингтон
мо	Маскав
ӯ	Тоҷикистон
Аҳмад	дар Амрико
Филипп	Инглистон
ту	Италия
падарам	Хучанд
модарат	Бадахшон

зиндагӣ мекун...

4. Change the following nouns into the plural:

Example: *Муаллими мо* ⇒ *муаллимонӣ мо*.

a. Корғари хуб.	b. Хоҳари ту.	c. Тарҷумони сафорат.
d. Корманди ширкат.	e. Бародари ман.	f. Духтури беморхона.
g. Муаллимаи мактаб.	h. Донишҷӯи донишгоҳ.	

5. Answer the following questions:

- Шумо дар кучо кор мекунад?
- Падари Шумо дар кучо зиндагӣ мекунад?
- Модаратон кор мекунад?
- Шумо кор мекунад ё мехонед?
- Онҳо дар кучо зиндагӣ мекунад?
- Духтурон дар кучо кор мекунад?
- Муаллими онҳо дар кучо зиндагӣ мекунад?

6. Insert the word "аст" or "ҳаст" in the spaces (...) below, as appropriate:

Examples: *Ин хона аст. Дар мағоза нон ҳаст?*

a. Ин падари ман ...	b. Падарам дар хона ...
c. Дар хона кӣ ... ?	d. Дар хона бародарам ...
e. Китоб дар кучо ... ?	f. Китоб дар рӯи миз ...
g. Дар мағоза шакар ... ?	h. Ҳа, дар мағоза шакар ...

7. Fill in the following spaces (...) with appropriate words from the vocabulary list for lesson 4:

Example: *Салима духтур аст. Ӯ дар беморхона кор мекунад.*

a. Ман ... Ман дар ... кор мекунам.
b. Бародарам ... Ӯ дар ... кор мекунад.
c. Рашид ... Ӯ дар ... кор мекунад.
d. Мо ... Мо дар ... меҳонем.
e. Шумо ... ? Шумо дар ... кор мекунед?

8. Read the following text and express the same information in English:

Номи ман Томас аст. Ихтисоси ман меъмор аст. Ман дар ташкилоти байналмилалӣ кор мекунам. Ҳоло дар Тоҷикистон зиндагӣ мекунам.

Ман падару модар ва як бародар дорам. Падарам духтур аст. Ӯ дар беморхона кор мекунад. Модарам муаллима аст. Вай дар мактаб кор мекунад. Онҳо дар Берлин зиндагӣ мекунанд. Номи бародарам Марк аст. Марк муҳандис аст. Ӯ дар Амрико кор ва зиндагӣ мекунад.

9. Read the proverbs below. Memorise any that you might be able to use in conversation:

Ба як чавонмард чил хунар кам.	<i>A young man can easily learn forty professions.³</i>
--------------------------------	--

Панҷ панчааш хунар аст.	<i>He's a Jack of all trades.⁴</i>
-------------------------	---

Қадри зар заргар бидонад.	<i>A goldsmith knows the value of gold.</i>
---------------------------	---

Сад задани сӯзангар – як задани оҳангар.	<i>A hundred strokes of a needleworker is like one stroke of an ironworker.</i>
--	---

Чаври устод беҳ аз меҳри падар.	<i>The injustice of an instructor is better than the loving kindness of a father.</i>
---------------------------------	---

Аз бекор – ҳама безор.	<i>Nobody needs idleness.</i>
------------------------	-------------------------------

Аз бекорӣ – кадуқорӣ.	<i>It's better to plant pumpkins than to be idle.</i>
-----------------------	---

Кор кунӣ, роҳат меёбӣ.	<i>If you work, you'll find ease.</i>
------------------------	---------------------------------------

Кори шаб – хандаи рӯз.	<i>Day-work is better than night-work.⁵</i>
------------------------	--

³ Literally: "Forty jobs is not too much for a young man."⁴ Literally: "Each of his five fingers has a different profession."⁵ Literally: "Night work is the cause of the day's laughter."

САНЧИШ

QUIZ

1. Give answers to the following questions:

1. – Ихтисоси Шумо чӣ?	6. – Расул дар кучо зиндагӣ мекунад?
– ...	– ...
2. – Падари Шумо дар кучо кор мекунанд?	7. – Духтурон дар кучо кор мекунанд?
– ...	– ...
3. – Ӯ духтур аст?	8. – Дар хона кӣ ҳаст?
– ...	– ...
4. – Шумо кор мекунед?	9. – Бародарони ӯ дар кучо зиндагӣ мекунанд?
– ...	– ...
5. – Онҳо дар кучо меҳонанд?	10. – Ӯ кӣ? (кист?)
– ...	– ...

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. – ... ?	6. – ... ?
– Ҳа, ман кор мекунам.	– Ҳа, дар мағоза нон ҳаст.
2. – ... ?	7. – ... ?
– Ман муаллим.	– Ин китоб аст.
3. – ... ?	8. – ... ?
– Модарам дар Канада зиндагӣ мекунад.	– Не, ӯ духтур не, ӯ муҳандис аст.
4. – ... ?	9. – ... ?
– Ғайрат дар донишгоҳ меҳонад.	– Номи бародарам Довуд аст.
5. – ... ?	10. – ... ?
– Ҳа, ӯ сафир аст.	– Ӯ дар шаҳр зиндагӣ мекунад.

3. Make up dialogues using the material in lesson four and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.

4. Write a description about yourself similar to that in exercise 8.

Дарси 5

Хона – Ҳавлӣ – Боз

ШАРҲ

Homes in Tajikistan are generally of two kinds: traditional houses and apartments. Traditional houses, *ҳавлӣ*, are usually privately-owned, have a courtyard or garden, and consist of several rooms. More than one family usually live in such a house – parents with their sons and daughter-in-laws, for example. Walls of traditional houses are normally constructed out of mud, bricks, or cement. Rooms are typically arranged around a central courtyard, each having its own hallway or anteroom. In front of them, there will often be a veranda, which also serves as a place for sitting and resting during the summer. It is not the custom of people in the East, Tajiks included, to sleep in a Western-style bed (known as a *кат* or, by the Russian word, *кровать*). Instead, they make their bed from quilts (*кӯрпа*). During the day, the *кӯрпа* are piled on top of a chest (*сандук*) and covered with a special blanket; this pile is called a *тахмон*. For storing household items, shelves are built, sometimes as a cupboard set into the wall.

To heat rooms in the winter, Tajiks traditionally use a *сандалӣ*. A *сандалӣ* is a low, square table under which they place their feet in a special pit. In the middle of this pit there is a small hole for placing coal-dust, which burns slowly and without a flame. Above the *сандалӣ*, a *кӯрпа* is laid and the Tajiks sit with their legs beneath it. Naturally, these days, electric heaters and coal burners are also used. Like other Central Asian people groups, Tajiks usually sit on long, narrow quilts (*кӯрпача*). The tablecloth may either be laid on the floor or on a low national table.

Houses are normally single-storied, although many also have a basement. As time goes on, two-storied houses are also increasingly being built. *Ҳавлӣ* are built very close together in and around cities and are frequently semi-detached, so that the walls of the *ҳавлӣ* are often shared with those of neighbours. People often grow fruit trees and plant produce such as cucumbers, tomatoes, peppers, chillies, and herbs in their *ҳавлӣ*.

Apartment blocks are mostly found in cities. In such buildings there are a number of apartments, in each of which a different family usually lives. Apartments typically consist of up to five rooms.

ЛУФАТ

ҳавлӣ	house, garden, yard	квартира	apartment
хона	house, room; apartment	дахлез	anteroom; room leading to another
уток	room	ошёна	floor, storey
дар	door	дарвоза	gate
девор	wall	тиреза	window
шифт	ceiling	фарш	floor
таххона [подвал] ¹	cellar, basement	[чердак]	attic, loft
бом	roof	айвон	verandah

¹ Words shown in square brackets are Russian words used in colloquial Tajiki.

Lesson 5

House – Courtyard – Garden

COMMENTARY

зина, остона	step	зинапоя	stairs
боғ	garden	ҳавз	pool (swimming)
куфл /qulf/	lock	калид	key
гараж	garage		
меҳмонхона	living room	диван	sofa
курсӣ	chair	курсии нарма	armchair
миз	table	мизи миллий	low national table
қолин	carpet, rug (for floor or wall)	палас / палос	synthetic carpet, rug (for floor)
парда	curtain	сурат	picture
барк	electricity	гармунак	radiator, heater
радио	radio	телевизор	television
магнитофон	tape player	видеомагнитофон / видео	video, VCR
чевони китоб	bookcase	шамъ	candle
раф	book-shelf		
гулдон	vase		
хонаи хоб	bedroom	соати зангдор	alarm-clock
чароғ / лампочка	lamp	соати деворӣ	wall-clock
рахти хоб / ҷойгаҳ	Tajiki bed	ғахвора	cradle
кӯрпа	quilt	кӯрпача	quilt for sitting on
болишт	pillow, cushion	чилди болишт	pillow-case
кампал [одеяло]	blanket	рӯчо	sheet
чевони либос / комод	chest-of-drawers	либосовезак	coat-hanger; coat-hook; wardrobe
мизи ороиш	dressing-table	оина	mirror
аз	from	ба	to
бо	with	бе	without
то	to; until; as far as	барои	for
дар	in, at	дар даруни	in, inside
дар болои	above	дар тағи / дар зери	under
дар рӯйи	on	дар мобайни	between
дар тарафи рости	to the right of	дар тарафи чапи	to the left of
дар кунҷи	in the corner of	дар пушти	behind
як – якум	one – first	ду – дуҷум	two – second
се – сеюм	three – third	чор – чорум	four – fourth
панҷ – панҷум	five – fifth	шаш – шашум	six – sixth
ҳафт /haf/ – ҳафтум	seven – seventh	ҳашт /hash/ – ҳаштум	eight – eighth
нӯҳ /nū/ – нӯҳум	nine – ninth	дах /da/ – даҳум	ten – tenth
зиндағи қардан	to live	ичора гирифтан	to rent
рафтан (рав)	to go	истодан (ист)	to stay; to stop
даромадан (даро)	to enter, to come in, to go in	баромадан (баро)	to go out, to come out, to get out
ништастан (нишин, шин)	to sit	хобидан (хоб) / хоб қардан	to sleep; to go to sleep
гоза қардан	to clean	шона қардан	to comb
ғӯш қардан	to listen	тамошо қардан	to watch
даргирондан (даргирон)	to switch on; to turn on	хомӯш қардан / куштан (куш)	to switch off; to turn off
тела додан	to push	кашидан (каш)	to pull
гузоштан (гузор)	to put	дӯст доштан	to love; to like

додан (деҳ) ²	to give	чогаҳ андохтан/ партофтан	to lay the bed
шаҳр	city, town	кишлоқ / деҳ / деҳа	village
хiebон	avenue	куча	street
сохибхона	house owner	ичорашин	lodge
танҳо / тоқа	alone	мустақкам	stable, firm, strong
калон	big; large	майда / хурд	small
васеъ	wide	зебо	beautiful, smart
равшан	light; bright	торик	dark

СҶҲБАТҲО

DIALOGUES

I.

- Салом, Манучехр!
- Салом, Илҳомҷон!
- Чӣ хел ту, нағз-мӣ?
- Раҳмат, чӯра, худат чӣ хел?
- Бад не, мешавад.
- Илҳомҷон, ту ҳоло дар кучо зиндагӣ мекунӣ?
- Ман ҳоло дар Душанбе зиндагӣ мекунам.
- Хонаи Шумо дар кучо?
- Дар кучаи Зарафшон.
- Дар ҳавлӣ зиндагӣ мекунӣ ё дар хона?
- Дар хонаи сеутока.
- Хонаи Шумо дар ошёнаи³ чандум?
- Дар ошёнаи дуюм.

- Hello Manuchehr.
- Hi Ilhomjon.
- How are you? Are you OK?
- Yes, fine thanks. How are you?
- Not bad.
- Ilhomjon, where are you living at the moment?
- I'm currently living in Dushanbe.
- Where's your house?
- In Zarafshon St.
- Do you live in a courtyard or an apartment?
- I live in a three-room apartment.
- Which floor do you live on?
- On the second floor.

2.

- Зулайҳо, хонаи Шумо чӣ хел?
- Нағз.
- Чанд уток дорад?
- Чор.
- Шумо дар хона телевизор доред?
- Албатта.
- Радио чӣ?
- Радио ҳам дорем.

- Zulaiho, what's your house like?
- It's nice.
- How many rooms does it have?
- Four.
- Have you got a television at home?
- Of course.
- What about a radio?
- We've also got a radio.

3.

- Ҳалим, ту дар шаҳр зиндагӣ мекунӣ ё дар кишлоқ?
- Ман дар шаҳр зиндагӣ мекунам.
- Падару модарат чӣ?

- Halim, do you live in a city or in a village?
- I live in a city.
- And your parents?

² The present tense stem of the verb *додан* is *деҳ*; however, this is only used in the imperative; for other forms of the verb the form *диҳ* is used. E.g. *китобро деҳ* but *китобро медиҳам*.

³ Floors of a building are counted in Tajiki in the same way as in American; i.e. the floor at which a person enters a building is the "first" floor (cf. "ground" floor in British English), the next floor up is the "second" floor (cf. "first" floor in British English), etc.

- Падару модарам дар кишлоқ зиндагӣ мекунанд.
- Онҳо ҳавлӣ доранд?
- Ҳа, ҳавлӣ калон доранд.
- Ҳавлӣ боғ дорад?
- Ҳа, як боғи зебо дорад.
- Ту бо кӣ зиндагӣ мекунӣ?
- Ман тоқа.

4.

- Китоб дар кучост?
- Китоб дар рӯи миз аст.
- Қолин дар кучост?
- Қолин дар рӯи фарш аст.
- Ҷевони китоб дар кучост?
- Ҷевони китоб дар тарафи ростии хона.

- Телевизор дар кучо истодааст⁴?
- Телевизор дар болои миз истодааст.

5.

- Адиба, хонаи Шумо чанд уток дорад?
- Хонаи мо чор уток дорад.
- Мехмонхонаи Шумо калон аст?
- Ҳа, калон.
- Он чанд дару чанд тиреза дорад?
- Мехмонхона як дару се тиреза дорад.

- Дар мехмонхона чиҳо доред?
- Як миз, шаш курсӣ, ҷевони китоб.
- Телевизор ҳам доред?
- Албатта.

6.

- Шамсиддин, салом!
- Салом, Икромҷон!
- Шумо нағз-мӣ?
- Раҳмат, мешавад. Шумо чӣ?
- Бад не.
- Икромҷон, Шумо падару модар доред?
- Ҳа.
- Хоҳару бародар чӣ?
- Ман се бародару як хоҳар дорам.
- Номӣ онҳо чӣ?
- Номӣ бародаронам Имомҷон, Камолҷон ва Нозимҷон, номӣ хоҳарам Норӣ.
- Шумо ҳама дар як хона зиндагӣ мекунед?

- My parents live in a village.

- Do they have a house?
- Yes, they have a big house.
- Does it have a garden?
- Yes, it's got a pretty garden.
- Who do you live with?
- I live alone.

- Where is the book?
- The book is on the table.
- Where is the carpet?
- The carpet is on the floor.
- Where is the bookcase?
- The bookcase is on the right side of the room.
- Where is the television?
- The television is on the table.

- Adiba, how many rooms has your house got?
- It's got four rooms.
- Is your living-room large?
- Yes, it's quite big.
- How many doors and windows has it got?
- The living-room's got one door and three windows.
- What's in the living-room?
- One table, six chairs, and a bookcase.
- Have you also got a television?
- Of course.

- Hi Shamsiddin.
- Hi Ikromjon.
- How are you?
- Fine, thanks. And you?
- Not bad.
- Ikromjon, are your parents still alive?
- Yes.
- Have you got any brothers and sisters?
- I've got three brothers and one sister.
- What are their names?
- My brothers' names are Imomjon, Kamoljon and Nozimjon, and my sister's name is Nori.
- Do you all live in one house?

⁴ *Истодааст* can be used instead of *аст* for objects that stand upright; this question thus means the same as "Телевизор дар кучост?"

⁵ Literally: "Do you have a father and mother?"

- Не, мо ду хона дорем, дар як хона падару модарам бо бародарону хоҳарам зиндагӣ мекунам. Дар хонаи дигар ману занам зиндагӣ мекунем.
- Магар Шумо зан доред?
- Ҳа. Шумо чӣ?
- Не, ман ҳанӯз мучаррад.
- 7.
- Юсуф, Шумо ҳоло дар кучо зиндагӣ мекунад?
- Ман ҳоло дар Душанбе зиндагӣ мекунам.
- Хонаи Шумо чанд утоқ дорад?
- Хонаи ман сеутоқа.
- 8.
- Падару модаратон дар кучо зиндагӣ мекунам?
- Онҳо дар Фаронса зиндагӣ мекунам.
- Дар ҳавлӣ зиндагӣ мекунам?
- Ҳа, онҳо ҳавли зебо доранд. Дар рӯи ҳавлӣ боғ, ҳавз, гараж доранд.
- 9.
- Биёед шинос мешавем: номи ман Искандар. Номи Шумо чӣ?
- Хеле мамнунам. Номи ман Диловар.
- Ман ҳам шодам. Диловар, Шумо дар кучо зиндагӣ мекунад?
- Ман дар Хучанд зиндагӣ мекунам. Шумо чӣ?
- Ман дар Душанбе.
- Шумо дар ҳавлӣ зиндагӣ мекунад?
- Ҳа.
- Ҳавли Шумо чанд хона дорад?
- Мо ду хонаю ду дахлез дорем. Шумо чӣ?
- Мо дар хонаи панҷутоқа зиндагӣ мекунем.
- No, we have two apartments. My parents live in one with my brothers and sister. My wife and I live in the other.
- Are you really married?
- Yes. What about you?
- No, I'm still single.
- Yusuf, where do you live (now)?
- I live in Dushanbe.
- How many rooms has your house got?
- My house has three rooms.
- Where do your parents live?
- They live in France.
- Do they live in a house with a yard?
- Yes, they have a beautiful yard. It's got a garden, a pond, and a garage.
- We've not met: my name is Iskandar. What's your name?
- Pleased to meet you. My name is Dilovar.
- I'm pleased to meet you too. Dilovar, where do you live?
- I live in Khujand. And you?
- I live in Dushanbe.
- Do you live in a house with a yard?
- Yes, I do.
- How many rooms has it got?
- We've got two main rooms and two anterooms. What about you?
- We live in a house with five rooms.

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

Prepositions

There are two sorts of prepositions in Tajiki: simple and compound. Simple prepositions are single words: e.g. *аз*, *ба*, *бо*, *бе*, *дар*, *то*, and *барои*. Compound prepositions are usually formed from the simple prepositions *дар*, *ба* or *аз* in conjunction with additional words showing the position, as shown in the following table. In general, *дар* is used when referring to a person or thing that is located in the place indicated by the preposition, whereas *ба* is used when referring to the movement of a person or thing in the direction indicated; *аз* is

⁶ Literally: "Do you really have a wife?"

used to denote motion across, from, or through somewhere. Examples are given below, contrasting the different forms derived from *боло*.

- Ошёнаи *боло* бисёр торик аст. The top floor is very dark.
- Болои* гаҳвора рӯйпӯши зебо ҳаст. There's a beautiful cover over the cradle.
- Дар болои* ин хона чердак дорем. We've got an attic above this room.
- Парранда *ба болои* бом нишаст. The bird sat on the roof.
- Гуштро *аз болои* биринҷ мемонем. We spread the meat over the rice.

The simple prepositional form lacking *дар* or *ба* is used in the same way as the *дар* compound preposition, and thus indicates location. So, in the preceding examples, the sentences, "*Дар болои гаҳвора рӯйпӯши зебо ҳаст*," and "*Болои ин хона чердак дорем*" are equally possible.

Construction of prepositions

Base word	Preposition	Meaning	Compound prepositions
рӯ(й)	рӯи	on	дар/ба/аз рӯи
назд	назди	near	дар/ба/аз назди
пахлӯ(й)	пахлӯи	beside; next to	дар/ба/аз пахлӯи
лаб	лаби	beside; by (an edge)	дар/ба/аз лаби
сӯ(й)	сӯи	to, towards	дар/ба/аз сӯи
боло	болои	above; on top of	дар/ба/аз болои
поён	поёни	at the bottom of	дар/ба/аз поёни
зер	зери	under; beneath	дар/ба/аз зери
таг	таги	under; beneath	дар/ба/аз таги
берун	беруни	out; outside	дар/ба/аз беруни
дарун	даруни	in; inside	дар/ба/аз даруни
пеш	пеши	in front of	дар/ба/аз пеши
пушт	пушти	behind	дар/ба/аз пушти
ақиб	ақиб	behind	дар/ба/аз ақиб
кафо	қафои	behind	дар/ба/аз қафои
мобайн	мобайни	in the centre of	дар/ба/аз мобайни
байн	байни	between	дар/аз байни
тараф	тарафи	on/to the side of	дар/ба/аз тарафи
		on/to the right/left of	дар/ба/аз тарафи рости/чапи
гирд	гирди	around	дар/ба гирди
кунҷ	кунҷи	in the corner	дар/ба/аз кунҷи

The Direct Object Marker "-ro"

The inflectional suffix "*-ro*" is frequently used in Tajiki and identifies direct objects – that is, the person or thing that a verb acts upon; in English, the direct object usually follows the verb:

- Туро дӯст медорам⁷. I love you.
- Мӯятро шона кун. Comb your hair.

⁷ Note that while the verb *дӯштан* does not take the prefix "*ме-*" in the present-future tense when the verb stands on its own (and thus means "*to have*"), it *does* take the usual present-future tense prefix "*ме-*" when it acts as an auxiliary verb (i.e. when it is combined with a noun or adjective to form a compound verb). For more on compound verbs, see lesson nine.

(For more information about prepositions and the direct object marker “-po”, see the section “A Brief Introduction to Tajiki Grammar” at the end of the book.)

Question Particles

Various words are used to form questions. The most frequently used are the following:

Question particles	English equivalents	Examples	Translation
Кӣ? / Кихо?*	Who?	Ин кӣ? Онҳо кихо?	Who is this? Who are they?
Чӣ? / Чихо?*	What?	Вай чӣ? Инҳо чихо?	What is that? What are these?
Чанд?	How many?	Ту чанд бародар дорӣ?	How many brothers do you have?
Чӣ кадар?	How much?	Чӣ кадар орд дорӣ?	How much flour have you got?
Кай?	When?	Кай ба хона меравӣ?	When are you going home?
Кадам?	Which?	Кадам китобро дӯст медорӣ?	Which book do you like?
Чаро? / Барои чӣ?	Why?	Чаро ту кор намекуни?	Why aren't you working?
Дар кучо?	Where? (in)	Ӯ дар кучо кор мекунад?	Where does he work?
Ба кучо?	Where? (to)	Онҳо ба кучо мераванд?	Where are they going?
Аз кучо?	Where? (from)	Ту аз кучо?	Where are you from?
Аз кай?	Since when? / How long?	Аз кай Салим дар ин ҷо зиндагӣ мекунад?	How long has Salim lived here?
То кай?	Until when? / How long?	То кай Шумо дар Душанбе меистед?	How long are you going to stay in Dushanbe?
Чандум?†	Which? / What?	Шумо дар ошёнаи чандум зиндагӣ мекунад?	On which floor do you live?

Notes:

* In Tajiki, the question particles *кӣ* and *чӣ* also have plural forms:

- Дар хона *кӣ* ҳаст? – *Who is at home?*
- Дар ин ҷо *киҳо* зиндагӣ мекунаанд? – *Who lives here? (plural)*
- Ин *чӣ*? – *What is it?*
- Ту *чиҳо* дорӣ? – *What have you got? (plural)*

† The question particle *чандум* is used to ask about the order of things:

- Имрӯз чандум? – *What is the date today?*
- Имрӯз якум. – *Today is the first.*
- Ту дар синфи чандум мехонӣ? – *In what year are you studying?*
- Ман дар синфи даҳум мехонам. – *I'm studying in the tenth year.*

Imperatives

In Tajiki, imperatives are formed from the present tense verb stem and can be singular or plural. Only second person forms exist, a singular form for the second person singular (*my* form) and a plural form for the second person plural (*шумо* form):

Хон! – *Xoned!* – *Read!* *Рав!* – *Raved!* – *Go!*

E.g.

Китобро *хон!* – *Read the book! (speaking to one person)*

Ба хона *равед!* – *Go home! (speaking to more than one person)*

In colloquial Tajiki, the suffix “-emon” is also used for the second person plural:

Гиремон. – *Help yourselves.*

Sometimes the more literary prefix “би-” is used with imperatives:

Бихон! – *Bixoned!* – *Read!*

Бирав! – *Biraved!* – *Go!*

The negative imperative is formed by adding the negative prefix “на-”:

Ин корро *накун!* – *Don't do that! Stop that!*

In literary Tajiki, the prefix “ма-” is also used to form the negative:

Мараб аз ман! – *Don't leave me!*

Ғам махӯр! – *Don't worry!*

МАШҚҲО

EXERCISES

1. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

Example: *Мо ду қолин дорем.*

ман	як	хона	
ту	ду	хавлӣ	
ӯ	се	диван	дор...
Давлат	мо	қолин	
мо	чор	радио	
Шумо	панҷ	телевизор	
онҳо			

2. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

Example: *Ӯ дар ошёнаи сеюм зиндагӣ мекунад.*

ӯ	якум	
ман	дуюм	
ту	сеюм	
Шумо	чорум	зиндагӣ мекун...
Собиру Раҳим	панҷум	
мо	шашум	
онҳо	ҳаштум	
Фарангис	даҳум	

3. Fill in the following spaces (...) with appropriate prepositions:

Example: *Китоб дар рӯйи миз аст.*

- a. Диван ... уток аст. b. Миз ... уток аст.
- c. Қолин ... фарш аст. d. Ҳавз ... хавлӣ аст.
- e. Соати зангдор ... хонаи хоб аст. f. Парда ... тиреза аст.
- g. Хонаи мо ... хиёбони Рудаки аст. h. Телевизор ... миз аст.

- $\overline{\partial \text{appo kvph kvned!}}$

- Example: хона \Rightarrow хонаи калон. \Rightarrow Мо хонаи калон дорем.

- Хонаи мо қатон аст.

6. Answer the following questions:

7. Read the following text and express the same information in English:

⁸ *Coxubxomaa* means "housewife,"
⁹ *Huz* means "also, too."

¹⁰ That is, "He's strong in his own home, but afraid in the street."

- ТИЪНУС

 $z\iota\eta\tilde{o}$

1. — Шумо хона дорад?	1. — ...?
2. — Хонам ӯ чанд уток дорад?	2. — ...?
3. — Мирали дар ошёнани чандум зиндаги мекунат?	3. — ...?
4. — Хавлини шумо калон аст ё хурд?	4. — ...?
5. — Телевизор дар кучост?	5. — ...?
6. — Хонаи падару модари шумо дар кучост?	6. — ...?
7. — Онҳо чанд мизу курси доранд?	7. — ...?
8. — Мехмонхонаи ӯ равшан аст?	8. — ...?
9. — Сафидилини чанд хона дорад?	9. — ...?
10. — Хонаи хоби шумо чанд рахти хоё дорад?	10. — ...?
11. — Комёру Тоҳир ба кучо мераванд?	11. — ...?
12. — Хонаи Мӯниса айвон дорад?	12. — ...?
13. — Дар даруни чевон чӣ хаст?	13. — ...?
14. — Дар хона кихо хастанд?	14. — ...?
2. Fill in the questions corresponding with the following answers:	
1. — ...?	1. — ...?
2. — ...?	2. — ...?
3. — ...?	3. — ...?
4. — ...?	4. — ...?
5. — ...?	5. — ...?
6. — ...?	6. — ...?
7. — ...?	7. — ...?
8. — ...?	8. — ...?
9. — ...?	9. — ...?
10. — ...?	10. — ...?
11. — ...?	11. — ...?
12. — ...?	12. — ...?
13. — ...?	13. — ...?
14. — ...?	14. — ...?
15. — ...?	15. — ...?
16. — ...?	16. — ...?
17. — ...?	17. — ...?
18. — ...?	18. — ...?
19. — ...?	19. — ...?
20. — ...?	20. — ...?
21. — ...?	21. — ...?
22. — ...?	22. — ...?
23. — ...?	23. — ...?
24. — ...?	24. — ...?
25. — ...?	25. — ...?
26. — ...?	26. — ...?
27. — ...?	27. — ...?
28. — ...?	28. — ...?
29. — ...?	29. — ...?
30. — ...?	30. — ...?
31. — ...?	31. — ...?
32. — ...?	32. — ...?
33. — ...?	33. — ...?
34. — ...?	34. — ...?
35. — ...?	35. — ...?
36. — ...?	36. — ...?
37. — ...?	37. — ...?
38. — ...?	38. — ...?
39. — ...?	39. — ...?
40. — ...?	40. — ...?
41. — ...?	41. — ...?
42. — ...?	42. — ...?
43. — ...?	43. — ...?
44. — ...?	44. — ...?
45. — ...?	45. — ...?
46. — ...?	46. — ...?
47. — ...?	47. — ...?
48. — ...?	48. — ...?
49. — ...?	49. — ...?
50. — ...?	50. — ...?
51. — ...?	51. — ...?
52. — ...?	52. — ...?
53. — ...?	53. — ...?
54. — ...?	54. — ...?
55. — ...?	55. — ...?
56. — ...?	56. — ...?
57. — ...?	57. — ...?
58. — ...?	58. — ...?
59. — ...?	59. — ...?
60. — ...?	60. — ...?
61. — ...?	61. — ...?
62. — ...?	62. — ...?
63. — ...?	63. — ...?
64. — ...?	64. — ...?
65. — ...?	65. — ...?
66. — ...?	66. — ...?
67. — ...?	67. — ...?
68. — ...?	68. — ...?
69. — ...?	69. — ...?
70. — ...?	70. — ...?
71. — ...?	71. — ...?
72. — ...?	72. — ...?
73. — ...?	73. — ...?
74. — ...?	74. — ...?
75. — ...?	75. — ...?
76. — ...?	76. — ...?
77. — ...?	77. — ...?
78. — ...?	78. — ...?
79. — ...?	79. — ...?
80. — ...?	80. — ...?
81. — ...?	81. — ...?
82. — ...?	82. — ...?
83. — ...?	83. — ...?
84. — ...?	84. — ...?
85. — ...?	85. — ...?
86. — ...?	86. — ...?
87. — ...?	87. — ...?
88. — ...?	88. — ...?
89. — ...?	89. — ...?
90. — ...?	90. — ...?
91. — ...?	91. — ...?
92. — ...?	92. — ...?
93. — ...?	93. — ...?
94. — ...?	94. — ...?
95. — ...?	95. — ...?
96. — ...?	96. — ...?
97. — ...?	97. — ...?
98. — ...?	98. — ...?
99. — ...?	99. — ...?
100. — ...?	100. — ...?
101. — ...?	101. — ...?
102. — ...?	102. — ...?
103. — ...?	103. — ...?
104. — ...?	104. — ...?
105. — ...?	105. — ...?
106. — ...?	106. — ...?
107. — ...?	107. — ...?
108. — ...?	108. — ...?
109. — ...?	109. — ...?
110. — ...?	110. — ...?
111. — ...?	111. — ...?
112. — ...?	112. — ...?
113. — ...?	113. — ...?
114. — ...?	114. — ...?
115. — ...?	115. — ...?
116. — ...?	116. — ...?
117. — ...?	117. — ...?
118. — ...?	118. — ...?
119. — ...?	119. — ...?
120. — ...?	120. — ...?
121	

6. – ... ?
– Не, ҳавлии ӯ боғ надорад.
7. – ... ?
– Мо дар ошёнаи дуом зиндагӣ мекунем.
13. – ... ?
– Марҳамат, дароед.
14. – ... ?
– Хонаи мо дар кӯчаи Исмоили Сомонӣ аст.
3. *Make up dialogues using the material in lesson five and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.*
4. *Write a description about yourself similar to that in exercise 7.*

Дарси 6

Хона – Ҳавлӣ – Боғ
(идома)

Lesson 6

House – Courtyard – Garden
(continued)

ШАРҲ

COMMENTARY

Country people in Tajikistan mainly live in *ҳавлӣ* (houses with courtyards). Besides the main residence, *ҳавлӣ* also have other structures, such as storerooms, cattle-shed, *манӯр* (bread-oven), and woodstoves. A *манӯр* is round, is made from a special mud, has a chimney, and is used for baking bread. *Танӯр* are either built on the ground or stand on legs, and can be up to a couple of metres high. Bread baked in a *манӯр* has a distinctive flavour. In Tajikistan and throughout Central Asia, there are various types of bread. Frequently, *отаидон* (wood-stoves for cooking outdoors) are built into the side of *манӯр*. A semi-spherical cauldron – or *dez* – is placed above the *отаидон* for cooking food. *Дез* come in a range of sizes, the largest of which can be used to cook over 60 kilos of rice. As well as *отаидон*, *ӯчоқ* are also used to cook food outdoors. These are cylinders made out of thin metal; a fire is made inside the cylinder and a *dez* sits on top. *Үчоқ* come in a range of sizes to match those of *dez* and are very convenient as they can be carried from one place to another. Food is mostly cooked over firewood. National meals are usually cooked from start to finish in just one *dez*; the most common of these is *ош* (or, *палов*). (More information about national dishes is given later.)

Most country people raise farmyard animals in their *ҳавлӣ* – for instance, cows, sheep, goats, and chickens. When it is hot, they put their livestock out to graze in the hills. In the morning they gather the animals from all the houses in a village and take them out to pasture, bringing them back in the evening. Such a group of animals is called a *нода* (herd). Usually a special person, the *нодабон* takes the animals out to graze, but in some places the men of the village take turns looking after them.

ДУФАТ

VOCABULARY

хонаи дастшӯй / ҳаммом ¹	bathroom	хало [туалет] ² / ҳочатхона	toilet
дастшӯяк [ванна]	sink bathtub	душ оина	shower mirror
об	water	чумаки об	tap
сачок / дастпоккун	towel	шампун	shampoo
собун	soap; washing-up liquid	хамири [пастан] дандон	toothpaste
собуни чомашӯй	laundry detergent; washing powder	чӯткаи дандон	toothbrush
ришгирак	razor, shaver	теғи алмос	razor blade
шустан (шӯ, шӯй)	to wash	оббозӣ кардан	to bathe; to shower
душ кардан	to have a shower	ҳаммом кардан	to have a bath

¹ Originally, *ҳаммом* referred simply to public baths, but has come to be used for “bathroom” also.

² Words shown in square brackets are Russian words used in colloquial Tajiki.

кушодан (кушо)	<i>to open</i>	пӯшидан (пӯш)	<i>to close</i>
маҳкам кардан	<i>to close, to lock</i>	куфл кардан	<i>to lock</i>
доштан (дор)	<i>to hold</i>	риш гирифтан	<i>to shave</i>
чакидан (чак)	<i>to drip</i>	хушк кардан	<i>to dry</i>
тоза	<i>clean</i>	чиркин	<i>dirty</i>
тар	<i>wet</i>	хушк	<i>dry</i>
ошхона	<i>kitchen</i>	хӯрок / авкот	<i>meal, food</i>
табақ	<i>big national plate</i>	табақча	<i>plate</i>
чойник	<i>teapot; kettle</i>	чойники барқӣ	<i>electric kettle</i>
пиёла	<i>national cup</i>	чойчӯш	<i>metal kettle</i>
коса	<i>national bowl</i>	кружка	<i>mug</i>
истакон	<i>glass</i>	кадах	<i>wineglass</i>
зарф	<i>dishes</i>	қошук	<i>spoon</i>
корд	<i>knife</i>	панча [вилка]	<i>fork</i>
дег	<i>semi-spherical cauldron</i>	кафгир	<i>a large metal spatula</i>
тоба	<i>frying pan</i>	каструл	<i>saucepan</i>
бонка /banka/	<i>jar; tin</i>	тахтача	<i>cutting board</i>
патнус / лаганд	<i>tray</i>	шиша	<i>bottle</i>
тагора	<i>baby bath; large bowl for dough, or for washing</i>	лаълӣ	<i>small serving plate</i>
гӯгирд	<i>matches</i>	чевон	<i>cupboard</i>
газ	<i>gas; gas-stove</i>	миска / тагорача	<i>bowl for washing</i>
гӯшткимакунак	<i>meat grinder, mincer</i>	мошини чомашӯй	<i>washing machine</i>
элак	<i>sieve {for flour etc.}</i>	дарзмол / газмол	<i>iron</i>
чорӯб	<i>broom</i>	тафдон [духовка]	<i>oven</i>
ахлот	<i>rubbish, trash</i>	яхдон	<i>refrigerator, fridge</i>
чой дам кардан	<i>to make/stew tea</i>	чанг	<i>dust, dirt</i>
хӯрдан (хӯр)	<i>to eat</i>	чангкашак	<i>vacuum cleaner</i>
пухтан (паз)	<i>to cook, to bake</i>	сатили порӯб	<i>wastepaper basket</i>
ҷӯшондан (ҷӯшон)	<i>to boil</i>	нӯшидан (нӯш)	<i>to drink</i>
реза кардан	<i>to chop, to slice</i>	чашидан (чаш)	<i>to taste</i>
шикастан (шикан)	<i>to break into pieces</i>	бирёндан (бирён) /	<i>to fry</i>
рӯфтан (рӯб)	<i>to sweep</i>	бирён кардан /	
ҷӯшонда	<i>boiled</i>	зирбондан (зирбон)	
гарм	<i>hot</i>	пора кардан	<i>to cut into pieces</i>
ширгарм	<i>luke warm</i>	пур кардан	<i>to fill</i>
чинӣ	<i>china (adj.)</i>	бирён	<i>fried</i>
пластмасӣ	<i>plastic (adj.)</i>	хунук	<i>cold</i>
камтар / кам	<i>little</i>	оҳанин	<i>metal (adj.)</i>
тез	<i>quickly, fast</i>	шишагин	<i>glass (adj.)</i>
пур		резина	<i>rubber (adj.)</i>
боғ	<i>garden (with trees), country-house</i>	бештар / беш	<i>more</i>
дарвоза	<i>gate</i>	охиста	<i>slowly</i>
дарахт	<i>tree</i>	лабрез	<i>full, overflowing</i>
дарахти мевадор	<i>fruit tree</i>	боғбон	<i>gardener</i>
гул	<i>flower</i>	девор	<i>fence</i>
пал / хота	<i>vegetable-garden</i>	мева	<i>fruit</i>
		дарахти бемева	<i>tree without fruit</i>
		нихол	<i>seedling</i>
		алаф / сабза	<i>grass</i>

нардбон /norgbon/	<i>ladder</i>	канаб	<i>rope</i>
кафел	<i>tile</i>	шиша	<i>glass (in window)</i>
тахта	<i>board</i>	хишт	<i>brick</i>
санг	<i>stone</i>	лой	<i>mud, clay</i>
қабат	<i>layer</i>	ғалбер	<i>sieve {for wheat etc.}</i>
кубур [труба]	<i>pipe</i>	нали об	<i>water outlet,</i>
хавз	<i>pool</i>	[водопровод]	<i>water-pipe</i>
оташ / алав / алоб	<i>fire, flame</i>	оташдон /oshton/	<i>wood-stove</i>
танӯр	<i>bread-oven</i>	анбор	<i>store-room</i>
асбоб	<i>tool, instrument</i>	оғил	<i>stable, cattle-shed</i>
болға	<i>hammer</i>	мех	<i>nail, screw</i>
арра	<i>saw</i>	табар	<i>axe</i>
анбӯр	<i>pliers</i>	калид	<i>spanner</i>
бел	<i>spade</i>	каланд	<i>hoe</i>
кат	<i>an outside seating area resembling a western double bed</i>	теша	<i>a small tool used for straightening or breaking pieces of wood</i>
сағ	<i>dog</i>	пишак / гурба	<i>cat</i>
гов	<i>cow</i>	ғӯсфанд	<i>sheep</i>
буз	<i>goat</i>	хар	<i>donkey</i>
парранда	<i>bird</i>	асп	<i>horse</i>
шудгор кардан	<i>to plough, to till</i>	парвариш кардан	<i>to grow (smth)</i>
коридан (кор) /	<i>to sow</i>	сабзидан (сабз)	<i>to germinate, grow (by itself)</i>
коштан (кор) /		шинондан (шинон)	<i>to plant</i>
кишт кардан		об додан/мондан	<i>to water</i>
чидан / чиндан	<i>to pick</i>	гов дӯшидан (дӯш)	<i>to milk a cow</i>
(чин)			
омадан (ой)	<i>to come</i>		
пухта, пухтағӣ	<i>ripe</i>	хом	<i>unripe, green</i>
сиёх	<i>black</i>	сафед	<i>white</i>
сурх	<i>red</i>	кабуд	<i>blue</i>
сабз	<i>green</i>	зард	<i>yellow</i>
гулобӣ	<i>pink</i>	қаҳваранг	<i>brown</i>

СҶҲАТҲО

DIALOGUES

1. Conversation between a mother and her daughter [northern dialect]

- Фарангис?
 – Лаббай³, буваҷон.
 – Кай ту, ин ҷо биё!
 – Мана ман, ин ҷо.
 – Ту дар кучо будӣ?
 – Ман дар боғ будам.
 – Дар боғ ҷӣ кор кардӣ?
 – Гул чидам.
 – Гулхоро ба гулдон монӣ деги табакхоро шӯй!
- Farangis?
 – Yes, Mum?
 – Where are you? Come here.
 – Here I am.
 – Where were you?
 – I was in the garden.
 – What were you doing?
 – I picked some flowers.
 – Put them in the vase and wash the dishes.

³ Лаббай ("yes") – This word is used when someone calls your name. It is sometimes also used when answering a telephone call.

- Ҳозир⁴ мешўям.
- Баъд хонаро ҳам рӯб!
- Хуб шудаст.⁵

2.

- Салом, Парвона!
- Салом, Нодира!
- Ту аз кучо омадӣ?
- Аз хона.
- Дар хонаатон кӣ ҳаст?
- Модарам.
- Модарат чӣ кор мекунад?
- Модарам хӯрок мепазад.
- Ту ҳам хӯрок мепазӣ?
- Ҳанӯз не. Ту чӣ?
- Ман гоҳ-гоҳ мепазам.

3.

- Дилшод, ту дар кучо зиндагӣ мекуни?
- Ман дар шаҳр зиндагӣ мекунам.
- Падару модарат чӣ?
- Падару модарам дар кишлоқ зиндагӣ мекунад.
- Онҳо ҳавлию боғ доранд?
- Ҳа, доранд.
- Гову гӯсфанд ҳам доред?
- Ҳа, мо дар кишлоқ ду гову шаш гӯсфанд дорем.
- Сагу гурба чӣ?
- Саг дорем, вале гурба надорем.
- Чаро?
- Мо гурбаро дӯст намедорем.

4.

- Тоҷигул, Шумо дар ҳавлӣ зиндагӣ мекунед?
- Ҳа, мо ҳавлии калон дорем.
- Ҳавлии Шумо боғ дорад?
- Ҳа, дорад.
- Шумо дар боғ бисёр дарахт доред?
- Дар боғи мо даҳ дарахти мевадор ва ду дарахти бемева ҳаст.
- Шумо пал ҳам доред?
- Не, надорем.

5.

- Фарид, хонаи Шумо чанд уток дорад?
- Хонаи мо се уток дорад.
- Ошхонаи Шумо калон аст?

- I'll do it right now.
- Then sweep the house.
- OK.

- Hello, Parvona.
- Hi, Nodira.
- Where are you coming from?
- From home.
- Who's in your house?
- My mother.
- What's your mother doing?
- My mother's preparing a meal.
- Can you cook too?
- Not yet. What about you?
- I cook occasionally.

- Dilshod, where do you live?
- I live in the city.
- And your parents?
- They live in the village.
- Have they got a garden?
- Yes, they have.
- Have you got cows and sheep, too?
- Yes, we've got two cows and six sheep in the village.
- And dogs or cats?
- We have a dog, but not a cat.
- Why?
- We don't like cats.

- Tojigul, do you live in a house with a yard?

- Yes, we have a large yard.
- Has it got a garden?
- Yes, it has.
- Are there many trees in your garden?
- Our garden's got ten fruit trees and two other trees.
- Have you also got a vegetable-garden?
- No, we haven't.

- Farid, how many rooms are in your house?
- Our house has three rooms.
- Is your kitchen large?

- Ҳа.
- Дар ошхона Шумо чихо доред?
- Яхдон, чевон, газ ва дастшўяк дорем.
- Дар даруни чевон коса, чойник, пиёла, табак ва табакчаҳои бисёр дорем.

- Мошини чомашўӣ ҳам доред?
- Не, надорем.
- Чангкашак чӣ?
- Дорем.

6.

- Бо корд чӣ кор мекунад?
- Бо корд реза мекунад.
- Бо қошук чӣ кор мекунад?
- Бо қошук хӯрок меҳуранд.
- Бо панча чӣ?
- Бо панча ҳам.
- Хӯрокро дар чӣ мепазанд?
- Хӯрокро дар дег мепазанд.
- Нонро дар чӣ мепазанд?
- Нонро дар танӯр мепазанд.

7.

- Салом, Саттор Раҳимович!
- Салом, Салимзода, чӣ хел Шумо?
- Раҳмат, ман нағз, Шумо чӣ?
- Ман ҳам бад не.
- Шумо дар кучо будед?
- Дар боғ будам, камтар кор кардам.

- Шумо боғ ҳам доред?
- Бале, мо як боғи калон дорем.
- Чӣ хел нағз! Дар боғ чӣ кор кардед?
- Замин шудгор кардам, се-чор ниҳол шинондам, ба дарахтҳо об додам.
- Шумо дар боғ зиндагӣ мекунед?
- Не, мо дар шаҳр хона дорем, дар он ҷо зиндагӣ мекунем. Дар боғи мо боғбон зиндагӣ мекунад.
- Боғи Шумо дар кучост?
- Дар кунҷи шаҳр аст.
- Хайр Саттор Раҳимович, аз дидани Шумо шод шудам!
- Ман ҳам. То боздид, Салимзода!

- Yes.
- What have you got in your kitchen?
- We've got a fridge, a cupboard, an oven, and a sink. In the cupboard we've got a lot of bowls, teapots, cups, and big and small plates.
- Have you got a washing machine?
- No, we haven't.
- What about a vacuum cleaner?
- Yes, we've got one of those.

- What do you do with a knife?
- We cut with it.
- What do you do with a spoon?
- We eat with a spoon.
- What about with a fork?
- We eat with a fork too.
- What do you cook food in?
- We cook food in the "cauldron."
- What do you bake the bread in?
- We bake bread in the "bread-oven."

- Hello, Sattor Rahimovich.
- Hi, Salimzoda. How are you?
- I'm fine, thanks. What about you?
- I'm not bad either.
- Where have you been?
- I was at the country-house, I did a little work out there.
- You've got a country-house as well?
- Yes, we have a large country-house.
- How nice! What did you do out there?
- I turned over the soil, planted three or four seedlings, and watered the trees.
- Do you live in your country-house?
- No, we have a house in the city, we live there. A gardener lives in our country-house.
- Where is your country-house?
- It's on the edge of the city.⁶
- Goodbye, Sattor Rahimovich. I'm glad I saw you.
- Me too. See you, Salimzoda.

⁴ Ҳозир – in colloquial Tajiki this conveys the same sense as "right now, immediately."

⁵ "Хуб шудаст" or "Хуб майлаш" has the same meaning in colloquial Tajiki as "OK" in English, as used to show agreement.

⁶ Literally: "It's in the corner of the city."

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

Indefinite Nouns

In Tajiki, there is no special form for definite nouns. The start of all nouns is the same, whether definite or indefinite. Indefinite nouns are formed in the following ways:

1.	мард + -е	марде		
2.	як + мард	як мард	}	= a man
3.	як + мард + -е	як марде		

The first form shown is the literary form and the second is the colloquial form; the third is rarely used. Usually, when an adjective is associated with a noun, the indefinite suffix “-e” is attached to the adjective:

марди доное /donoye/	a wise man
духтари зебое /zeboye/	a beautiful girl
хавлии калоне	a large yard

Remember: the indefinite suffix “-e” is never stressed.

Infinitives

All Tajiki infinitives end in the suffix “-an”. Tajiki verbs have two stems: a past tense verb stem and a present tense verb stem. The past tense verb stem is easily formed by removing the suffix “-an” from the infinitive. However, it is more difficult to make the present tense verb stem for, as in English, there are many irregular verbs in Tajiki. Therefore, present tense verb stems are given in parentheses in the vocabulary lists.

Present-Future Tense

The present-future tense is formed from the present tense verb stem with the addition of the prefix “me-” and the subject marker verb endings:

Conjugation of the verb “рафтан” (“to go”) in the present-future tense

ме-	рав	-ам	(ман) меравам	I go
ме-	рав	-ӣ	(ту) меравӣ	you go
ме-	рав	-ад	(ӯ, вай) меравад	he/she goes
ме-	рав	-ем	(мо) меравем	we go
ме-	рав	-ед	(шумо) меравед	you go
ме-	рав	-анд	(онҳо) мераванд	they go

If the present tense verb stem ends in a vowel, the subject marker verb endings change slightly, as shown in the following table:

Conjugation of the verb “омадан” (“to come”) in the present-future tense

ме-	о	-ям	(ман) меоям /meoyam/	I come
ме-	о	-ӣ	(ту) меойӣ /meoyi/	you come
ме-	о	-яд	(ӯ, вай) меояд /meoyad/	he/she comes
ме-	о	-ем	(мо) меоем /meoyem/	we come
ме-	о	-ед	(шумо) меоед /meoyed/	you come
ме-	о	-янд	(онҳо) меоянд /meoyand/	they come

- The present-future tense is used for statements and for actions that are habitual:
Мо одатан чойи кабуд⁷ менӯшем. We usually drink green tea.
Падарам зуд-зуд ба шаҳр меравад. My father often goes to the city.
- The present-future tense is used for continuing actions. In these cases, the present-future tense is similar to the present continuous tense in English:
Холо ман дар донишгоҳ кор мекунам. Now I am working at the university.
Додо дар Душанбе зиндагӣ мекунад. Dodo is living in Dushanbe.
- The present-future tense is used to express actions that will take place in the future. In these cases an adverb of time is usually used with the verb; e.g. назох (tomorrow), ҳафтаи оянда (next week), баъди ду рӯз (after two days) etc. In these cases, the present-future tense is similar to the future in English:
Ман пагоҳ ба Хучанд меравам. I am going to Khujand tomorrow.
Ҳафтаи оянда Қайум аз Амрико меояд. Next week Qayum is going to come from America.
Баъди ду рӯз мо ба Маскав меравем. In two days we are going to Moscow.

Simple Past Tense

The simple past tense is formed by adding the subject marker verb endings to the past tense verb stem:

Conjugation of the verb “рафтан” (“to go”) in the simple past tense

рафт	-ам	(ман) рафтам	I went
рафт	-ӣ	(ту) рафтӣ	you went
рафт	-	(ӯ, вай) рафт	he/she went
рафт	-ем	(мо) рафтем	we went
рафт	-ед	(шумо) рафтед	you went
рафт	-анд	(онҳо) рафтанд	they went

The simple past tense is used to describe completed past actions. The Tajiki simple past tense is comparable with the English simple past tense:

Мо ба мактаб рафтем.	We <u>went</u> to school.
Падарам аз шаҳр омад.	My father <u>came</u> from the city.
Модарам нон пухт.	My mother <u>cooked</u> bread.
– Ту хонаро рӯфтӣ?	– <u>Did</u> you <u>sweep</u> the house?

⁷ In literary Tajiki, “green tea” is чойи сабз.

МАШҚО

EXERCISES

1. Change the tenses of the following verbs between simple past and present-future:

Example: *Man ba kor meoram* ⇒ *Man ba kor рафтам.*

- Мед ба бозор рафт.
- Падарам дар Тошканд кор мекунад.
- Онҳо дар шехр зинадагӣ мекунад.
- Салим дар донишгоҳ хонд.
- Мо чой нӯшидем.
- Мо дарам хӯрок меназад.

2. Give positive and negative responses to the following questions:

Example: *Шумо хона доред?*

⇒ *Ҳа, мо хона дорем.*

⇒ *Не, мо хона надорем.*

- Падари Шумо духтур аст?
- Номи Шумо Маъбӯт?
- Онҳо аз Лондон омаданд?
- Онҳо бародар доранд?
- Мухтор хуқуқшинос аст?
- Номи бародарат Шодӣ аст?
- Модари ӯ духтур аст?
- Хонаи Ҷалол қанон аст?
- Шумо дар хавли гову ғусфанд доред?

3. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

онҳо	Тоҷикистон
шумо	Амрико
ман	Хуҷанд
Мухиб	аз
Тахмина	ба
ту	Мақка
мо	Ню-Йорк
ӯ	Ҳиндустон

b) Example: *Падарам ба Тоҷикистон меравад.*

Оли	Душанбе
падарам	Қубо
ману Фирӯз	Вашингтон
ту	Тошканд
ӯ	аз
шумо	Австралия
мо	Канада
ман	Берлин

4. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

Example: *Мо дар боз дах дараст дорем.*

мо	Назир	дар хавли	се	тов	дараст
онҳо	падару модарам	дар хавли	чор	миз	телевизор
шумо	Ҷамол ва Ҷамила	дар ошхона	паш	қуҷай	дор...
Манучеҳр	Манучеҳр	дар мехомона	хашт	ғусфанд	
Садӣ	Садӣ	дах	нӯх	пиёла	
ман	ман	тиреза			

5. Answer the following questions:

- Насабӣ (фамилия) Шумо чист?
- Онҳо дар қуҷо кор мекунад?
- Ихтисоси Маннон чист?
- Темур дар қуҷо кор мекунад?
- Хуҷроқо ки пухт?
- Падарат аз қуҷо омад?
- Онҳо чанд бародар доранд?
- Им писар аст ё духтар?
- Саноат шавҳар дорад?
- Шумо саро дуҷт медоред?

6. Use appropriate adjectives to describe the following nouns and make sentences using them:

шар	хона	тиреза	китоб	ғусфанд	духтар	писар
тов	боғ	чой	пиёла	қуҷай	сат	гурба
Нouns:	гул	миз	қилин	сар	об	нон
Adjectives:	натз	бад	зебо	қалон	хурд	ғарм
	шишагин	сурх	сиёх	сафед	нарам	хушк

7. Read the following text and express the same information in English:

Номи ман Ҷамшед аст. Ман дар Куртентта зинадагӣ мекунам. Падарам дар ташкилоти байналмилалӣ кор мекунад. ӯ тарҷумон аст. Модарам сохибона аст. Ман ду бародар ва як хоҳар дорам. Бародаронам дар донишгоҳ мекунад. Хоҳарам дар мактаб мекунад. Мо хавли қалон дорем. Дар рӯи хавли гулу дархтони бисёр ҳастанд. Мо як оғил дорем. Дар он як гову се ғусфанд ҳастанд. Дар як қуҷи хавли танӯрхона дорем. Модарам дар он нон меназад. Мо анбор ҳам дорем. Қаланду теша, бегу аппарат дорем. Онҳо метӯздорем. Дарвозаи хавли мо қалон аст. Девори хавли сафед аст. Мо хавлини хурд дуҷт медорем.

8. Read the proverbs below. Memorize any that you might be able to use in conversation:

Як гулу сад хариҷо

The best flower in the basket.

That is, "a woman has a hundred admirers."

Кордро аввал ба худат зан, дара накунад,
ба дигар кас зан.

Оби лаби дар катр надорад.

Дар ба дар гуяд: рӯят сиех.

Оши хамсоя бомаза аст.

Об дар кузаву мо ташналагон метардем,
Ёр дар хонаву мо гирди ҷаҳон метардем.
There's water in the jug and we wander about
A friend's in the house and we wander around
the world.

ХОНИШИ READING

Read the following text, retell it in Tajiki in your own words, and discuss the question that follows:

Хонаи худ

Дар замони қадим як подшоҳ буд. Ӯ як писар дошт. Вакте ки писараш калон шуд, подшоҳ хост, ки ӯро ба ҷойи худ тайёр кунад. Донишу ҷаҳонбинини писараш кофӣ набуд. Подшоҳ рӯзе писарашро ҷет заду ба ӯ маслихат дод, ки ба кишварҳои дурӣ наздик барояд. Пеш аз тусел кардан ба писараш гуфт:

— Ба ту як маслихат дорам: ба хар шахре, ки рафӣ, барон худат як хона соз. Писар маслихати падарро қабул кард ва ба сафар рафт пас аз як сол баргашт.

Подшоҳ нурсид:

— Гуфтаҳои маро иҷро кардӣ!

Гуфт:

— Вале. Дар баргашт, дар соҳили дарё як қасре сохтам, ки аз қасри подшоҳи он кишвар зёботар аст. Дар Миср ба шакли аҳромҳои қадима қасри дигаре сохтам. Дар Хиндустон қушиш кардам, ки қасри ман мисли Тоҷ-Маҳал бошад...

Подшоҳ афсӯс хӯрд гуфт:

— Писарам, ту ханӯз барон подшоҳи тайёр нести. Маънои суханҳои ман он буд, ки дар хар кишвар барон худат дусти наздики пайдо кунӣ. Хонаи дусти мисли хонаи худ аст. Хамсоя атар дусти бошад, кишварат ободу зёбо мешавад.

Vocabulary:

замони қадим	ancient times	вакте ки	when
подшоҳ	king	калон шудан	to grow up
хостан (хон)	to want	ба ҷойи худ	for his position
тайёр кардан	to prepare	дониш	knowledge
ҷаҳонбинин	worldwide	кофӣ	enough, adequate
ҷет задан	to call	маслихат	advise
маслихат додан	to advise	қабул кардан	to accept
кишвар(ҳо)	country(-ies)	дур	far
наздики	near	сафар кардан	to travel
гусел кардан	to see off	сохтан (соз)	to build
баргаштан	to come back	қаср	palace
(баргашт)			

пурсидан (нурс)

to ask

соҳил

bank, shore

in the shape of

India

like

таёёр

ready, prepared

сӯхан

word, speech

барон худат

for yourself

ободу зёбо

flourishing,

prosperous

He wanted him to take his place.

He advised him to visit countries far and near.

After one year, he returned.

That is more beautiful than the palace of the

king there.

I built another palace in the shape of the

ancient pyramids.

The house of a friend is like your own house.

If your neighbour is a friend, your country will

prosper and flourish.

дурӯст

true, right

More useful vocabulary:

Ба фикри Шумо

In your opinion

false, incorrect

нодурӯст

САНҶИШ

QUIZ

1. Give answers to the following questions:

1. — Шумо чанд лет доред?

2. — Ошхонаи Шумо басе аст?

3. — Ориф хавли дорад?

4. — Онҳо чанд гов доранд?

5. — Падару модарат дар шахр зиндагӣ

мекунанд ё дар кишнок?

6. — Рӯстам аз кучо омад?

7. — Онҳо ба кучо мераванд?

8. — Шумо гуяро дусти мелоред?

9. — Онҳо ба кучо мераванд?

10. — Шумо гуяро дусти мелоред?

11. — Шумо чанд лет доред?

12. — Онҳо ба кучо мераванд?

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. — Ҳа, хоҳарам шавҳар ва ду фарзанд дорад.

2. — Падару модарам дар Бадахшон зиндагӣ ва кор мекунанд.

2. — ... ?
— Ман аз Душанбе омадам.
3. — ... ?
— Яъқуб дар Лондон зиндагӣ мекунад.
4. — ... ?
— Не, мо ҳавлӣ надорем.
5. — ... ?
— Дар ҳавли мо се гӯсфанд ҳаст.
6. — ... ?
— Ҳа, ӯ аз Лондон омад.
8. — ... ?
— Аҳмад ба Алмаато рафт.
9. — ... ?
— Онҳо дар боғашон ҳашт дарахти мевадор доранд.
10. — ... ?
— Мо даҳ коса дорем.
11. — ... ?
— Мо нони гарм хӯрдём.
12. — ... ?
— Лаббай?
3. *Make up dialogues using the material in lesson six and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.*
4. *Write a description about yourself similar to that in exercise 7.*
5. *Describe one of the rooms in your home in detail.*

Дарси 7

Вақт – Фасл – Обу ҳаво

ШАРҲ

Lesson 7

Time – Seasons – Weather

COMMENTARY

In Muslim countries, Saturday is the first day of the week, Friday being the day of rest. Of the words used in Tajiki for the days of the week, that used for “Friday” (*ҷумъа*) is an Arabic word, derived from the word *ҷамъ*, meaning “gathering.” On Fridays, Muslims gather in their city’s central mosques (*масҷидҳои ҷомеъ*) to say their *намоз* (five-times-a-day Muslim prayer). In Tajikistan, only a minority tend to attend Friday prayers (*намози ҷумъа*), although these are becoming more popular, and Monday is the first day of the week, as Saturdays and Sundays are the days of rest.

In the life of Tajiks, the market (*бозор*) has a special place. The *бозор* mainly happens at the weekends. For this reason, people now refer to Sundays as “market day” (*рӯзи бозор*). In some cities and regions, goods are also bought and sold on certain other days. In such areas, people also refer to *ҷумъабозор*, (Friday market) *панҷшанбебозор*, (Thursday market) etc.

In connection with time, there are six main divisions of the day. Such divisions are imprecise, varying as the day lengthens and shortens, but are approximately as follows: *саҳар* – 3⁰⁰-6⁰⁰, *пагоҳӣ* – 6⁰⁰-10⁰⁰, *рӯз*, *пешин* – 10⁰⁰-16⁰⁰, *беғохӣ* – 16⁰⁰-19⁰⁰, *шом* – 19⁰⁰-22⁰⁰, *шаб* – 22⁰⁰-3⁰⁰.

Today in Tajikistan the European calendar is used. However, before the Soviet era, Tajikistan, like most of the Islamic world, used the Islamic *ҳиҷрӣ* calendar. The Islamic calendar is calculated from 622 AD, the time that the Islamic prophet Mohammed fled from Mekka to Medina – that is, his *hegira* (*ҳиҷрат*). There are two types of Islamic calendar: solar and lunar. Days in the solar year are reckoned the same as days in the Gregorian calendar; i.e. there are 365 days per year, 366 in leap years. The solar calendar, like the ancient Persian calendar, starts on the 21st of March. March 21st is celebrated in Persian and Turkish-speaking countries as the New Year – a festival called *Наврӯз*. To calculate the Islamic solar year, 622 (or 621) years simply need to be subtracted from the Gregorian calendar year. The solar months, as listed in the following table, are still used by the older generation today:

1	Ҳамал	31	21.3-20.4	7	Мизон	30	23.9-22.10
2	Савр	31	21.4-21.5	8	Ақраб	30	23.10-21.11
3	Ҷавзо	31	22.5-21.6	9	Қавс	30	22.11-21.12
4	Саратон	31	22.6-22.7	10	Ҷадӣ	30	22.12-20.1
5	Асад	31	23.7-22.8	11	Далъ	30	21.1-19.2
6	Сунбула	31	23.8-22.9	12	Хут	30/29	20.2-20.3

The lunar calendar is determined by the phases of the moon and is always ten days shorter than the usual solar calendar. The most significant of the lunar months is *Рамазон*, during which many Tajiks observe the Muslim month of dawn-to-dusk fasting. Some of the other months are used as names for children born in those months (e.g. the names *Раҷаб* (m.) and *Раҷабмоҳ* (f.)) The full list of names for the lunar months is as follows:

1	Мухаррам	30 рӯз	7	Рачаб	30 рӯз
2	Сафар	29 рӯз	8	Шаъбон	29 рӯз
3	Рабеъ-ул-аввал	30 рӯз	9	Рамазон	30 рӯз
4	Рабеъ-ус-сонӣ	29 рӯз	10	Шаввол	29 рӯз
5	Чумоди-ул-аввал	30 рӯз	11	Зил-қаъда	30 рӯз
6	Чумоди-ул-охир	29 рӯз	12	Зил-хичча	29 рӯз

Until the spread of Islam in ancient Persia, special Persian months were used. Even now this form of calendar is still officially used in Iran; in Tajikistan these months are only usually found in historical books. The original Iranian calendar also starts on March 21st. Iranian months are similar to the corresponding solar months with respect to the number of days in each, as shown along with the names of the original Iranian months in the following table:

1	Фарвардин	31 рӯз	7	Мехр	30 рӯз
2	Урдубиҳшт	31 рӯз	8	Обон	30 рӯз
3	Хурдод	31 рӯз	9	Озар	30 рӯз
4	Тир	31 рӯз	10	Дай	30 рӯз
5	Мурдод	31 рӯз	11	Баҳман	30 рӯз
6	Шаҳривар	31 рӯз	12	Исфанд	30/29 рӯз

The statue of Isma'il I (892-907AD) in Dushanbe's central square, erected in 1999 as part of celebrations commemorating the 1100th anniversary of the Samanid dynasty (819-999 AD), the first native dynasty to arise in Persia after the Arab conquest.

The dynasty is renowned for the impulse that it gave to Persian national sentiment and learning. Under the leadership of Isma'il I, who established semiautonomous rule over Eastern Persia, the Tajik cities of Bukhara (the Samanid capital) and Samarkand became major cultural centres and Persian literature flourished.

ДУФАТ

январ'	January
феврал	February
март	March
апрел	April
май	May
июн	June

VOCABULARY

июл	July
август	August
сентябр	September
октябр	October
ноябр	November
декабр	December

¹ The names of Tajiki months are derived from the Russian names.

душанбе /dushambe/	Monday	панчшанбе /panshambe/	Thursday
сешанбе /seshambe/	Tuesday	чумъа	Friday
чоршанбе /chorshambe/	Wednesday	шанбе /shambe/	Saturday
		якшанбе /yakshambe/	Sunday
баҳор	spring	тирамоҳ	autumn
тобистон	summer	зимистон	winter
ҳазора /ҳазорсола	millennium	аср	century
сол	year	фасл	season {of the year}
моҳ	month	хафта	week
рӯз	day	шаб	night
соат	hour	дақиқа	minute
рӯз(ҳо)и корӣ	working day(s)	сония	second
рӯзи таваллуд / зодрӯз	birthday	рӯз(ҳо)и дамгирӣ / истироҳат	weekend
муддат / вақт	a period of time	мавсим / вақт	time, season
бор / маротиба / дафъа	time, occasion	тамаддун	civilisation
		сулола	dynasty
имрӯз	today	имшаб	tonight
дирӯз / дина	yesterday	дишаб	last night
пагоҳ / фардо	tomorrow	парерӯз / парер	the day before yesterday
пасфардо / пагоҳи дигар	the day after tomorrow	имсол	this year
таърихи рӯз / сана	date	парерсол	the year before last
саҳар	pre-dawn	саҳарӣ	in the early morning
пагоҳ	morning	пагоҳӣ	in the morning
нисфирӯз	midday	нисфирӯзӣ	in the afternoon
пешин	afternoon	шом	late evening
беғоҳ	early evening	беғоҳӣ	in the evening
нимашаб / нисфишаб	midnight, middle of the night	нисфишаби	in the night, at night
офтоббаро	sunrise	офтобшин	sunset
порсол / соли гузашта	last year	ҳафтаи гузашта	last week
соли оянда	next year	ҳафтаи оянда	next week
як рӯз пеш	one day ago	ду сол пеш	two years ago
баъди ду рӯз / ду рӯз баъд / пас аз ду рӯз	in two days / after two days	баъди се моҳ / се моҳ баъд / пас аз се моҳ	in three months / after three months
хамеша / ҳама вақт	always, every time	дер-дер / ягон-ягон	rarely
зуд-зуд / тез-тез	often	гоҳ-гоҳ / баъзан	sometimes
маъмулан / одатан	usually	доим / доимо	usually, regularly
хар замон	regularly, often	доимӣ	usual, regular
то ҳол / то ҳозир / ханӯз	until now, (not) yet	нав	new; only just, recently
		ҳеҷ гоҳ / ҳеҷ вақт	never
таваллуд шудан	to be born	таваллуд кардан	to give birth
бедор шудан	to wake up	бедор кардан	to wake (smb)

хобидан (хоб) / хоб кардан	to go to sleep	истироҳат кардан / дам гирифтан	to rest
дароз кашидан	to lie down	ғанаб кардан	to have a nap
ништастан (шин, нишин)	to sit	сайругашт/ гардиш кардан	to go for a walk
аз хоб хестан (хез)	to get up	аз чо хестан	to stand up
донистан (дон)	to know	баргаштан	to return, to come back
шумурдан (шумур, шумор)	to count	(баргард) / бозгаштан (бозгард)	
азон хондан	to call to prayer		
хаво	air	обу хаво	weather
офтоб	sun	моҳ / моҳтоб	moon
ситора	star	замин	Earth
осмон	sky	абр	cloud
борон	rain	ях	ice
барф	snow	жола /jola/	hail
сел	downpour, torrent	тӯфон	storm, flood
раъду барк	thunder-storm	туман	mist, fog
боришот	precipitation	шабнам	dew
бебориш	dry (weather)	тирукамон	rainbow
шамол / бод	wind	насим	breeze
гирдбод	tornado, whirlwind	дараҷа	degree (°C)
ҳарорат	temperature	ҳароратсанҷ	thermometer
дурахшидан	to shine	баромадан (...и офтоб / моҳ)	to rise (sun / moon)
(дурахш) / нур пошидан (пош)		борон (/барф /жола) борида	to rain (/snow /hail)
дидан (бин)	to see		
ях кардан / ях бастан (банд)	to freeze	об шудан	to melt
вазидан (ваз)	to blow	чунбидан (чунб)	to move, stir
гарм	hot, warm	хунук / сард	cold, chilly
салкин	cool	абрнок	cloudy
хушк	dry	тар	wet
сахт	hard	нам / намнок	damp, humid
равшан	light	торик	dark
хатарнок	dangerous	лағжонак	slippery

Шумора

адад / рақам	number
1 - як	
2 - ду	
3 - се	
4 - чор	
5 - панҷ	
6 - шаш	
7 - ҳафт	/haf/
8 - ҳашт	/hash/
9 - нӯҳ	/nū/
10 - даҳ	/da/

Numerals

0 - сифр, нол	zero, nought
11 - ёздаҳ	/yozda/
12 - дувоздаҳ	/duvozda/
13 - сенздаҳ	/senzda/
14 - чордаҳ	/chorda/
15 - понздаҳ	/ponzda/
16 - шонздаҳ	/shonzda/
17 - ҳабдаҳ	/habda/
18 - ҳаждаҳ	/hazhda/
19 - нуздаҳ	/nuzda/
20 - бист	/bist/

21 - бисту як	50 - панҷоҳ	100 - сад
22 - бисту ду	60 - шаст	101 - яксаду як
23 - бисту се	70 - ҳафтод	200 - дусад
30 - сӣ	80 - ҳаштод	300 - сесад
31 - сиву як	90 - навад	400 - чорсад
40 - чил	95 - наваду панҷ	1000 - ҳазор
407 - чорсаду ҳафт		1990 - ҳазору нӯҳсаду навад
565 - панҷсаду шасту панҷ		2124 - ду ҳазору яксаду бисту чор

Ифодаи вақт²

7:00 – соат расо³ ҳафт / соат ҳафти пагоҳӣ
 8:15 – соат ҳашту понздаҳ дақиқа /
 соат аз ҳашт понздаҳта⁴ гузашт
 9:30 – соат нӯҳу сӣ дақиқа /
 соат нӯҳу ним; соат нимта кам даҳ
 12:35 – соат дувоздаҳу сиву панҷ дақиқа /
 соат бисту панҷта кам як
 16:50 – соат шонздаҳу панҷоҳ дақиқа /
 соат даҳта кам панҷ
 19:00 – соат нуздаҳ / соат ҳафти бегоҳ /
 соат ҳафти бегоҳӣ
 23:00 – соат бисту се / соат ёздаҳи шаб
 12:00 – нисфирӯз / соат дувоздаҳ
 24:00 – нисфишаб / нимашаб шуд / соат
 дувоздаҳи шаб
 – Соат чанд?
 – Соат даҳ.
 – Кай? / (Дар) соати чанд?
 – (Дар) соати се.
 – Соат надоред?

Telling the time

It's seven o'clock
It's a quarter past eight
It's nine thirty
It's twelve thirty five /
It's twenty five to one
It's ten to five
It's 7pm
It's 11pm
It's midday
It's midnight
 – What time is it?
 – It's ten o'clock.
 – When? / (At) what time?
 – (At) three o'clock.
 – What time is it? (if asking a stranger?)

СҶҲАТҲО**DIALOGUES****I.**

– Салом, Олимҷон!
 – Салом, муаллим! Шумо чӣ хел?
 – Нағз, раҳмат, ту чӣ?
 – Бад не, мешавад.
 – Ту дар кучо будӣ?
 – Ман дар Алмаато будам.
 – Кай омадӣ?
 – Ду рӯз пеш.
 – Кай ба дарс меоя?
 – Аз пагоҳ, муаллим.
 – Албатта биё.
 – Майлаш, меоям.

– Hello, Olimjon.
 – Hi, teacher. How are you?
 – Fine, thanks. And you?
 – Not bad.
 – Where have you been?
 – I was in Almaty.
 – When did you come back?
 – Two days ago.
 – When will you come for classes?
 – Tomorrow, teacher.
 – Be sure you come.
 – OK, I will.

² Colloquial Tajiki forms are given after the slash “/”.³ *Paco* means “exactly.”⁴ The suffix “-ma” is used for counting things.

– Хайр!
– Худо хофиз!

2.
– Салом, Мунирачон!
– Салом, дугона. Нағз-мӣ ту?
– Раҳмат, нағз. Ту чӣ?
– Ман ҳам нағз.
– Медонӣ, Мунира, пагоҳ рӯзи таваллуди Ситора.
– Не-е?
– Ҳа, дугоначон. Биё пагоҳ ба хонаи ӯ меравем.
– Майлаш, соати чанд меравем?
– Соати даҳ.
– Хайр то пагоҳ!
– Хайр!

3.
– Сайёра, рӯзи таваллуди ту чандум?
– Чоруми март. Аз они ту чӣ?
– Даҳуми декабр.
– Ту дар зимистон таваллуд шудай?
– Ҳа. Ту чӣ?
– Ман аввали баҳор таваллуд шудаам.

4.
– Розия, ту чанд хоҳару бародар дорӣ?
– Ду хоҳару як бародар дорам. Ту чӣ?
– Ман се бародар дорам. Розия, ту рӯзи таваллуди онҳоро медонӣ?
– Албатта. Хоҳари калониам – Ҷамила бистуми апрел таваллуд шудааст. Хоҳари дуюмам Малика якуми август ва бародарам – Фаҳриддин дуюми май таваллуд шудаанд. Ту ҳам рӯзи таваллуди бародаронатро медонӣ?
– Ҳа, медонам. Ҳасану Ҳусейн дар як рӯз – бисту ҳаштуми июл ва бародари хурдиам – Шаҳриёр панҷуми сентябр таваллуд шудаанд.

5.
– Анна, ту дар кучо зиндагӣ мекуни?
– Ман дар Инглистон, дар шаҳри Ливерпул зиндагӣ мекунам.
– Обу ҳавои он ҷо чӣ хел аст?
– Зимистонаш хунук, тобистонаш гарм аст.
– Дар зимистон барф бисёр меборад?
– Ҳа.
– Борону жола ҳам меборад?

– Goodbye.
– Bye.

– Hello, Munirajon.
– Hello, friend. How are you?
– Fine, thanks. And you?
– I'm fine too.
– Munira, do you know that tomorrow is Sitora's birthday?
– Are you sure?
– Yes. Let's go and visit her tomorrow.

– OK. What time?
– At ten o'clock.
– See you tomorrow.
– Goodbye.

– Saiyora, when's your birthday?
– The fourth of March. And yours?
– The tenth of December.
– Were you born in the winter?
– Yes, and you?
– I was born at the start of spring.

– Rozia, how many brothers and sisters have you got?
– I've got two sisters and a brother. And you?
– I've got three brothers. Rozia, do you know when their birthdays are?
– Of course. My older sister, Jamila, was born on the twelfth of April, my second sister, Malika, was born on the first of August and my brother, Fakhriddin, on the second of May. Do you know your brothers' birthdays too?
– Yes, I do. Hasan and Husein were born on the same day – the twenty eighth of July – and my little brother, Shahriyor, was born on the fifth of September.

– Anna, where do you live?
– I live in England, in Liverpool.
– What's the weather like there?
– Winters are cold, but summers are warm.
– Does it snow much in the winter?
– Yes, it does.
– Does it rain and hail too?

– Баҳору тирамоҳ борон бисёр меборад, жола гоҳ-гоҳ меборад.
– Ҳавои тобистон чанд дараҷа гарм аст?
– Моҳҳои июн, июл 20-25 дараҷа ва моҳи август то 30 дараҷа гарм мешавад.

6.
– Начмиддин, ту имрӯз радио гӯш кардӣ?
– Ҳа, чӣ буд?
– Намедонӣ, дар бораи обу ҳаво чӣ гуфтанд?
– Медонам. Имрӯз ҳавои гарми бебориш мешавад. Ҳарорат аз 30 то 35 дараҷа гарм мешавад.
– Раҳмат, ҷӯра.
– Саломат бош.

7.
– Ҷаҳонгир, ту одатан кай аз хоб меҳезӣ?
– Ман одатан соати шаши пагоҳӣ аз хоб меҳезам.
– Ту кай наҳор меҳӯрӣ?
– Соатҳои шашу ним – ҳафт.
– Ту дар кучо кор мекуни?
– Ман дар вазорат кор мекунам.
– Кори Шумо кай сар мешавад?
– Соати ҳашт.
– Хӯроки пешинро ту дар кучо меҳӯрӣ?
– Дар идора.
– Дар як рӯз чанд соат кор мекунед?
– Мо одатан дар як рӯз ҳашт соат кор мекунем.
– Ту кай ба хона бармегардӣ?
– Тахминан соатҳои панҷ – панҷу ним.
– Бегоҳӣ ту чӣ кор мекуни?
– Одатан бегоҳӣ китоб мехонам ё телевизор тамошо мекунам ё дар бог сайругашт мекунам.
– Шумо одатан кай хоб мекунед?
– Мо одатан соати ёздаҳи шаб хоб мекунем.

8.
– Шоиста, Шумо чандсола?
– Ман бисту дусола.
– Шавҳари Шумо чандсола?
– Шавҳарам бисту панҷсола.
– Шумо чанд фарзанд доред?
– Ман ду писар дорам.
– Писарони Шумо чандсола?
– Писари нахустинам чорсола ва писари дуюмам ҳафтмоҳа.

– In spring and autumn it rains a lot and it occasionally hails.
– What temperature is it in the summer?
– It's 20-25°C in June and July and up to 30°C in August.

– Najmiddin, did you listen to the radio today?
– Yes, why?
– Do you know what they said about the weather?
– I do. Today the weather is going to be hot and dry. The temperature is going to get up to around 30 to 35°C.
– Thanks!
– See you.

– Jahongir, what time do you usually get up?
– I usually get up at six o'clock in the morning.
– And when do you have breakfast?
– At six thirty or at seven a.m.
– Where do you work?
– I work in one of the ministries.
– When does your work start?
– At eight o'clock.
– And where do you have your lunch?
– At the office.
– How long do you work each day?
– We usually work eight hours a day.

– And when do you return home?
– About five, five-thirty.
– What do you do in the evening?
– I usually read books, watch television or have a walk in the garden.

– What time do you usually go to bed?
– We usually go to bed at eleven o'clock in the evening.

– Shoista, how old are you?
– I'm 22.
– And your husband?
– He's 25.
– How many children have you got?
– I've got two sons.
– And how old are they?
– My first son is 4 years old and my second is 7 months old.

9.

- Хонум, Шумо чандсола?
- Аз зан сол намекурсанд.⁵
- Мебахшед. Шумо шавҳар доред?
- Ба кори ман даҳолат накумед.
- Мебахшед. Аз ман наранҷед, ман гапи бад нагуфтам...

- Lady, how old are you?
- People don't ask a lady's age.
- I'm sorry. Are you married?
- Mind your own business!⁶
- I'm sorry. Don't be offended – I didn't say anything bad...

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

Numbers

Compound numbers are formed using the conjunctive suffix “-у” (“-ю”): *бисту се, панҷоҳу як, ҳаштоду ҳафт, яксаду чилу ҳафт*. The “hundreds” are written as single words: *дусад, сесад, чорсад ...*, *пӯҳсад*. However, the “thousands” are written separately: *ду ҳазор, се ҳазор, чор ҳазор, ...*, *бист ҳазор*, etc.

When asking someone's age, the suffix “-а” is added to the number in the answer

Шумо чандсола? – Ман сию дусола. *How old are you? – I'm thirty-two.*

When using numbers with nouns, the noun should be in the singular. Compare this with the English:

чор дарахт – four trees [tree]

панҷ одам – five people [person]

So-called “numerators” are often used with numbers. The most important of these are the following:

Numerator	Types of noun	Example	Translation
-та / -то	countable nouns	дуто корд,	two knives,
		панҷта китоб	five books
дона	countable nouns	се дона себ,	three apples,
		ду дона дафтар	two notebooks
кас / нафар	people	чор кас,	four people,
		дах нафар	ten people
сар	animals, grapes	дах сар гов,	ten cows,
		як сар ангур	one bunch of grapes
бех	trees	як бех себ	one apple tree
даста	flowers	як даста гул	one bouquet of flowers

Ordinal numbers

Ordinal numbers are formed in Tajiki by use of the suffix “-ум” (“-юм”):

- сенздаҳ ⇒ *сенздаҳум* (13-13th)
- яксаду як ⇒ *яксаду якум* (101-101st)
- бисту панҷ ⇒ *бисту панҷум* (25-25th)
- дусаду сӣ ⇒ *дусаду сиюм* (230-230th)

⁵ Another useful expression for use when trying to avoid undesired approaches is “*Ин аз рӯи одоб нест.*” (“It's not polite to ask that.”)

⁶ Literally: “Don't interfere in my business.” Similar responses, meaning the same thing, are “*Ин кори ман.*” and “*Ин кори ту нест.*” A stronger response for women to use when a strange man asks whether she is married and that should shame even the more persistent is “*Ин ҳаёти оилави ман.*” (“This is personal.” – Literally: “This is my family life.”)

Ordinal numbers come after nouns, being connected by the *izofat*, “-и”:

соли якум, рӯзи панҷум, фарзанди дуюм, etc.

Dates are always connected with the month by means of the *izofat*, “-и”:

чоруми март, бисту панҷуми май, etc.

Ordinal numbers can also be formed by using the additional suffix “-ин” in combination with the first form shown above. This kind of ordinal comes before nouns and is most common in literary Tajiki:

панҷумин сол = соли панҷум, даҳумин рӯз = рӯзи даҳум, etc.

For the ordinal “first,” two additional words are also used: *аввал* – *аввалин*, and *нахуст* – *нахустин*:

аввалин рӯз = рӯзи аввал (“the first day”),

нахустин бор = бори нахуст (“the first time”).

The words *аввалин* and *сониян* are also used to express the meanings “firstly,” and “secondly,” respectively.

Fractions

When writing decimal fractions in Tajiki, a comma is used to separate the fraction from the whole part of the number, not a point. Compare:

Tajiki: 10,27; 0,7; 101,42; 4,0005.

English: 10.27; 0.7; 101.42; 4.0005.

The way for reading fractions in Tajiki is given below:

1/2	як тақсими ду	аз ду як ҳисса	ним
1/3	як тақсими се	аз се як ҳисса	сеяк
1/4	як тақсими чор	аз чор як ҳисса	чоряк
3/4	се тақсими чор	аз чор се ҳисса	
0,1		нолу аз дах як, аз дах як ҳисса	
1,3		яку аз дах се	
2,5		дую аз дах панҷ	дую ним
4,75		чору аз сад ҳафтоду панҷ	
2,0003		дую аз дах ҳазор се	

The word *нусф* is also used when counting half of something; e.g. *нусфи нон* (“half a loaf of bread”).

Mathematical symbols

+	–	×	:	=
чамъ, плюс	тарх, минус	зарб	тақсим	баробар
addition, plus	subtraction, minus	multiplication	division*	equals

* Note: this is a different symbol to those used in English.

- 3+5=8 се чамъи панҷ баробари ҳашт
- 10–4=6 дах тархи чор баробари шаш
- 5×5=25 панҷ зарби панҷ баробари бисту панҷ
- 20:4=5 бист тақсими чор баробари панҷ

The word for percentage is “*фоиз*,” e.g. 40%: *чил фоиз*

МАШҚҶО

EXERCISES

1. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

Example: Бародарам 20 сентябр таваллуд шудааст.⁷

ман	3	январ	
Мавҷуда	8	феврал	
бародарам	11	март	
хоҳарам	16	апрел	таваллуд шуда...
Неъмат	19	май	
шумо	22	июн	
бародарони Ризо	25	июл	

2. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

Example: Мо дар як ҳафта панҷ рӯз кор мекунем.

мо			5		
онҳо		рӯз	8	рӯз	
Малика	дар як	ҳафта	10	соат	кор мекун...
Расулу Раҳим		моҳ	20		
падарам			15		

3. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

Example: Ҷовид дирӯз аз Душанбе омад.Ҷовид пагоҳ ба Душанбе меояд.Ҷовид шанбеи гузашта ба Хучанд рафт.Ҷовид баъди ду рӯз ба Хучанд меравад.

Ҷовид	имрӯз	Душанбе	
мо	дирӯз	Хучанд	мео...
падару модарам	пагоҳ	Алмаато	мерава...
шумо	ду рӯз пеш	Бишкек	омад...
онҳо	баъди ду рӯз	Бадахшон	рафт...
Нигина	ҳафтаи оянда	Қўрғонтеппа	
ту	шанбеи гузашта	Маскав	

4. Change the following verbs to the appropriate tense:

- Дирӯз барф (боридан).
- Имрӯз ҳаво гарм (шудан).
- Падарам пагоҳ ба Маскав (рафтан).
- Дар фасли баҳор бисёр борон (боридан).
- Ҳафтаи гузашта мо ба Лондон (рафтан).
- Ту кай аз Хучанд (омадан)?
- Ман ҳар рӯз соати 6 аз хоб (хестан).
- Бародарам панҷ сол дар Амрико зиндагӣ (кардан).

5. Read and write the numbers below in Tajiki:

- 27, 48, 52, 63, 76, 89, 91, 104, 112, 123, 134, 277, 347, 481, 502, 604, 700, 799, 845, 911, 1027, 1110, 2040.
- 1, 11, 111, 1111, 11111, 111111.
- 2, 12, 22, 222, 2222, 22222.
- 3, 13, 33, 333, 3333, 33333.
- 4, 14, 44, 444, 4444, 44444.
- 5, 15, 55, 555, 5555, 55555.
- 6, 16, 66, 666, 6666, 66666.

⁷ This verb tense will be studied in lesson twelve; for now, just use it as the expression for "was/were born."

h. 7, 17, 77, 777, 7777, 77777. i. 8, 18, 88, 888, 8888, 88888.

j. 9, 19, 99, 999, 9999, 99999.

k. 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100, 200, 10000, 20000.

6. Read the following numbers and write them in words:

0,3	1,7	2,08	5,25	10,0001	27,75	120,243
1/2	1/3	2/3	3/4	1/4	1/5	270,0101
2/7	3/5	4/7	5/6	8/9		

7. Read and write the following times in Tajiki:

6:00	6:12	7:10	8:25	9:35	10:55	11:30
12:15	13:40	14:10	15:37	16:42	17:05	18:20
19:45	20:00	21:21	22:45	23:30	00:15	

8. Calculate the following sums and write the equations with their answers in Tajiki words:

220+170	78-42	12×14	840:3
340+1220	720-441	20×40	945:5
176+2760	850-192	120×241	700:10
980+371	841-272	780×4	1050:50

9. Answer the following questions:

- Шумо кай аз хоб меҳезед?
 - Шумо кай наҳор (хӯроки пешин, хӯроки шом) меҳӯред?
 - Шумо кай ба кор меравед?
 - Шумо дар кучо кор мекунед?
 - Шумо дар як рӯз чанд соат кор мекунед?
 - Кори Шумо кай сар (тамом) мешавад?
 - Шумо кай ба хона бармегардед?
 - Бегоҳиҳо Шумо чӣ кор мекунед?
 - Шумо одатан кай хоб мекунед?
- Дирӯз Шумо кай аз хоб хестед?
 - Дина Шумо кай ба кор рафтед?
 - Дирӯз Шумо чанд соат кор кардед?
 - Дирӯз Шумо кай ба хона омадед?
 - Дирӯз бегоҳӣ Шумо чӣ кор кардед?
 - Дирӯз Шумо кай хоб кардед?

10. Read the proverbs below. Memorise any that you might be able to use in conversation:

Офтобро бо доман пушида намешавад.	You can't clothe the sun with a skirt.
Дар рӯзи шамол – фарёд ҳайф.	It's pointless to shout on a windy day.
Аз борон гурехта ба барф афтодан.	Running from the rain, to fall into the snow.
Соле, ки нақӯст, аз баҳораш пайдост.	A good year is evident from the spring.
Як рӯзи баҳор, пур кунад анбор.	One day of spring may fill the storehouse.
Чӯчаро дар тирамоҳ мешумуранд.	They count the chicks in the autumn.
Бузак, намур, ки баҳор мешавад.	Little goat, don't die before the spring. ⁸

⁸ Said to someone who makes a lot of promises but never fulfils them.

Бақрат рафт, бақрат рафт.
Андар-андар хеле шавад.
Қаҳра-қаҳра сене шавад.
Бо моҳ шини, моҳ шави.
Бо дер шини, сиеҳ шави.
Абр агар аз қибла ҳезад, саҳт дорон
мешавад,
Шоҳ агар одил набошад, мулк байрон
мешавад.
If a cloud rises from Kibla⁹, it will rain hard.
If a king is not righteous, his kingdom will fall
into ruin.
Once your time has passed,
you've lost your chance.
Little-by-little will become a lot;
Drop-by-drop will become a downpour.
Sit with the moon and you'll become like the
moon;
sit with a pot and you'll become black.

READING

Read the following text and complete the task that follows:

Ҷузи қорун ман

Ман ҳар рӯз соати 6(-и паҳоӣ) аз ҳоб меҳезам. Ҳасту рӯямро мешӯям ва синас нахор меҳӯрам. Соати 7-у соати 8 сар мешавад. Кори мо ҳар рӯз соати 8 сар мешавад. Ман дар Ҷоншитохи давлатии Тоҷикистон, дар факултати шарқшиносӣ кор мекунам. Кори мо соати 1(-и рӯз) тамом мешавад. Соати 2 ба ҳона баарметардам ва хӯроки пешин меҳӯрам. Аз соати се то соати панҷ истироҳат мекунам. Ман дар ҳавои тоза гурдиш карданро дӯст медорам. Бегоҳиҳо бо фарзандонам боӣ мекунам. Мо одатан соати ҳафти бегоҳ хӯроки шом меҳӯрем. Аз соати ҳафту ним то соати 9 ман бо кори худ машавам. Агар имконият бошад, телевизор тамомо мекунам. Ман ва аҳли оилаам одатан соати 11 ҳоб мекунем.

Vocabulary:

hands and face	синас	then	lunch	usually	одатан / маъмулан	кори худ	one's own work
breakfast	хӯроки пешин ¹⁰	lunch	then	usually	одатан / маъмулан	кори худ	one's own work
dinner	хӯроки шом	дӯст	фарзандонам	боӣ	мекунам.	Ман дар	Ҷоншитохи давлатии Тоҷикистон, дар факултати шарқшиносӣ кор мекунам.
to be occupied	машғул шудан	тоза	гудуш кардан	дӯст	медорам.	Аз соати се то соати панҷ	истироҳат мекунам.
possibly	имконият	хӯроки	шом	меҳӯрам.	Кори мо	ҳар рӯз	соати 8 сар мешавад.
to end	тамом шудан	факултати	шарқшиносӣ	кор	мекунам.	Ман	дар ҳавои тоза
to play	боӣ кардан	арар	тамомо	кардан	то watch	lunch	then
members of the family	аҳли оила						

Translation of some expressions and idioms:

I wash (my hands and face).
I have a walk in the fresh air.

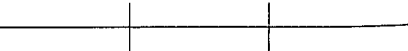
⁹ That is, Mecca, the direction of the sea, relative to Tajikistan.
¹⁰ In spoken Tajiki, the Russian word *obed* / *labeled* is widely used to mean "lunch" and "lunchbreak." People do not normally use separate names for different meals. Instead they simply say *хӯрок* *хӯрдан* or *аҳом* *хӯрдан*.

САНҶИШ

QUIZ

Агар имконият бошад ...
Бо кори худ машавам.
Ҷоншитохи давлатии миллии Тоҷикистон.
Draw a timeline showing all the activities described in the text and, where appropriate, the corresponding time of day. The first activity is shown below as an example:

Get up.
6am

1. Give answers to the following questions:

1. - Шумо кай таваллуд шудаед?
2. - Имрӯз чандум аст?
3. - Имрӯз қадом рӯз аст? / Имрӯз чандшанбе?
4. - Онҳо кай ба Тоҷикистон омаданд?
5. - Шумо қадом фасҳоро дӯст медоред?
6. - Соат чанд?
7. - Ҳоло баҳор аст ё зимистон?
8. - Як соат чанд дақиқа аст?
9. - Моҳи январ чанд рӯз аст?
10. - Имрӯз Шодӣ ба кучо рафт?
11. - Табаратон кай аз Алмаато омад?
12. - Имрӯз Шумо чӣ хӯрдед?

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. - ...? - Ман рӯзи якшанбе омадам.
2. - ...? - Имрӯз 20 август аст.
3. - ...? - Мо соати ҳафти паҳоӣ нахор кардем.
4. - ...? - Имрӯз панҷшанбе аст.
5. - ...? - Мо одатан соати шаш аз ҳоб меҳезем.
6. - ...? - Соат аз ду дақта гузашт.
7. - ...? - Мо дар як рӯз ҳашт соат кор мекунем.
8. - ...? - Ҳа, тобистони Тоҷикистон гарм аст.
9. - ...? - 4 зарби 416 мешавад.

3. Make up dialogues using the material in lesson seven and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.

4. Describe your working day in Tajiki using the past and present-future tenses.

Дарси 8

Lesson 8

Кишварҳо – Миллатҳо
Забонҳо

Countries – Nationalities
Languages

ШАРҲ

COMMENTARY

Until the Soviet era, one part of what is now Tajikistan (the central and southern part) was within the emirate of Bukhara; the other part (the northern part and mountains in the east) was part of the Russian province of Turkestan. In 1924, national boundaries were drawn up, dividing Central Asia into the separate countries of Turkmenistan, Kazakstan, Uzbekistan, and Kirghizstan. At that time, Tajikistan was an autonomous region of Uzbekistan. In 1929 Tajikistan was transformed into a separate nation, the northern part being added to it at that time. Following the collapse of the former Soviet Union, Tajikistan announced its independence on 9th September 1991. Tajikistan has four regions: the “central dependent districts” (*ноҳияҳои тобеи марказ*), *Сугд* (formerly, *Ленинобод*; with its centre in *Хуҷанд*), *Хатлон* (centred on *Кӯрғонтеппа*) and the autonomous region of *Кӯҳистони Бадахшон* (centred on *Хоруғ*). [For a map of the country and its regions, see the appendices.]

Tajikistan measures 143,100 km², of which 93% is mountainous. It has a population of over six million. Tajiks represent the majority (about 60%), other people groups including Uzbeks, Russians, Kirghiz, and Turkmen. It borders Kirghizstan to the north, Uzbekistan to the north and west, Afghanistan to the south and China to the east.

Most ancient countries have their own names in Tajiki, particularly, eastern countries, Muslim countries, and the larger countries of Europe. The names of other countries (Africa, South America, and the rest of Europe) have been assimilated into Tajiki from Russian. In recent years, the names of some of these countries and continents have changed and Tajiki forms have been derived from their original names: e.g. *Англия* ⇒ *Инглистон*, *Франсия* ⇒ *Фаронса*, *Германия* ⇒ *Олмон*, *Венгрия* ⇒ *Маҷористон*, *Европа* ⇒ *Аврупо*, *Америка* ⇒ *Амрико*, etc. It should also be noted that the English names of cities and regions in Tajikistan (and other Central Asian countries) used to be derived from their Russian names. For this reason, there are a lot of mistakes made in transliterations of the names of Tajiki cities and areas. For instance, *Кӯрғонтеппа* became in English, via the Russian, *Kurgan-tube*, and *Кӯҳистони Бадахшон* became *Gorno-Badakhshan*, etc. Even the name of the country, *Тоҷикистон*, has been Russified in English to *Tajikistan*, instead of, as it should be, *Tajikiston*.

The names of most people groups and nationalities are formed by the addition of the suffix “-ӣ” (or “-гӣ” or “-вӣ” following an “а” or “я”) to the name of the country: e.g. *Амрико* ⇒ *амрикоӣ*, *Юнон* ⇒ *юнонӣ*, *Миср* ⇒ *мисрӣ*, *Эрон* ⇒ *эронӣ*. Where the country name is formed by the addition of a suffix, the name of the people is usually formed by removing the suffix: e.g. *Тоҷикистон* ⇒ *тоҷик*, *Ҳиндустон* ⇒ *ҳиндӯ*, *Инглистон* ⇒ *инглис* (*инглис*), *Туркия* ⇒ *турк*. In Tajiki there are also plurals for nationalities and names of people groups: e.g. *амрикоӣҳо*, *русҳо*, *тоҷикон*, *ҳиндувон*, *туркҳо*, *австралиягӣҳо*, *шотландиҳо*. When talking about the people of a nation, the words *халқ* or *мардум* are sometimes used: e.g. *халқи Чин*, *мардуми Фаронса*, *халқи Олмон*, *мардуми Корея*. Note that, unlike in English, the names of peoples and nationalities are not written with a capital: e.g. *тоҷикон*, *русҳо*, *арабҳо*, *музлҳо*.

LVFAT

VOCABULARY

Country	Nationality / people	Language	English (country)
Австралия	австралиягӣ	англисӣ	Australia
Австрия	австриягӣ	немисӣ	Austria
Албания	албанӣ	албанӣ	Albania
Алҷазоир	алҷазоирӣ (араб)	арабӣ	Algiers
Амрико	амрикоӣ	англисӣ	America
Ангола	анголий	португалӣ	Angola
Арабистони Саудӣ	араб	арабӣ	Saudi Arabia
Аргентина	аргентинӣ	испанӣ	Argentina
Арманистон	арман	арманӣ	Armenia
Афғонистон	афғон	дарӣ/пашту	Afghanistan
Белгия	белгиягӣ	фламандӣ / немисӣ / фаронсавӣ	Belgium
Белоруссия	белорус	белорусӣ	Byelorussia
Бразилия	бразилиягӣ	португалӣ	Brazil
Британияи Кабир / Бритониё	британиягӣ	англисӣ	Great Britain
Булғория	булғор	булғорӣ	Bulgaria
Ветнам	ветнамӣ	ветнамӣ	Vietnam
Голландия / Хулланд	голландӣ / хулландӣ	голландӣ / хулландӣ	Holland
Гурҷистон	гурҷӣ	гурҷӣ	Georgia
Дания	даниягӣ	даниягӣ	Denmark
Иёлотҳои Муттаҳидан Амрико (ИМА)	амрикоӣ	англисӣ	United States of America
Инглистон	англис / инглиз	англисӣ	England
Индонезия	индонезиягӣ	индонезӣ	Indonesia
Ирландия	ирландӣ	англисӣ / ирландӣ	Ireland
Ироқ	араб / ироқӣ	арабӣ	Iraq
Исландия	исландӣ	исландӣ	Iceland
Испания	испанӣ	испанӣ	Spain
Исроил	яхудӣ	яхудӣ	Israel
Италия / Итолиё	италиягӣ	италиёӣ	Italy
Канада	канадагӣ	англисӣ	Canada
Корея	корейгӣ	корейгӣ	Korea
Куба	кубагӣ	испанӣ	Cuba
Қазокистон	қазоқ	қазоқӣ	Kazakstan
Қирғизистон	қирғиз	қирғизӣ	Kirghizstan
Лаос	лаосӣ	лаосӣ	Laos
Латвия	латвиягӣ	латвиягӣ	Latvia
Литва	литвагӣ	литвонӣ	Lithuania
Лубнон	лубнонӣ (араб)	арабӣ	Lebanon
Малайзия	малайзиягӣ	малайӣ	Malaysia
Маҷористон / Венгрия	маҷористонӣ / венгриягӣ	маҷорӣ	Hungary
Мексика	мексикӣ	испанӣ	Mexico
Миср	мисрӣ/араб	арабӣ	Egypt
Молдова	молдовагӣ	молдовӣ	Moldavia

Мугулистон	мугул	мугули	Mongolia
Норвегия	норвегиягӣ	норвегӣ	Norway
Озарбойҷон	озарбойҷонӣ	озарбойҷонӣ	Azerbaijan
Олмон	олмонӣ / немис	немисӣ	Germany
Покистон	покистонӣ	урду	Pakistan
Полша	полшагӣ	полшагӣ	Poland
Португалия	португалиягӣ	португали	Portugal
Руминия	румун	румунӣ	Romania
Русия	рус	русӣ	Russia
Словакия	словак	словакӣ	Slovakia
Сурия	суриягӣ (араб)	арабӣ	Syria
Тоҷикистон	тоҷик	тоҷикӣ	Tajikistan
Туркия	турк	туркӣ	Turkey
Туркманистон	туркман	туркманӣ	Turkmenistan
Украина	украин	украинӣ	Ukraine
Уругвай	уругвайӣ	испанӣ	Uruguay
Уэлс	уэлсӣ	англисӣ / уэлсӣ	Welsh
Ўзбекистон	ўзбек	ўзбекӣ	Uzbekistan
Фаронса	фаронсагӣ	фаронсагӣ	France
Филиппин	филиппинӣ	филиппинӣ	Philippines
Финляндия	финн	финнӣ	Finland
Хиндустон	хинду	хиндӣ	India
Чехия	чех	чехӣ	Czech Republic
Чили	чилиягӣ	испанӣ	Chile
Чин / Хитой	чинӣ / хитой	чинӣ / хитой	China
Швейсария	швейсариягӣ	немисӣ / итолиёӣ / фаронсагӣ / рето-романӣ	Switzerland
Шветсия	швед	шведӣ	Sweden
Шотландия	шотландӣ	англисӣ / шотландӣ	Scotland
Эрон	эронӣ	форсӣ	Iran
Эстония	эстонӣ	эстонӣ	Estonia
Югославия	югослав	сербухорватӣ / хорватӣ / сербӣ / македонӣ / словенӣ	Yugoslavia
Юнон	юнонӣ	юнонӣ	Greece
Япония / Ҷопон	японӣ	японӣ	Japan
китъа	continent	Арктика	Arctic
Аврупо	Europe	Амрико	America
Австралия	Australia	Африко	Africa
Антарктида	Antarctica	Осиё	Asia
укёнус	ocean	Укёнуси Хинд	Indian Ocean
Укёнуси Атлас (Атлантика)	Atlantic Ocean	Укёнуси Яхбастан	Arctic Ocean
Укёнуси Ором	Pacific Ocean	Шимолӣ	
кӯл	lake	бахр	sea
кӯҳ	mountain	дарё	river
экватор	equator	биёбон	desert
давлат / кишвар	country, state	қутб	pole
ватан	motherland, homeland	минтақа	region, area
		диёр	land, region, country

миллат	nation, nationality	ҷумҳур	republic
мамлакат	country, state	ноҳия (pl.: навоҳӣ)	district, region
вилоят	region, province (in Tajikistan)	музофот	province
сарҳад / марз	frontier, border	худуд / қаламрав	territory
намоянда(гон)	representative(s)	иёлат	state, region
халқ / мардум	people	душман	enemy
забон	language	аҳоли	population
забони модарӣ	native language	забони миллий	national language
зодгоҳ	place of birth	забони расмӣ / давлатӣ	official language
гуфтан (гӯӣ)	to say, to tell	шунидан (шунав)	to hear
омӯхтан (омӯз)	to learn	фаҳмидан (фаҳм)	to understand
навиштан (навис)	to write	хондан (хон)	to read
тавонистан (тавон)	to be able	тарҷума кардан	to translate
		ҳамсарҳад будан	to share a border
шимол – шимолӣ	north – northern	ҷануб – ҷанубӣ	south – southern
шарқ – шарқӣ	east – eastern	ғарб – ғарбӣ	west – western
шимолу шарқӣ	north-eastern	шимолу ғарбӣ	north-western
ҷанубу шарқӣ	south-eastern	ҷанубу ғарбӣ	south-western
обӣ / баҳрӣ	sea (adj.)	ҳамсарҳад	bordered
наздиқ	near	дур	far
баланд	high	паст	low

СҶҲАТҶО

DIALOGUES

1.

– Бобочон, шинос шав, ин кас дӯсти ман Франческо.
 – Хеле шодам. Ман Бобочон.
 – Бобочон, Шумо тоҷик?
 – Ҳа, ман тоҷик. Миллати Шумо чӣ?
 – Ман итолиёӣ.
 – Шумо дар кучо зиндагӣ мекунед?
 – Пештар дар Рим зиндагӣ мекардам. Ҳоло дар Душанбе зиндагӣ мекунам. Бобочон, Шумо дар Италия будед?
 – Не, набудам. Франческо, Шумо кай ба Тоҷикистон омадед?
 – Се моҳ пеш.
 – Шумо забони тоҷикиро хуб медонед?
 – Не, ҳанӯз наметанам.

– Bobojon, let me introduce you: this is my friend Francesco.
 – Nice to meet you. I'm Bobojon.
 – Bobojon, are you Tajik?
 – Yes, I'm Tajik. What's your nationality?
 – I'm Italian.
 – Where do you live?
 – I used to live in Rome, but now I live in Dushanbe. Bobojon, have you been to Italy?
 – No, I haven't. Francesco, when did you come to Tajikistan?
 – Three months ago.
 – Do you speak Tajiki well?
 – No, not yet.

2.

– Биёед, шинос мешавем: номи ман Ҷек, ман амрикоӣ.
 – Хеле мамнунам, номи ман Аҳрор. Ман тоҷик.
 – Аҳрор, Шумо дар кучо таваллуд шудаед?

– We've not met: My name's Jack; I'm American.
 – Nice to meet you. My name is Ahror; I'm Tajik.
 – Ahror, where were you born?

- Зодгоҳи ман Қўргонтеппа аст. Шумо чӣ?
- Ман дар Чикаго таваллуд шудаам. Забони модарии Шумо чӣ?
- Тоҷикӣ. Аз они Шумо чӣ?
- Англизӣ.

3.

- Салом, Хушбахт!
- Салом, Антон! Ту чӣ хел? Корхоят нағз-мӣ?
- Нағз, ҷўра, худат чӣ хел?
- Бад не, мешавад. Антон, кай боз¹ туро надидам, ту дар кучо будӣ?
- Ман дар Фаронса будам. Дина баргаштам.
- Ту дар Париж будӣ?
- Ҳа.
- Ту забони фаронсавиро медонӣ?
- Не, мо як тарҷумон доштем.
- Чанд рӯз он ҷо будед?
- Як ҳафта.
- Хайр, чӣ хел? Маъқул шуд²?
- Хеле. Париж бисёр шаҳри зебо будааст, одамонаш хуб.
- Хайр, ҷўра, сўҳбат боқӣ³!
- Хайр, то боздид!

4.

- Роберт, забони модарии ту чӣ?
- Англизӣ.
- Ту боз кадом забонхоро медонӣ?
- Ман боз забонҳои фаронсавӣ ва русиро медонам. Забони модарии ту чӣ?
- Забони модариам тоҷикӣ.
- Забони англисиро дар кучо омӯхтӣ?
- Ман чор сол дар донишгоҳ хондам, се моҳ дар Инглистон будам.
- Дар кадом шаҳр будӣ?
- Дар Лондон.
- Ту забони русиро ҳам медонӣ?
- Ҳа, аксари тоҷикон забони русиро медонанд.

- I was born in Qurghonteppa. What about you?
- I was born in Chicago. What's your native language?
- Tajiki. And yours?
- English.

- Hello, Khushbakht.
- Hello, Anton. How are you? Is your work going well?
- Yes, fine. What about you?
- Not bad. Anton I haven't seen you for ages. Where have you been?
- I was in France. I came back yesterday.

- Did you go to Paris?
- Yes.
- Do you speak French?
- No, we had an interpreter.
- How long did you stay there?
- For one week.
- Well, did you like it?
- Yes. Paris is a very beautiful city, and the people are very polite.
- Goodbye. See you!
- Goodbye.

- Robert, what's your native language?
- English.
- Which other languages do you know?
- I also know French and Russian. What's your native language?
- My native language is Tajiki.
- Where did you learn English?
- I studied at university for four years, and was in England for three months.
- Which city were you in?
- In London.
- Do you know Russian too?
- Yes, the majority of Tajiks know Russian.

5.

- Биёед, шинос мешавем: номи ман Алфред.
- Хеле мамнунам, номи ман Вероника. Алфред, Шумо аз кучо?
- Ман аз Швейсария. Шумо чӣ?
- Ман аз Мексика. Алфред, забони модарии Шумо чӣ?
- Забони модариам олмонӣ.
- Забони олмонӣ забони расмӣ Швейсария аст?
- Дар Швейсария се забони расмӣ ҳаст: олмонӣ, италийӣ ва фаронсавӣ. Забони модарии Шумо чӣ?
- Забони модарии ман испанӣ аст.
- Шумо боз кадом забонхоро медонед?
- Ман боз забонҳои англисӣ ва русиро медонам. Шумо чӣ?
- Ман ҳам забони англисиро медонам. Забони тоҷикиро мефаҳмам, аммо хуб гап зада наметавонам.

6.

- Исфандиёр, инҳо дўстони ту?
- Ҳа. Шинос шав: ин Марта, ӯ олмонидухтар аст. Ҳоло вай дар Душанбе кор ва зиндагӣ мекунад. Ин Ван Ли. Пештар дар Пекин зиндагӣ мекард, ҳоло дар Душанбе, дар корхонаи муштарак Тоҷикистону Хитой кор мекунад. Ин Роберт. Ӯ англис аст. Вай ҳам дар Тоҷикистон кор мекунад.
- Аз дидани шумоён⁴ шодам. Номи ман Ҷек. Ман амрикоӣ. Соли гузашта ба Тоҷикистон омадам.
- Бисёр хуб. Ҷек, шумо пеш аз ба Тоҷикистон омадан дар Амрико зиндагӣ мекардед?
- Не, чор сол пеш аз Амрико ба Африқо, ба Миср рафтам ва дар он ҷо дар як ташкилоти байналмилалӣ се сол кор кардам.
- Зодгоҳи Шумо кадом шаҳр?
- Ман дар Вашингтон таваллуд шудаам.
- Забони модарии Шумо англисӣ?
- Не, падару модарам аслан аз Олмонанд.
- Шумо забони олмониро ҳам медонед?

- We've not met: My name is Alfred.

- Nice to meet you. My name's Veronica. Where are you from, Alfred?
- I'm from Switzerland. And you?
- I'm from Mexico. Alfred, what is your native language?
- It's German.
- Is German the official language of Switzerland?
- There are three official languages in Switzerland: German, Italian and French. What's your native language?
- My native language is Spanish.
- What other languages do you know?
- I also know English and Russian. What about you?
- I know English too. I can understand Tajiki, but I can't speak it well.

- Isfandiyo, are these your friends?
- Yes. Let me introduce you: this is Martha. She's German. She currently works and lives in Dushanbe. This is Van Li. He used to live in Peking, but now he works in a Tajik-Chinese joint enterprise. This is Robert. He's English and also works in Tajikistan.

- I am glad to meet you all. My name's Jack. I'm American. I came to Tajikistan last year.
- Nice to meet you. Jack, before you came to Tajikistan, did you live in America?
- No, four years ago, I left America and went to Africa – to Egypt – and worked in an international organisation there for three years.
- Which city were you born in?
- I was born in Washington.
- Is your native language English?
- No, my parents are originally from Germany.
- Do you know German too?

¹ "Кай боз" – Literally, "Since when," this is a colloquial expression meaning the same as "чанд вақт шуд, ки" and "чанд муддат аст, ки" ("How long is it since?"). "Кай боз туро надидам" is thus equivalent to "Long time, no see."
² "Маъқул шуд?" ("Did you like it?") – This is a colloquial expression meaning "to like": e.g. "Ин ба ман маъқул" – "I like it."

³ "Сўҳбат боқӣ" – Literally, "Conversation is remaining," this expression is sometimes used when saying goodbye and the speakers want to talk to each other again.

⁴ Шумоён is a form of respectful address sometimes used for the second person plural.

- Албатта, олмонӣ забони модарии ман аст.
 – Аз сӯҳбат бо Шумо шодем, Роберт.
 – Ман ҳам. Хайр, хуш бошед!
 – То боздид!

- Of course. German is my native language.
 – I enjoyed talking with you, Robert.
 – Me too. Goodbye.
 – See you.

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

Descriptive Past

The descriptive past tense (or, as it is sometimes referred to in English, the past imperfect tense) is formed from the past tense verb stem and the prefix “*ме-*” together with the subject marker verb endings:

Conjugation of the verb “*рафтан*” (“to go”) in the descriptive past tense

ме-	рафт	-ам	(ман) мерафтам	
ме-	рафт	-ӣ	(ту) мерафти	<i>used to go /</i>
ме-	рафт	-	(ӯ, вай) мерафт	<i>would go /</i>
ме-	рафт	-ем	(мо) мерафтем	<i>was (were) going /</i>
ме-	рафт	-ед	(шумо) мерафтед	<i>went</i>
ме-	рафт	-анд	(онҳо) мерафтанд	

- The descriptive past is used to express past actions that were habitual or regular:
 Соли гузашта ман ҳар ҳафта ба бародарам мактуб *менавиштам*.
 Солҳои донишҷӯӣ мо бисёр китоб *мехондем*.
Last year I used to write letters to my brother every week.
We used to read lots of books when we were students.
- The descriptive past is used when describing past situations:
 Он солҳо мо дар Токио *зиндагӣ мекардем*.
 Падарам дар донишгоҳ *кор мекард*.
 Модарам соҳибхоназан *буд*.⁵
At that time, we lived in Tokyo. My father worked in a university. My mother was a housewife.

The descriptive past is used when talking about an unspecified duration of time in the past. Compare the following two pairs of sentences:

- Дирӯз ман ба Эдвард мактуб *навиштам*.
 Вақте ки ман дар Испания будам, ҳар ҳафта ба Эдвард мактуб *менавиштам*.
 Мо панҷ сол дар Канада *зиндагӣ кардем*.
 Солҳои ҳафтодум мо дар Канада *зиндагӣ мекардем*.
Yesterday I wrote a letter to Edward.
When I was in Spain, I used to write letters to Edward every week.
We lived in Canada for five years.
In the seventies, we lived in Canada.

Comparatives and Superlatives

- Comparatives are formed by adding the suffix “*-map*” to adjectives:

калон	<i>big</i>	калонтар	<i>bigger</i>
бех	<i>good</i>	бехтар	<i>better</i>
бад	<i>bad</i>	бадтар /batar/	<i>worse</i>
зебо	<i>beautiful</i>	зеботар	<i>more beautiful</i>

Ин миз аз он миз *калонтар* аст.

This table is *bigger than* that table.

Имрӯз ҳаво *гармтар* аст.

Today is *hotter*.

Тошканд *нисбат ба* Алмаато

Tashkent is *nearer than* Almaty.

наздиктар аст.

- Superlatives are formed by adding suffix “*-un*” to the comparative form of adjectives:

калонтар	<i>bigger</i>	калонтарин	<i>the biggest</i>
бехтар	<i>better</i>	бехтарин	<i>the best</i>
бадтар	<i>worse</i>	бадтарин	<i>the worst</i>
зеботар	<i>more beautiful</i>	зеботарин	<i>the most beautiful</i>

Superlatives can come both before and after nouns. When before a noun, it doesn't take an *izofat*, “*-u*”:

зеботарин духтар = духтари зеботарин – *the most beautiful girl*.

Тобистон *гармтарин* фасли сол аст.

Summer is *the hottest* season of year.

Ватикан *хурдтарин* давлати ҷаҳон аст.

The Vatican is *the smallest* country in the world.

Уқёнуи *калонтарини* дунё Уқёнуи Ором аст.

The world's *largest* ocean is the Pacific.

Superlatives can also be formed using the phrase *аз ҳама*. In this case, simple adjectives and comparatives can also be used instead of the superlative “*-mapun*” form:

Тобистон фасли аз ҳама *гарм* аст.

Summer is *the hottest* season.

Зулфия талабаи аз ҳама *бехтар* аст.

Zulfiya is *the best* pupil of all.

Derivational Suffixes

Word-building using the suffix “*-ӣ*” (-гӣ, -вӣ)

- The suffix “*-ӣ*” (“*-zai*”) forms abstract nouns from nouns, adjectives, and numbers:

дӯст	<i>friend</i>	дӯстӣ	<i>friendship</i>
бародар	<i>brother</i>	бародарӣ	<i>brotherhood</i>
зинда	<i>alive</i>	зиндагӣ	<i>life</i>
зебо	<i>beautiful</i>	зебой	<i>beauty</i>
сад	<i>hundred</i>	садӣ	<i>a hundred</i>

⁵ In the descriptive past, the verbs “*будан*” and “*доштан*” do not take the prefix “*ме-*”.

2. The suffix “-ӣ” (“-zӣ” and “-вӣ”) forms adjectives from nouns:

даст	hand	дастӣ	hand-made, manual
шаҳр	city (n)	шаҳрӣ	city (adj.)
хона	house	хонагӣ	domestic, household
замона	epoch, period	замонавӣ	modern
афсона	fairy-tale (n)	афсонавӣ	fairy-tale (adj)

Word-building using the suffix “-истон”

The suffix “-истон” is used to form the names of places:

гул	flower	гулистон	flower-garden
точик	Tajik	Тоҷикистон	Tajikistan
кӯҳ	mountain	кӯҳистон	mountains
қабр	grave	қабристон	cemetery

МАШҚҶО

EXERCISES

1. Construct sentences based on the following table:

Example: *Пойтахти Ветнам шаҳри Ханой аст.*

	Канада	Пекин	
	Фаронса	Қоҳира	
Пойтахти	Хитой	Оттава	аст.
	Миср	Дехлӣ	
	Ҳиндустон	Париж	

2. Complete the following sentences, as shown in the example:

a) Example: *Виктор аз Русия аст. Забони модарии ӯ русӣ аст.*

- Марчелло аз Италия аст. Забони модарии ӯ ... аст.
- Стивенсон аз Шветсия аст. Забони модарии ӯ ... аст.
- Камол аз Ўзбекистон аст. Забони модарии ӯ ... аст.
- Мо аз Мисрем. Забони модарии мо ... аст.
- Онҳо аз Мексикаанд. Забони модарии онҳо ... аст.
- Муҳаммад Човидхон аз Покистон аст. Забони модарии ӯ ... аст.
- Ким аз Корея аст. Забони модарии ӯ ... аст.

b) Example: *Томсон англис аст. Ватани ӯ Инглистон аст.*

- Грейс амрикой аст. Ватани ӯ ... аст.
- Мо тоҷикем. Ватани мо ... аст.
- Онҳо русанд. Ватани онҳо ... аст.
- Раҷ хинду аст. Ватани ӯ ... аст.
- Мехмет Савран турк аст. Ватани ӯ ... аст.

3. Transform the following sentences, as shown in the example:

Example: *Мо забони англисиро медонем. ⇒ Мо бо англисӣ гап зада метавонем.*

- Падарам забони фаронсавиро медонанд.
- Ванг Чуан забони хитойро медонад.
- Нигора забони немисиро медонад.
- Онҳо забони форсиро намедонанд.
- Марселло забони испаниро медонад.
- Мансур забони киргизиро намедонад.

4. Construct sentences using comparative adjectives based on the following tables:

a) Example: *Тоҷистон аз зимистон гармтар аст.*

дӯст	Лондон	дарозтар	
Париж	шаб	донотар	
Зоир	аз	Назира	зеботар аст.
Зайнаб		душман	калонтар
рӯз	Бадриддин	беҳтар	

b) Example: *Бародарам нисбат ба ман калонтар аст.*

Осиё	тирамоҳ	калонтар	
Антарктида	модарам	зеботар	
Швейсария	нисбат ба	Аврупо	аст.
баҳор		Дания	хунуктар
падарам		Австралия	беҳтар

5. Create new words from the following nouns and adjectives, using the suffixes “-ӣ” (“-zӣ”, “-вӣ”) and “-истон”, as appropriate; then write a sentence using each of the new words:

хона	девор	шаҳр	сафед	сиёҳ	баҳор	давлат	об	бахр	дӯст
точик	ўзбек	афгон	англис	қазоқ	марказ ⁶	чануб	шарқ	модар	онила.

6. Transform the following sentences, as shown in the example:

Example: *Душанбе шаҳри калон аст.*

⇒ *Душанбе калонтарин шаҳр аст.*

⇒ *Душанбе шаҳри аз ҳама калон аст.*

- Баҳор фасли зебо аст.
- Дилором духтари доно аст.
- Хитой давлати калон аст.
- Ин қолини зебо аст.
- Марк дӯсти наздики ман аст.
- Укёнуи Ором калон аст.

7. Answer the following questions:

- Шумо дар кучо зиндагӣ мекунад?
- Ватани Шумо кучост?
- Забони модарии Шумо чӣ?
- Кишвари Шумо дар кадом қитъа аст?
- Пойтахти давлати Шумо кадом шаҳр аст?
- Кишвари Шумо бо кадом давлатҳо ҳамсарҳад аст?
- Дар ватани Шумо кӯҳҳо ҳастанд?
- Дар ватани Шумо кадом миллатҳо зиндагӣ мекунад?
- Забони расмӣ кишвари Шумо чӣ?

⁶ Марказ means “centre.”

8. Read the following text and then express the same information in English:

Номи ман Алберто аст. Ман сию дусола мебошам. Ман зан ва як писар дорам. Номи занам Мария аст. Ӯ сисола аст. Номи писарам Малдини аст. Ман муҳандис мебошам. Занам духтур аст. Писарам дар мактаб меҳонад. Мо пештар дар шаҳри Рим зиндагӣ мекардем. Ҳоло мо дар шаҳри Неапол зиндагӣ мекунем. Падару модари мо дар Рим зиндагӣ мекунанд. Мо ҳар моҳ як маротиба ба назди падару модарамон меравем. Забони модарии мо италийӣ аст. Ман забони англисиро низ медонам. Занам забони фаронсавиро медонад. Неапол нисбат ба Рим хурдтар аст, аммо барои⁷ зиндагӣ бехтар аст.

9. Read the proverbs below. Memorise any that you might be able to use in conversation:

Забон донӣ - ҷаҳон донӣ.

If you know a language, you may know the world.

Сафар қардан ҷаҳон дидан аст.

To travel is to see the world.

Пораи хоки ватан аз тахти Сулаймон бех.

A piece of dirt from your homeland is better than the throne of Solomon.

Одами беватан - булбули бечаман.

*A man without a homeland is like a nightingale without a garden.*Заҳми табар меравад,
заҳми забон мемонад.*An axe wound will heal,
but a hurt of the tongue will stay.*Сухан бисёр дону андаке гӯй,
Якero сад мағу, садро яке гӯй.*Conversation should be concise and full of
insights: don't say one thought a hundred
times; fill one speech with a hundred ideas.*

САНҶИШ

QUIZ

1. Give answers to the following questions:

1. – Фазилат, забони модарии Шумо кадом аст?

– ...

2. – Шумо дар кучо таваллуд шудед?

– ...

3. – Фарангис, ту кадом забонхоро медонӣ?

– ...

4. – Фаронса дар кадом қитъа аст?

– ...

5. – Зодгоҳи Шумо кадом шаҳр аст?

– ...

6. – Ӯ забони англисиро медонад?

– ...

7. – Олмон қалон аст ё Испания?

– ...

8. – Қалонтарин шаҳри кишвари Шумо кадом аст?

– ...

9. – Миллати падару модари Шумо кадом аст?

– ...

10. – Марк забони тоҷикиро дар кучо омӯхт?

– ...

11. – Баландтарин кӯҳи ҷаҳон кадом аст?

– ...

12. – Гармтарин қитъа кадом аст?

– ...

⁷ Барои means "for."

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. – ... ?

– Тоҷикистон бо Ёзбекистон,
Қирғизистон, Хитой ва Афғонистон
ҳамсарҳад аст.

7. – ... ?

– Ман дар Хучанд таваллуд шудаам.

2. – ... ?

– Не, ман забони русиро намедонам.

8. – ... ?

– Хунуктарин қитъа Антарктида аст.

3. – ... ?

– Миллати Марк немис аст.

9. – ... ?

– Ватани Жан Фаронса аст.

4. – ... ?

– Падару модарам дар Ҳиндустон
зиндагӣ мекунанд.

10. – ... ?

– Забони давлатии Гурҷистон гурҷӣ
аст.

5. – ... ?

– Пештар Мари дар Эрон қор мекард.

11. – ... ?

– Маскав аз Алмаато дуртар аст.

6. – ... ?

– Бародарам аз ман қалонтар аст.

12. – ... ?

– Не, намедонам.

3. Make up dialogues using the material in lesson eight and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.

4. Write a description about yourself similar to that in exercise 8.

Дарси 9

Узвҳои бадан

ШАРХ

One of the most important characteristics of the Tajiki language is the many meanings conveyed by the words used for the parts of the body and their prevalence in the language. For instance, consider the word “*сар*”: in addition to referring to part of the body, the head, it can also be found in many expressions, such as *сар шудан* (to begin), *сару роҳ* (the end of the street, on the corner), *як сар гӯсфанд* (one sheep), *як сар ангур* (a bunch of grapes), *сар ба сар шудан* (to quarrel), *сару калобаро гум кардан* (to not know what to do), *сару сарф* (start of a line of text), *сару вақт* (on time, punctual), *сар сунурдан* (to give oneself for a cause), *сар додан* (to let go, to divorce, to launch), *сар аз таи ҷудо кардан* (to kill). In addition, the word *сар* appears as the root in many compound words: e.g. *сарпӯш* (cover, lid), *сардор* (head, leader), *сармуҳандис* (chief engineer), *сардӯхтур* (head doctor), *сармутахассис* (chief specialist), *сарвазир* (prime minister), *сархуш* / *сармаст* (tipsy), *саргаранг* (crazy), *саросар* / *сар то сар* (everywhere, in all of ...), *сару либос* (clothes). The same sorts of lists could be compiled for other words, such as *дил*, *чаши*, *даст*, and *но*. There are many interesting expressions containing parts of the body, a few of which are given below:

чаши ба роҳ будан	to wait for
чаши касе гирифтан / чаши расидан	to be given the evil eye, to be jinxed
чаши ало кардан	to wish someone ill, to envy
чаши равшан шудан	to be “blooming” (about a new mother), to look healthy (after being ill)
дил сари каф ниҳодан (неҳ (них))	to take a risk
дил гум задан	to be lost in nostalgic reflection or to wish for something that cannot be
дил бохтан	to like, to love
дилтанг шудан	to be sad
аз даст додан	to lose (metaphorically; not about possessions)
ба даст овардан	to gain; to conquer
хуни ҷигар хӯрдан	to be distressed, depressed
мижа таҳ накардан.	to have a sleepless night

As can be imagined, such use means there are many proverbs and sayings that make reference to parts of the body. Some of these appear later in this lesson.

ЛУФАТ

рӯй / рӯ	face	бинӣ	nose
чаши	eye	гӯш	ear
дахон	mouth	лаб	lip
забон	tongue	дандон	tooth

Lesson 9

Parts of the Body

COMMENTARY

сар	head	ком	gum
майна	brain	нохун	finger nail, toenail
даст	hand, arm	ангушти даст	finger
пой / по	foot, leg	ангушти по	toe
пӯст	skin	каф	palm
рухсор	cheek	манах	chin
мӯй / мӯ	hair	пешонӣ	forehead
риш	beard	мӯйлаб	moustache
қош / абрӯ	eyebrow	мижа (pl. мижгон)	eyelash
бадан / тан	body	тахтапушт / пушт	back
китф / kift/	shoulder	зону	knee
гардан	neck	гулӯ	throat
сина	breast, chest	шикам	abdomen, belly
меъда	stomach	руда	intestine
дил	heart	шуш	lung
ҷигар	liver	гурда	kidney
хун	blood	раг	vein
доштан (дор)	to have	бардоштан	to lift, to raise
бурдан (бар)	to carry	(бардор)	
буридан (бур)	to cut	(нохун) гирифтан	to cut (nails)
(мӯй) тарошидан	to cut (hair)	(гир)	to comb
(тарош)		шона кардан	
шустан (шӯй)	to wash	шумурдан (шумур)	to count
зистан (зӣ) /	to live	мурдан (мур, мир)	to die
зиндагӣ кардан		куштан (куш)	to kill
гирия кардан	to cry	дод задан (зан)	to shout
хандидан (ханд)	to laugh	табассум кардан	to smile
бӯсидан (бӯс)	to kiss		
рост (дасти рост)	right	чап (дасти чап)	left
дароз	long	кӯтоҳ	short
калон	large	хурд	small
васеъ	broad	танг	narrow
баланд	high	паст	low
қадбаланд	tall	қадпаст	short
хароб / лоғар	thin	фарбеҳ	fat
зӯр / боқувват	strong	заиф	weak (also: “the weaker sex”)
ботамкин	gentle, calm		
ҷиркин / ифлос	dirty	тоза	clean
кӯр / нобино	blind	кар	deaf
гунг	dumb	кал	bald
гирён	crying	хандон	smiling
нуронӣ	shiny	монда / хаста	tired
луч	naked	чингила	curly

СӮҲБАТҲО

DIALOGUES

1.

- Салом, Карима!
- Салом, Сохира, ту чӣ хел?
- Нағз дугона, ту чӣ?
- Раҳмат, ман ҳам нағз.
- Карима, ба ту чӣ хел мардон маъкул?
- Ба ман? Ман мардони қадбаланду доноро нағз мебинам. Ту чӣ?
- Ба ман мардони хушрӯю хунараманд маъкул.

2.

- Чек, ту забони тоҷикиро медонӣ?
- Ҳа, медонам.
- «Еуе» ба тоҷикӣ чӣ мешавад?
- «Чашм».
- «Ҷасе» чӣ?
- «Ҷасе»-ро ба тоҷикӣ «рӯй» мегӯянд.
- «Heart»-ро ба тоҷикӣ чӣ мегӯянд?
- «Дил».
- Раҳмат, Чек.
- Намеарзад.

3.

- Салом, Ҷаъфар! Шинос шав, ин кас ҳамкори нави мо – Робия.
- Чӣ хел номи зебо, аз шиносӣ бо Шумо шодам, Робия.
- Ташаккур, номи Шумо чӣ?
- Номаи Ҷаъфар.
- Номи Шумо ҳам зебо, Ҷаъфар.
- Раҳмат Робия. Аммо Шумо... Фақат номатон не, балки чашму рӯю қомати Шумо ҳам хеле зебо...
- Ташаккур, Шумо ба гаппартой усто будед...
- Не, Робия, ин ҳақиқат аст.
- Раҳмат, Ҷаъфар. Мебахшед, ман бояд равам. Хайр, сӯҳбат боқӣ!
- Хайр, то боздид!

4.

- Медонӣ, Ибодҷон, дина ман бо як духтари бисёр зебо шинос шудам.
- Хайр чӣ? Духтарони зебо бисёранд.
- Дуруст мегӯӣ, аммо он духтар тамоман дигар хел. Чашмони калони сиёҳ дорад, қомати мавзун, мӯйҳои дароз. Ба як нигоҳ ошиқ шудам...

- Hello, Karima.
- Hello, Sohira, how are you?
- Fine, and you?
- I'm all right, thanks.
- Karima, what kind of men do you like?
- Me? I like tall, clever men. What about you?
- I like handsome, skilful men.

- Jack, do you know Tajiki?
- Yes, I do.
- So what is "eye" in Tajiki?
- "Chashm."
- And what is "face"?
- "Face" in Tajiki is "rūy."
- And what is "heart" in Tajiki?
- "Dil."
- Thanks, Jack.
- Not at all.

- Hello, Ja'far! Let me introduce you to our new colleague, Robiya.
- What a nice name! I'm pleased to meet you, Robiya.
- Thanks, what's your name?
- My name's Ja'far.
- Your name's nice too, Ja'far.
- Thanks, Robiya. But you... Not only your name, but your eyes, face and stature are very beautiful too.
- Thanks for the compliment!
- But, Robiya, it's the truth!
- Thanks, Ja'far. Excuse me, I must go now. Goodbye, we'll talk again!
- See you!

- Ibdjon, guess what? I met a wonderful girl yesterday.
- So? There are many beautiful girls.
- You're right, but this girl was different. She has big black eyes, a shapely figure and long hair. I fell in love at first sight...

- Табрик! Ақалан номашро медонӣ?

- Ҳа, номаш ҳам бисёр зебо – Дилшода.
- Дилшода? Намедонӣ, ӯ кор мекунад ё меҳонад?
- Ӯ дар донишгоҳ меҳонад.
- Дар кадом донишгоҳ меҳонад?
- Дар донишгоҳи тиббӣ.
- Донишгоҳи тиббӣ? Насабашро медонӣ?
- Як дақиқа. Агар хато накунам, Аминзода. Ҳа, ҳа, Аминзода...
- Ибодҷон, ба ту чӣ шуд?
- Ӯ хоҳари ман аст!

- Congratulations! Do you at least know her name?
- Yes, her name is very beautiful too – Dilshoda!
- Dilshoda? Do you know whether she works or studies?
- She studies at university.
- At which university is she studying?
- At the medical university.
- At the medical? Do you know her surname?
- Just a moment. If I'm not mistaken, her surname is Aminzoda. Yes, yes, Aminzoda...
- What's the matter with you, Ibdjon?
- She's my sister!

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

Compound Verbs

Many Tajiki verbs are compound verbs and these are divided into two categories: nominal and verbal. Information about verbal compound verbs will be given in lesson thirteen. Nominal compound verbs are formed by associating nouns and adjectives with basic auxiliary verbs such as *кардан* (*намудан*), *шудан* (*гардидан*), *хӯрдан*, *доштан*, and *додан*.

Nominal particle	Auxiliary verb	Nominal compound verb	Meaning
ором		ором кардан	to calm
зиндагӣ		зиндагӣ кардан	to live
ранг	кардан	ранг кардан	to paint
сар		сар кардан	to start
қуфл		қуфл кардан	to lock
калон		калон кардан	to raise [a child]
сабз		сабз шудан	to grow
ором	шудан	ором шудан	to quieten down
об		об шудан	to melt
ғам		ғам хӯрдан	to be anxious
шамол	хӯрдан	шамол хӯрдан	to catch a cold
дӯст	доштан	дӯст доштан	to love
нигоҳ		нигоҳ доштан	to keep, hold
фиреб		фиреб додан	to lie
азоб	додан	азоб додан	to cause trouble

Used in this way, the auxiliary verbs *кардан* and *намудан* are synonyms of each other, as are *шудан* and *гардидан*: i.e. *калон кардан* = *калон намудан* (to raise, to bring up), *калон шудан* = *калон гардидан* (to grow, to grow up).

Active and Passive Verbs

Verbs in the passive voice are formed in Tajiki through the use of auxiliary verbs. The main verb appears as a past participle¹, formed by dropping the final “-n” from the “-an” of the infinitive:

Active		Passive	
хондан	to read	хонда шудан	to be read
гирифтан	to take	гирифта шудан	to be taken
сохтан	to build	сохта шудан	to be built
куштан	to kill	кушта шудан	to be killed

Ман хона <i>сохтам</i> .	<i>I built a house.</i>
Хона <i>сохта шуд</i> .	<i>The house was built.</i>
Ман хона <i>месозам</i> .	<i>I am going to build a house.</i>
Хона <i>сохта мешавад</i> .	<i>The house is going to be built.</i>

For nominal compound verbs that use the auxiliary verbs *кардан* and *намудан*, the passive voice is formed by substituting these with the auxiliary verbs *шудан* and *гардидан*:

Active		Passive	
гарм кардан	to warm up	гарм шудан	to become warm
об кардан	to melt	об шудан	to melt (by itself)
куфл кардан	to lock	куфл шудан	to be locked
сар кардан	to begin	сар шудан	to be started

Модарам обро <i>гарм кард</i> .	<i>My mother heated the water.</i>
Оби чойник <i>гарм шуд</i> .	<i>The water in the kettle became hot.</i>
Модарам обро <i>гарм мекунад</i> .	<i>My mother is heating the water.</i>
Оби чойник <i>гарм мешавад</i> .	<i>The water in the kettle is heating up.</i>

Usually the phrase *аз тарафи* is used with the passive in order to identify the agent of the verb; *аз тарафи* is thus the equivalent of “by” in English:

Ман <i>аз тарафи</i> ҳукумати Амрико	<i>I was invited to Washington by the</i>
ба Вашингтон даъват шудам.	<i>American Government.</i>

Absolute Future Tense

The absolute future tense is formed by using the auxiliary verb *хостан* followed by the past tense verb stem of the main verb. It is used for actions that will happen exclusively in the future. The auxiliary verb *хостан* takes the subject marker verb endings and always comes before the verb stem. This verb form is a feature of literary Tajiki and is not used in colloquial Tajiki. In colloquial Tajiki, future ideas are expressed using the present-future tense (as described in lesson six).

¹ A participle is a word combining the properties of a verb and an adjective.

Conjugation of the verb “рафтан” (“to go”) in the absolute future tense

хоҳ-	-ам	рафт	(ман) хоҳам рафт	<i>I will go</i>
хоҳ-	-ӣ	рафт	(ту) хоҳӣ рафт	<i>you will go</i>
хоҳ-	-ад	рафт	(ӯ, вай) хоҳад рафт	<i>he/she will go</i>
хоҳ-	-ем	рафт	(мо) хоҳем рафт	<i>we will go</i>
хоҳ-	-ед	рафт	(шумо) хоҳед рафт	<i>you will go</i>
хоҳ-	-анд	рафт	(онҳо) хоҳанд рафт	<i>they will go</i>

When used in this way as an auxiliary part of the absolute future tense, the verb *хостан* loses its original meaning of “to want” and merely conveys information about the person and number of the subject of the verb:

Ман ба Маскав <i>хоҳам рафтам</i> .	<i>I will go to Moscow.</i>
Фирӯз баъд аз се рӯз <i>хоҳад омад</i> .	<i>Firuz will come after three days.</i>

To form the negative in the absolute future tense, the prefix “*на-*” is joined to the auxiliary verb, *хостан*:

Ман <i>нахоҳам</i> рафт.	<i>I will not go.</i>
Ту <i>нахоҳӣ</i> гуфт.	<i>You will not say.</i>

МАШҚҲО

EXERCISES

1. Choose appropriate adjectives for the following nouns and make a sentence from each:

Example: *Чашмони кабуд*. *Чашмони Нарзис кабуд аст.*

Nouns:	рӯй	чашм	лаб	рухсор	гӯш
	даст	қад	дил	сурх	мӯй
Adjectives:	зебо	сиёҳ	сурх	баланд	дароз
	паст	пок			

2. Complete the following table by writing the verbs in the other tenses, using the same person and number as shown for each verb:

Example: *рафтан* : *рафтам* ⇒ *меравам* : *мерафтам* : *хоҳам рафтам*

гуфтан	гуфти			
кор кардан	нишастем	кор мекунад		
омадан			меомаданд	хоҳед дид
лидан			менӯшиданд	
нӯшидан		мерӯбам		
руфтан	навишт		зиндагӣ мекарданд	
навиштан		механдад		
зиндагӣ кардан				хоҳам хонд
хандидан				
хондан				

3. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

Examples: *Падарам фардо аз Душанбе хоҳад омад.**Падарам фардо ба Душанбе хоҳад рафт.*

мо	фардо	Эрон	
шумо	хафтаи оянда	Хитой	
Сулхия	баъди ду рӯз	Помир	
Чан	пасфардо	аз Ҳиндустон	хоҳ... омад.
Микело	пагоҳ	ба Фаронса	хоҳ... рафт.
онҳо	пагоҳи дигар	Токио	
хоҳарат	соли оянда	сафар	
ту	се рӯз баъд	кор	

4. Transform the verbs in the following sentences from the present-future to absolute future tense:

Example: *Бародарам аз Маскав меояд.*⇒ *Бародарам аз Маскав хоҳад омад.*

- Фардо мо ба Кӯргонтеппа меравем.
- Пас аз як ҳафта Мартин аз Австралия меояд.
- Ман дар Душанбе панҷ сол зиндагӣ мекунам.
- Ҳаким ин гапро ба ҳеҷ кас намегуяд.
- Онҳо чойи гарм менӯшанд.
- Фароғат ба мактаб меравад.

5. Change the tense of the verbs in the following sentences, as shown in the example:

Example: *Ман дар Душанбе кор мекунам.*⇒ *Ман дар Душанбе кор кардам.*⇒ *Ман дар Душанбе кор мекардам.*⇒ *Ман дар Душанбе кор хоҳам кард.*

- Падарам дар Берлин зиндагӣ мекунад.
- Онҳо аз Амрико омаданд.
- Дилноза дар донишгоҳ меҳонад.
- Томас ба Швейсария хоҳад рафт.
- Гулнор ба Хосият мактуб навишт.
- Ситора писар таваллуд кард.

6. Make sentences using the verbs in the imperative:

Example: *Як пиёла чой (додан).* ⇒ *Як пиёла чой диҳед.*

- Гапи маро (гӯш кардан).
- Дасту рӯятро (шустан).
- Аз хоб (хестан).
- Марҳамат, (даромадан).
- Илтимос, дарро (пӯшидан).
- Ин китобро (хондан).
- Ба наздам (омадан).
- Ин гапро ба ҳеҷ кас (нагуфтан).
- Ту ба назди ӯ (нарафтан).
- Ин ҷо (ништастан).

7. Transform the following verbs into the passive voice:

Example: *навиштан* ⇒ *навишта шудан.*

хондан	дидан	шунидан	гуфтан	ранг кардан
даъват кардан	гарм кардан	об кардан	куфл кардан	куштан.

8. Read the proverbs below. Memorise any that you might be able to use in conversation:

Як даст бесадост.

One hand is silent.²

Дигар-дигару чигар-чигар.

Someone else is someone else, one's own beloved is one's own beloved.

Панҷ панча баробар нест.

The five fingers are not the same.

Дар чашми худ кӯҳ намебинад,
Дар чашми ман коҳ мебинад.In his own eye he can't see a mountain,
But in my eye he can see a piece of straw.

Лайлиро бо чашмони Маҷнун бояд дид.

One should see Laili with the eyes of Majnun.³

Гӯшт бе устухон намешавад.

Meat doesn't come without bones.

Гӯштро аз нохун чудо карда намешавад.

You can't separate meat from the claw.

Сар раваду сир не.

It's better to separate the head from the body than to reveal a secret.

Агар бинӣ набошад, чашм чашмро
мехӯрад.If there was no nose, one eye would consume the other.⁴

Забони сурх сари сабз медихад барбод.

The red tongue kills the living head.⁵

Гапро ба гӯш ҳалқа кардан.

To put the words like a ring into an ear.⁶Фарзанди бад чӣ гуна аст?
Мисли ангушти шашум – агар бурранд,
дард мекунад, агар монанд, айб бувад.What is a bad child?
He's like a sixth finger – if cut off, it hurts; if left, it's a disgrace.

Сар амон бошад, тоқӣ ёфт мешавад.

If the head is sound, a hat can be found for it.⁷² That is, "It takes two to make an argument."³ *Laili* and *Majnun* are the "Romeo and Juliet" of Persian literature.⁴ This can refer to two people who don't get along or can mean "The eye is never satisfied."⁵ That is, "The tongue is a person's worst enemy."⁶ That is, "To not forget what was said."⁷ That is, health is more important than everything else, used particularly in connection with a single person who has not yet found a spouse.

ХОНИШ

READING

1. Read the following text, and discuss the question that follows:

Таъбири хоб

Подшоҳе хоб дид, ки ҳамаи дандонҳояш афтадааст. Фолбинеро даъват кард ва маънои хоби худро аз ӯ пурсид. Фолбин гуфт:

– Ҳамаи ҳешу табори Шумо дар пеши чашматон хоҳанд мурд.

Подшоҳ дар ғазаб шуд ва фармон дод, ки сари фолбинро аз тан ҷудо кунанд. Фолбини дигареро даъват кард ва аз ӯ ҳам маънои хоби худро пурсид. Фолбини дуюм гуфт:

– Шумо бар ивази корҳои некотон нисбат ба ҳамаи ҳешовандони худ дарозтар умр хоҳед дид.

Подшоҳ хурсанд шуд ва фармуд, ки ба фолбин тӯҳфаи хубе диҳанд.

Vocabulary:

таъбир	interpretation	хоб дидан	to have a dream
афтадан	to fall out	даъват кардан	to invite
тӯҳфа	present, gift	фолбин	fortune-teller
ҳешу табор / хешовандон	relatives	дар ғазаб шудан	to become angry
фармон додан	to (give an) order	умр дидан	to live
хурсанд шудан	to be happy	фармудан (фармо)	to order

Translation of some expressions and idioms:

Маънои хоби худ аз ӯ пурсид.

Сари фолбинро аз тан ҷудо кунанд.

Бар ивази корҳои некотон ... умри дароз хоҳед дид.

Дар пеши чашматон хоҳанд мурд.

Asked him the meaning of his dream.

They should kill the fortune-teller.

Because of your good works ... you will have a long life.

They will die in your sight.

Discuss the following questions:

Оё дар байни таъбирҳои фолбинҳо фарқе ҳаст?

Ба назари тоҷикон, хобҳо маъно доранд. Агар хоби бад бинанд, ин хобро ба оби равон бояд накл кунанд ва меғунд, ки хобашон бо воситаи ин хел наклкунӣ дар оянда иҷро намешавад. Вақте ки Шумо хоб мебинед, чӣ кор мекунед?

More useful vocabulary:

фарқ	difference	назар	opinion, view
маъно доштан	to mean, to signify	равон	flowing, running
бояд	must, should	накл кардан	to tell, to narrate
бо воситаи	by means of	наклкунӣ	act of telling
иҷро шудан	to be fulfilled	аломат / нишон / нишона	sign, omen, portent
бояд кардан	to believe		

2. Read the following text, and discuss the question that follows:

Бехтарин аъзо

Рӯзе Ҳоча ба Лукмон* гуфт:

– Гӯсфанде бикуш ва бехтарин аъзои онро барои ман биёр.

Лукмон гӯсфанде кушт ва дилу забони онро ба назди Ҳоча бурд.

Рӯзи дигар Ҳоча гуфт:

– Гӯсфанде бикуш ва бадтарин аъзои онро барои ман биёр.

Лукмон гӯсфанди дигаре кушт ва боз дилу забони онро ба назди Ҳоча бурд.

Ҳоча хайрон шуду гуфт:

– Ин чӣ маънӣ дорад?

Лукмон гуфт:

– Ҳеҷ чиз бехтар аз дилу забон нест, агар онҳо пок бошанд ва ҳеҷ чиз бадтар аз дилу забон нест, агар онҳо нопок бошанд.

Vocabulary:

аъзо (pl.: узво)	parts	Ҳоча	Boss, Master
ҳеҷ чиз	nothing	пок (нопок)	pure (impure)

Translation of some expressions and idioms:

Гӯсфанде бикуш.

Kill a sheep.

Барои ман биёр.

Bring me.

Ба назди Ҳоча бурд.

Brought to the master.

Ҳоча хайрон шуду гуфт.

The master was surprised and said.

Ин чӣ маънӣ дорад?

What does it mean?

Агар онҳо пок бошанд.

If they are pure.

Discuss the following:

Дар ин ҳикоят дилу забон маънои рафтору гуфторро доранд. Якчанд мисоли рафтору гуфтори пок ва нопокро накл кунед.

More useful vocabulary:

ҳикоят	story, tale	якчанд	several, a few
мисол	example	рафтор	behaviour
гуфтор	speech	масал	fable, parable
мақол	saying, proverb		

3. Read the poem, and discuss the question that follows:

Ёд дорам, ба вақти зодани ту,

Ҳама хандон буданду ту гирён.

Ончунон зӣ, ки вақти мурдани ту,

Ҳама гирён шаванду ту хандон.

Саъдӣ

Vocabulary and expressions:

ёд доштан	to remember
ба вақти зодани ту	at the time of your birth
Ончунон зӣ, ки ...	Live in such a way that ...

* Лукмон, or Лукмони Ҳаким is the name used for any wise person in stories and folk tales.

Discuss the following:

Ба фикри Шумо, аз рӯи маънои ин шеър, мо чӣ тавр бояд зиндагӣ кунем?

More useful vocabulary:

шеър poem : чӣ тавр how, in what way

САНЧИШ**QUIZ****1. Give answers to the following questions:**

1. – Ту чанд дандон дорӣ?	7. – Чаро ту гиря мекунӣ?
– ...	– ...
2. – Қадӣ ӯ баланд аст ё паст?	8. – Ту монда шудӣ ё не?
– ...	– ...
3. – Бародарат аз Париж кай хоҳад омад?	9. – Мартин кай ба Австрия меравад?
– ...	– ...
4. – Ба ту чӣ хел духтарҳо маъқул?	10. – Як даст чанд ангушт дорад?
– ...	– ...
5. – Кӣ зеботар аст, Дилором ё Назокат?	11. – Ту бо дасти рост менависӣ ё бо дасти чап?
– ...	– ...
6. – Ин мактубро кӣ навишт?	12. – Чашмони Аня чӣ хеланд?
– ...	– ...

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. – ... ?	7. – ... ?
– Духтарам понздаҳсола аст.	– Падарам қоматбаланд аст.
2. – ... ?	8. – ... ?
– Ман писарони қадбаландро дӯст медорам.	– Аҳмад фардо аз Тошканд хоҳад омад.
3. – ... ?	9. – ... ?
– Собир аз Асад донотар аст.	– Ҳа, ин духтар ба ман маъқул.
4. – ... ?	10. – ... ?
– Мӯйҳои ӯ сиёҳу кӯтоҳ аст.	– Инро ба ман Салим гуфт.
5. – ... ?	11. – ... ?
– «Foot»-ро ба тоҷикӣ «пой» мегӯянд.	– Ҳа, ман ҳар рӯз дандонҳоямро мешӯям.
6. – ... ?	12. – ... ?
– Чашмони ӯ кабуданд.	– Дирӯз омадам.

3. Make up dialogues using the material in lesson nine and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.**4. Write short dialogues using the words and expressions in the commentary. If possible, keep a list of any other compound words and expressions you come across that include parts of the body, including examples to show the context in which they are used.****Дарси 10****Lesson 10****Шаҳр – Кӯча****The City – The Street****ШАҲР****COMMENTARY**

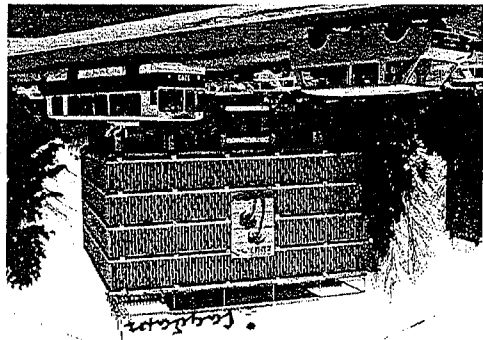
Tajikistan is an agricultural country. A large part of its population live in the country. The largest city in Tajikistan is Dushanbe, a comparative new city formed in 1924 when Tajikistan was established as an autonomous country. Previously, in the location of what is now Dushanbe, there were three villages, the largest of which was named Dushanbe, after the market that was held there every Monday. In the 1920s and 30s, many people were brought from more developed Tajiki cities – such as Bukhara, Samarkand, and the Sughd region in northern Tajikistan – to provide the capital with the technical skills and expertise it needed. During the days of the Soviet Union, the city developed rapidly and it is now the political, scientific, cultural, and industrial centre of Tajikistan. The city's population is very mixed and its native population is very small, most people having come to the capital from other parts of the country. Indeed, it is possible to find representatives from every region of Tajikistan in Dushanbe. This heterogeneity results in what is one of the most fascinating aspects of life in Dushanbe – namely, that there is no single way of life. The people have come from a variety of cities and regions and they continue to observe their own original customs and traditions.

In Tajikistan there are many ancient cities, rich in history. From among these, Khujand and Istaravshan, Panjakent and Shahrison (in northern Tajikistan), Hisor and Kulob are perhaps most noteworthy. In addition to these, the cities of Samarkand and Bukhara (in Uzbekistan), and Marv and Chorzui (in Turkmenistan) are also acknowledged as ancient centres of Tajiki science and culture. During the Soviet period, modern cities were built in Tajikistan, with large industrial complexes and hydroelectric power stations, including Ghafurov, Qairoqqum (in northern Tajikistan), Norak and Tursunzoda, Yovon and Roghun.

Streets in Tajikistan are mostly named after famous politicians, scientists, and authors. As a result of changes in politics, many names of cities and streets have been changed. For instance, from the middle of the 1930s to the start of the 1960s, Dushanbe was known as *Сталинобод* and, as late as the 1990s, *Хучанд* was known as *Ленинобод*. In Dushanbe, *Ленин Avenue* has become *Рӯдакӣ Avenue*, *Путовский Avenue* has become *Исмоили Сомонӣ Avenue*, and so on.

As was the case with the names of countries, many errors arose in the transcription of street names into English as a result of basing these on the Russian names. Russian changed the names of streets into the genitive case, so that various suffixes were added to their names. When writing such names in English now, the original form of the name should be used: e.g. *Pavlov St.* should be written instead of *Pavlova St.*, *Qarotegin St.* instead of *Karateginskaya St.*, etc.

In Dushanbe there are various types of public transport: buses (*автобус*), trolley-buses (*троллейбус*), vans that follow and can be stopped anywhere along set routes (*микроавтобус*) and taxis. In all of these, fares are paid in cash. The former system whereby passengers purchased tickets has been discontinued. However, it is still possible to use month passes for the public buses and trolley-buses. The first three of these forms of transport each have their own standard rate for fares. When using a taxi, passengers should determine the price with the driver in advance, so as to avoid potential argument later.

A маршрутка and trolley-bus, passing one of Dushanbe's department stores, Cadabr.

In colloquial Tajiki, the *микровавтобус* are referred to as *маршрутка*. Passengers stop one of these as it drives past in the same way as one would hail a taxi. Payment is passed to the front after getting on and passengers have to tell the driver when they want to get off, usually using an expression such as “*хамш ҷо иҷмеъ*,” “*дар микроскоз манъ кунед*,” or “*дар маршрутка манъ кунед*.” If you do not know how to get to a particular location, you may ask a passer-by on the street; various expressions for asking and giving directions are provided in the dialogues in this lesson.

VOCABULARY

накит	transport	поезд / катор	train
такси	taxi	вагон {of a train}	wagon
автобус	bus	тролейбус	trolley-bus
мошин / мошини	car	трамвай	tram
сабқарав	cab	микровавтобус / маршрутка	“microbus” {see commentary}
мошини боркаш	truck	хавонайм	aeroplane
дучарха {велосипед}	bicycle	чарха	wheel
ароба	cart	ароба	helicopter
бензин	petrol	бензинфурӯш	petrol station, petrol seller
соларка / salyarka	diesel	карасин	kerosine
равғани мошин	oil	кӯча	street
роҳи мошингард	roadway	хитбон	avenue, main street
чорраха	crossroads, intersection	чароғона роҳ	traffic lights
гузаргоҳ	crossing, crosswalk	пидатард	pavement
гардиш	turning, corner	кунҷ	corner
кӯнрӯк / пул	bridge	туниел	tunnel
метро	subway	чӯй / чӯ	ditch, irrigation ditch
фаввора	fountain	чан	dust, dirt
истох	station, bus-stop	майдон	square
истох роҳи охан	railway station	фурӯдгоҳ / майдони хавон {аэропорт}	airport
чоикхона	choikhona	кавахона	cafe
мағоза {магазин}	shop	ресторан	restaurant

¹ *Кадр*, literally meaning “row, line,” is used in literary Tajiki to mean “train.” Words shown in square brackets are Russian words used in colloquial Tajiki.

² *Чоикхона* is a colloquial form of *чоикхона*.

СУХБАТҶО

фурӯшгоҳ	department store	табаҳона	restaurant with music
[универсам]	market	универсам	supermarket
бин	building	мехмонхона	hotel
банк	bank	почта	post office
муобилаи араз	currency exchange	дорухона	chemist
китобфурӯш / китобхона	library	беморхона	hospital
мағозаи китоб	bookshop	[тоспитал]	military hospital
музей	museum	намоишгоҳ	gallery
театр	theatre	кино / кинотеатр	cinema
концерт	concert	кино / филм	film
гоф	park	боғи хайвонот	zoo
масҷид	mosque	калас	church
миниса	police	ҷарима [штраф]	fine, penalty
роҳгузар	passer-by	харита	map
маҳалла	neighbourhood, district	нишон / ҷуғрафа	address
марказ	centre	атроф / ғирду атроф	suburbs, outskirts
чинта [билет]	ticket	каска	ticket office
гузаштан (гузар)	to cross	интизор шудан	to wait
таштан (тард)	to turn	фаромадан (фаро) / фаромадан (фаро)	to get off
савора рафтан	to ride	киро намудан	to hire
трамвай (ист)	to stop	парвоз кардан	to fly
харида (хара)	to buy	нишон додан	to show
фиристодан	to send	пардохтан (пардох)	to pay
(фирист)	{by post}	пул додан	to pay (through someone else)
рондан (рон) / хай	to drive	дароз кардан	to pay (through someone else)
тез	quickly	охиста	slowly
бузур / калон	great, huge	муҳим	important
баланд {овоз}	loud {noise}	ом / тинҷ	quiet, peaceful
олуд	polluted	тоза	clean
асфалтлӯш	asphalted	тахминан / тақрибан	about, approximately
чоик	located		

1. [colloquial]
— Мебархешед, Шумо хозир мефурӯед?
— Не.
— Бидед, чоикхона? Иваз кунем.
— Мархамат, гузаред.
— Certainly.

DIALOGUES

— Excuse me, are you getting off now?
— No.
— Can we change places?
— Certainly.

2. [colloquial]

- Шумо истоҳи ояндаба⁴ мефуроед?
- Ҳа, мефуроям.
- Пештар гузаред, тайёр шавем.
- Майлаш, хозир.

3.

- Намедонед, то фурӯшгоҳи марказӣ (СУМ)⁵ чанд истоҳи дигар ҳаст?
- Баъди як истоҳи фуроед.
- Раҳмат.
- Саломат бошед.

4.

- Намедонед, ин троллейбус то сафорати Амрико меравад?
- Намедонам, шояд равад. Бехтараш аз дигар кас пурсед.

5.

- Намедонед, то сафорати Туркия чӣ ҳел рафтан мумкин?
- Ба троллейбуси 1 ё автобусҳои 3, 42 шинед. Дар истоҳи «Ватан» фуруеду камтар ақиб биёед. Сафорати Туркия дар сари роҳ аст.
- Раҳмат.

6.

- Мебахшед, пурсидан мумкин?
- Марҳамат.
- То бозори «Саховат» чӣ ҳел рафтан мумкин?
- Ба он тарафи роҳ гузареду ба автобуси 29 ё 18 шинед.
- Раҳмати калон.
- Намеарзад.

7. [colloquial]

- Мебахшед, намедонед хонаи Сайфиддин дар кучо?
- Не, ман инҷой нестам.⁶ Аз ягон каси дигар пурсед.
- Ҳеч гап не, раҳмат.

8.

- Мебахшед, як чиза пурсам.
- Марҳамат.

- Are you getting off at the next stop?
- Yes I am.
- Please, move forward so we're ready.
- OK, I'll do so now.

- Do you know how many bus stops there are to "SUM"?
- You should get off after one stop.
- Thanks.
- Not at all.

- Do you know whether this trolley-bus goes to the American Embassy?
- I don't know; maybe it does. You should ask someone else.

- Do you know how to go to the Turkish Embassy?
- Take trolley-bus number 1 or bus number 3 or 42. Get off at "Vatan" and go back a little. The Turkish Embassy is on the corner.
- Thanks.

- Excuse me, can I ask you a question?
- Of course.
- How can I get to "Sakhovat" market?

- Cross the street and take bus number 29 or 18.
- Thank you very much.
- Not at all.

- Excuse me, do you know where Saifiddin lives?
- No, I don't live here. Please ask someone else.
- Never mind. Thank you.

- Excuse me, can I ask you something?
- Go ahead.

- Меҳмонхонаи бехтарин дар Душанбе кадом аст?
- Ба фикрам, бехтаринаш меҳмонхонаи «Душанбе». Аммо меҳмонхонаҳои «Тоҷикистон» ва «Авесто» низ бад нестанд.
- Намегӯед, то меҳмонхонаи «Душанбе» чӣ ҳел рафтан мумкин?
- Ба автобусҳои 3, 40, 42, 23 ва троллейбуси 1 савор шавед. Дар истоҳи «Меҳмонхонаи Душанбе» ё «Садбарг»⁷ мефуроед.
- Бо маршрутқаҳо ҳам рафтан мумкин?
- Албатта. Ба он ҷо микроавтобусҳои 8 ва 3 мераванд.
- Раҳмати калон ба Шумо.
- Саломат бошед.

9.

- Мебахшед, мумкин бошад, тезтар ҳай кунед.
- Тинчӣ-мӣ?
- Ҳа, тинчӣ. Ман бояд пас аз даҳ дақиқа дар фурудгоҳ бошам.
- Парво накумед, Худо хоҳад⁸ пас аз даҳ дақиқа ба он ҷо мерасем.

10.

- Сино, ту медонӣ, донишгоҳи давлатӣ дар кучост?
- Ҳа, медонам, аммо биноҳои донишгоҳ хеле бисёранд, ба ту кадом факулта лозим?
- Ба ман факултаи физика лозим.
- Факултаи физика дар пахлуи бинои асосӣ аст. Он дар хиёбони Рӯдакӣ.
- Намегӯӣ, ба он ҷо чӣ ҳел равам?
- Он дур нест. Рост рав, тахминан баъд аз 300 метр дар тарафи рост мебинӣ.
- Раҳмат, ҷӯра⁹.
- Саломат бош.

11.

- Мебахшӣ, ин автобус то беморхонаи «Қараболо»¹⁰ меравад?

- Which is the best hotel in Dushanbe?
- I think the best hotel is the "Dushanbe." But the "Tajikistan" and "Avesto" hotels aren't bad either.

- Can you tell me how to get to the "Dushanbe hotel"?
- Get on bus number 3, 40, 42 or 23 or trolley-bus number 1 and get off at the "Dushanbe hotel" or "Sadbarg."
- Can I go there by "marshrutka"?
- Of course. Numbers 3 and 8 go there.
- Thank you very much.
- Goodbye!

- Excuse me, could you drive more quickly, please?
- Is everything OK?
- Yes, but I have to be at the airport in ten minutes.
- Don't worry, Lord willing, we'll be there in ten minutes.

- Sino, do you know where the State University is?
- Yes, but there are many university buildings. Which faculty do you need?

- I need the physics faculty.
- That faculty is very close to the main building. It's on Rudaki Ave.
- Could you tell me how to get there?
- It is not far. Go straight, and after about 300m you'll see it on your right.
- Thanks.
- Bye.

- Excuse me, does this bus go to the "Qarabolo" hospital?

⁷ A general repair store that has now become a department store.

⁸ "Худо хоҳад" (or "Иштилоҳ") means "Lord willing."

⁹ Words such as ҷӯра, ҳолаҷон, писарам, and бачам, used to show respect or affection, have not been translated since there are no universal sociolinguistic equivalents, although "love" and "mate" in parts of England and "sugar" in parts of America, along with other such terms of endearment and respect, serve similar functions.

¹⁰ Қараболо is the spoken form of Қарили Боло, meaning "Upper Village," the name of one of Dushanbe's largest hospitals.

⁴ Истоҳи ояндаба is a colloquial form of дар истоҳи оянда.

⁵ СУМ – this is Russian and means "central department store."

⁶ A colloquial way of saying, "Не, ман ин ҷо зиндагӣ намекунам."

- Не, холачон⁹, ин намеравад.
 – Писарам⁹, ман аз ин чо не, ба ман роҳа нишон те¹¹.
 – Холачон⁹, ба автобуси 18 ё 29 шинед, баъди 2 истгоҳ фуруед.
 – Илоҳӣ барака ёбӣ, бачам⁹.

12.

- Биёед шинос шавем: ман Ирена, аз Бразилия.
 – Хеле мамнунам. Номи ман Ригина, ман аз Испания.
 – Аз шиносӣ бо Шумо шодам. Ригина, Шумо дар Бразилия будед?
 – Афсӯс, ки не. Аммо бисёр рафтан меҳоҳам. Шумо чӣ, дар Испания будед?
 – Не, ман ҳам набудам. Худо хоҳад, шояд баъди шиносӣ ба кишварҳои ҳамдигар равем.
 – Кошкӣ.¹²

13.

- Мебахшед, то сафорати Олмон дур-мӣ?
 – Не, дур не, пиёда рафтан мумкин. Тахминан 50 метр рост равед, баъд ба тарафи чап гардед. Сафорат дар тарафи рост аст.
 – Раҳмати калон.
 – Намеарзад.

- No, it doesn't.
 – I don't live here, would you tell me the way?
 – You should take a number 18 or 29 bus and get off after 2 bus stops.
 – God bless you!

- We've not met: I'm Irena, from Brazil.
 – I'm very pleased to meet you. My name is Rigina; I'm from Spain.
 – I'm pleased to meet you too. Rigina, have you been to Brazil?
 – Sadly, no. But I'd really like to go there. What about you? Have you been to Spain?
 – No, I haven't been there either. Lord willing, once better acquainted, maybe we'll go to each other's countries.
 – If only!

- Excuse me, is the German Embassy far from here?
 – No, it isn't. You can go on foot. Go straight ahead about 50m, then turn left. The Embassy is on your right.
 – Thanks a lot.
 – Not at all.

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

The Past Participle

The past participle¹³ has a special place in the Tajiki language. It is used both independently and in compound verbs to express certain verb tenses. The past participle is formed by adding the suffix “-a” to the past tense verb stem:

рафт	рафта	gone
гуфт	гуфта	said
дид	дида	seen
пӯшид	пӯшида	closed

¹¹ “Роҳа нишон те” is the spoken form of “Роҳро нишон деҳ,” meaning “Show me the way.”

¹² Кошкӣ (or кош) means “If only.”

¹³ A participle is a word combining the properties of a verb and an adjective.

Used independently, the past participle can also function as an adjective:

дари пӯшида	closed door	соли гузашта	last year
меваи пухта	ripe fruit	марди омада	a man who has come

For this adjectival use of the past participle, there is a second form used especially in colloquial Tajiki, that is formed by adding the additional suffix “-zai” to the first form of participle:

кори шудагӣ	finished work	китоби хондагӣ	a book that's been read
хонаи рӯфтагӣ	a cleaned house		

The past participle is particularly common in compound sentences – that is, when a subject is followed by more than one predicate. In such cases, the Tajiki past participle is similar to the English present participle. Compare the following:

Бачаҳо ба рӯйи хавлӣ	The children went out to the yard	Бачаҳо ба рӯйи хавлӣ	Going out to the yard, the children played.
баромаданд ва бозӣ карданд.	and played.	баромада, бозӣ карданд.	
Ӯ китобро рӯйи миз гузошту аз хона баромад.	He/she put the book on the table and went out.	Ӯ китобро рӯйи миз гузошта, аз хона баромад.	Putting the book on the table, he/she went out.
Ҷомӣ маро диду гуфт «...»	Jomi saw me and said “...”	Ҷомӣ маро дуда гуфт «...»	Seeing me, Jomi said, “...”

The past participle is also used to build verb tenses and sometimes with modals, as described in the following pages.

Present Continuous Tense

The present continuous tense is used to describe actions that, at the time of speaking, have begun but are not completed. It is formed from the past participle of the main verb followed by the auxiliary verb *истодам*, which is used to express the person and number of the subject. The subject marker verb endings are suffixed to the past participle of the auxiliary verb *истодам*:

Conjugation of the verb “рафтан” (“to go”) in the present continuous tense

рафта	истода-	-ам	(ман) рафта истодаам	I am going
рафта	истода-	-ӣ	(ту) рафта истодай	you are going
рафта	истода-	-аст	(ӯ, вай) рафта истодааст	he/she is going
рафта	истода-	-ем	(мо) рафта истодаем	we are going
рафта	истода-	-ед	(шумо) рафта истодаед	you are going
рафта	истода-	-анд	(онҳо) рафта истодаанд	they are going

In some cases, the present continuous is comparable to the present-future tense:

Падарам дар вазорат кор мекунад.	Падарам дар вазорат карда истодааст.	My father is working in one of the ministries.
Ҳоло ман дар Душанбе зиндагӣ мекунам.	Ҳоло ман дар Душанбе зиндагӣ карда истодаам.	I am currently living in Dushanbe.

Since the auxiliary verb *истодан* does not possess its original meaning of "to stay, to stop" when used in this way, it is usually abbreviated in colloquial Tajiki. The way the present continuous tense is pronounced varies significantly with different dialects: for instance, *рафтестам* and *рафтосам* (examples of central/southern dialects) and *рафтосиям* and *рафсодам* (examples of northern dialects) all mean "I am going."

Modal Verbs

In Tajiki, there are four modal verbs: *тавонистан*, *хостан*, *боистан*, and *шоистан*. The last two of these are only used in the forms *бояд* and *шояд* (although the form *мебоист* from *боистан* is also very occasionally encountered). The modals *тавонистан* and *хостан* are like other verbs in that they are conjugated to show the person and number of the subject, as shown in the following tables. The form given in the first column of the tables is the general form, used in both literary and colloquial Tajiki; the form in the second column is characteristic of literary Tajiki:

Conjugation of the verb "тавонистан" ("to be able") in the past tense

рафта тавонистам	тавонистам равам	<i>I was able to go</i>
рафта тавонистӣ	тавонистӣ равӣ	<i>you were able to go</i>
рафта тавонист	тавонист равад	<i>he/she was able to go</i>
рафта тавонистем	тавонистем равем	<i>we were able to go</i>
рафта тавонистед	тавонистед равед	<i>you were able to go</i>
рафта тавонистанд	тавонистанд раванд	<i>they were able to go</i>

Conjugation of the verb "тавонистан" ("to be able") in the future tense

рафта метавонам	метавонам равам	<i>I can go</i>
рафта метавонӣ	метавонӣ равӣ	<i>you can go</i>
рафта метавонад	метавонад равад	<i>he/she can go</i>
рафта метавонем	метавонем равем	<i>we can go</i>
рафта метавонед	метавонед равед	<i>you can go</i>
рафта метавонанд	метавонанд раванд	<i>they can go</i>

In colloquial Tajiki, the present-future form of *тавонистан* is pronounced /metonam/, /metoni/, etc.

Conjugation of the verb "хостан" ("to want") in the past tense

рафта хостам	хостам равам	<i>I wanted to go</i>
рафта хостӣ	хостӣ равӣ	<i>you wanted to go</i>
рафта хост	хост равад	<i>he/she wanted to go</i>
рафта хостем	хостем равем	<i>we wanted to go</i>
рафта хостед	хостед равед	<i>you wanted to go</i>
рафта хостанд	хостанд раванд	<i>they wanted to go</i>

Conjugation of the verb "хостан" ("to want") in the future tense

рафта мехоҳам	мехоҳам равам	<i>I want to go</i>
рафта мехоҳӣ	мехоҳӣ равӣ	<i>you want to go</i>
рафта мехоҳад	мехоҳад равад	<i>he/she want to go</i>
рафта мехоҳем	мехоҳем равем	<i>we want to go</i>
рафта мехоҳед	мехоҳед равед	<i>you want to go</i>
рафта мехоҳанд	мехоҳанд раванд	<i>they want to go</i>

It should be noted that in the first form, in which the modal follows the main verb, the past participle of the main verb is used with the modal *тавонистан* (e.g. *рафта тавонистам, рафта метавонам*), but the infinitive of the main verb is used with the modal *хостан* (e.g. *рафтаи мехоҳам, рафтаи хостам*). Also, in the first form only the modal verb is conjugated but in the second form both the main verb and the modal are conjugated.

In the first form, the main verb and the modal are always used together, whereas in the second form, in which the modal precedes the main verb, other words in the sentence can come in between the two:

Ман пагоҳ ба Норак <i>рафта</i> <i>метавонам.</i>	Ман пагоҳ ба Норак <i>метавонам</i> <i>равам.</i>	Ман <i>метавонам</i> пагоҳ ба Норак <i>равам.</i>	<i>I can go to Norak</i> <i>tomorrow.</i>
Ман пагоҳ ба Норак <i>рафтаи</i> <i>мехоҳам.</i>	Ман пагоҳ ба Норак <i>мехоҳам</i> <i>равам.</i>	Ман <i>мехоҳам</i> пагоҳ ба Норак <i>равам.</i>	<i>I want to go to</i> <i>Norak</i> <i>tomorrow.</i>

Use of the modal "бояд" ("must") in the past tense: conjecture

бояд рафта бошам	<i>I must have gone</i>
бояд рафта бошӣ	<i>you must have gone</i>
бояд рафта бошад	<i>he/she must have gone</i>
бояд рафта бошем	<i>we must have gone</i>
бояд рафта бошед	<i>you must have gone</i>
бояд рафта бошанд	<i>they must have gone</i>

Use of the modal "бояд" ("must") in the past tense: obligation

бояд мерафтам	<i>I had to go / should have gone</i>
бояд мерафти	<i>you had to go / should have gone</i>
бояд мерафт	<i>he/she had to go / should have gone</i>
бояд мерафтем	<i>we had to go / should have gone</i>
бояд мерафтед	<i>you had to go / should have gone</i>
бояд мерафтанд	<i>they had to go / should have gone</i>

– Исмаи канӣ?

– Намедонам. Соат аз панҷ гузафт, бояд ба хона *рафта* бошад.

Дина ба бонк бояд *мерафтам*, лекин касал будам.

– Where's Ismat?

– I don't know. It's gone five. *He must have gone home.*

I should have gone to the bank yesterday but I was ill.

Use of the modal “бояд” (“must”) in the future tense

бояд равам	<i>I have to / should go</i>
бояд равӣ	<i>you have to / should go</i>
бояд равад	<i>he/she has to / should go</i>
бояд равам	<i>we have to / should go</i>
бояд равед	<i>you have to / should go</i>
бояд раванд	<i>they have to / should go</i>

Имрӯз бояд ба почта равам. *I have to go to the post office today.*

In place of the second form given above for the modal *бояд* (i.e. *бояд мерафтам*, etc.), the word *даркор* or *лозим* is more commonly used in colloquial Tajiki:

бояд мерафтам ⇨ рафтанам даркор буд / рафтанам лозим буд, etc.

Дирӯз ту бояд ба вазорат мерафти. *You had to go to the ministry yesterday.*
 Дирӯз ба вазорат рафтаним даркор буд.

In this case, the infinitive of the main verb is used, together with the possessive suffixes to show the person and number of the subject (e.g. *рафтаним даркор буд*, *рафтаним даркор буд*, *рафтаним даркор буд*, etc.). The verb *буд* remains unchanged, irrespective of the number and person of the subject, and indicates that the verb is being used in the past tense.

Without the verb *буд*, this form is also used for the future tense; i.e.:

рафтанам даркор ⇨ бояд равам, рафтаним даркор ⇨ бояд равӣ, etc.

Use of the modal “шояд” (“might”) in the past tense: conjecture

шояд рафта бошам	<i>I might have gone</i>
шояд рафта бошӣ	<i>you might have gone</i>
шояд рафта бошад	<i>he/she might have gone</i>
шояд рафта бошем	<i>we might have gone</i>
шояд рафта бошед	<i>you might have gone</i>
шояд рафта бошанд	<i>they might have gone</i>

Use of the modal “шояд” (“might”) in the past tense: conditional

шояд мерафтам	<i>perhaps I would have gone</i>
шояд мерафти	<i>perhaps you would have gone</i>
шояд мерафт	<i>perhaps he/she would have gone</i>
шояд мерафтем	<i>perhaps we would have gone</i>
шояд мерафтед	<i>perhaps you would have gone</i>
шояд мерафтанд	<i>perhaps they would have gone</i>

– Равшан канӣ?

– Намедонам. Соат аз як гузашт, шояд барои хӯрок хӯрдан рафта бошад.

Агар нагз хоҳиш мекардӣ, шояд мерафти.

– Where's Ravshan?

– I don't know. It's gone one. *She might have gone* to lunch.

If you had asked him nicely, *perhaps he would have gone*.

Use of the modal “шояд” (“might”) in the future tense

шояд равам	<i>I might go</i>
шояд равӣ	<i>you might go</i>
шояд равад	<i>he/she might go</i>
шояд равам	<i>we might go</i>
шояд равед	<i>you might go</i>
шояд раванд	<i>they might go</i>

Парох ба назди вазир шояд равам. *I might go see the minister tomorrow.*

The modal *шояд* is used to denote the subjunctive—that is, to express hypothesis or contingency. In colloquial Tajiki, there are two other means by which the subjunctive can also be indicated. The first, similar to the use of *даркор* or *лозим* in place of *бояд* stated above, is the use of *мумкин* instead of *шояд*:

шояд равам ⇨ мумкин равам, etc.

Имрӯз ман шояд ба бозор равам. *I might go to the market today.*
 Имрӯз ман мумкин ба бозор равам.

The second alternative to the use of *шояд* in colloquial Tajiki is to combine the second form of the past participle (e.g. *рафтагӣ*) with the abbreviated form of the copula, “-cm”, and the subject marker verb endings, as shown below. The future tense form is distinguished from the past tense form by taking the prefix “me-”:

рафтагистам	<i>I might have gone / perhaps I would have gone</i>
рафтагистӣ	<i>you might have gone / perhaps you would have gone</i>
рафтагист	<i>he/she might have gone / perhaps he/she would have gone</i>
рафтагистем	<i>we might have gone / perhaps we would have gone</i>
рафтагистед	<i>you might have gone / perhaps you would have gone</i>
рафтагистанд	<i>they might have gone / perhaps they would have gone</i>

мерафтагистам	<i>I might go</i>
мерафтагистӣ	<i>you might go</i>
мерафтагист	<i>he/she might go</i>
мерафтагистем	<i>we might go</i>
мерафтагистед	<i>you might go</i>
мерафтагистанд	<i>they might go</i>

Падарам фардо меодагист.

Онҳо кайҳо рафтагистанд.

– Намедонед, вай дар чои кораш бошад ё не?

– Намедонам, будагист.

My father might come tomorrow.

They might have gone a long time ago.

– Do you know whether he's at work or not?

– I don't know; *perhaps he is*.

МАШҚҲО

EXERCISES

1. Rewrite the following sentences using the present-future tense:

Example: Автобуси 3 то майдони ҳавой (рафтан).

⇨ Автобуси 3 то майдони ҳавой меравад.

a. Мо одатан чойи кабуд (нӯшидан).

b. Падарам ҳар рӯз соати 8 ба кор (рафтан).

c. Модарам одатан аз ҳама пештар (хестан).

- d. Ў ба падару модараш зуд-зуд мактуб (навиштан).
- e. Дар тобистон ҳаво гарм (шудан).
- f. Шумо кай ба Рим (рафтан)?
- g. Ҳавлиро одатан кӣ (рӯфтан)?
- h. То бозори «Саховат» автобусҳои 18, 25, 28 ва 29 (рафтан).

2. Rewrite the following sentences using the simple past tense:

Example: Дирӯз мо қаҳва (пӯшидан).

⇒ Дирӯз мо қаҳва пӯшидем.

- a. Падарам ду рӯз пеш аз Покистон (омадан).
- b. Ман имрӯз соати 6-и пагоҳӣ (аз хоб хестан).
- c. Ману Солеҳ бо автобуси 29 ба бозори «Саховат» (рафтан).
- d. Дирӯз Икболро (надидан).
- e. Мебахшед, ман Шуморо (нафаҳмидан).
- f. Кӣ (омадан)?
- g. Бародарат кай ба Хучанд (рафтан)?
- h. Шумо ўро (надидан)?

3. Rewrite the following sentences using the present continuous tense:

Example: Ман китоб (хондан).

⇒ Ман китоб хонда истодаам.

- a. Душанбе рӯз то рӯз беҳтар (шудан).
- b. Ту чӣ кор (кардан)?
- c. Онҳо ба кучо (рафтан)?
- d. Маҳбуба ба кӣ мактуб (навиштан)?
- e. Шумо чӣ (хӯрдан)?
- f. Ҳаво гарм (шудан).
- g. Мо дар донишгоҳ (хондан).

4. Rewrite the following sentences using the descriptive past tense:

Example: Пештар мо дар Бадахшон зиндагӣ (кардан).

⇒ Пештар мо дар Бадахшон зиндагӣ мекардем.

- a. Он солҳо мо дар донишгоҳ (таҳсил кардан).
- b. Соли гузашта Файзулло зуд-зуд ба бародараш мактуб (навиштан).
- c. Вакте ки ман чавон будам, бисёр футболбозӣ (кардан).
- d. Дар мактаби миёна ӯ аъло¹⁴ (хондан).
- e. Пештар мо тез-тез ба Хучанд, ба назди падару модарамон (рафтан).

5. Rewrite the following sentences using the absolute future tense:

Example: Пагоҳ ман Фаррухро (дидан).

⇒ Пагоҳ ман Фаррухро ҳохам دید.

- a. Бародарат кай аз Берлин (омадан).
- b. Тоҷикистон ободу зебо (шудан).
- c. Дар тобистон меваҳо (пухтан).
- d. Ту (намурдан).
- e. Ў ба ин ҷо (наомадан).
- f. Ман инро ҳаргиз¹⁵ ба падарам (нагуфтан).
- g. Заррина фардо маро (дидан).

6. Rewrite the following sentences using the subjunctive:

Example: Рухиона шояд пагоҳ ба шаҳр (рафтан).

⇒ Рухиона шояд пагоҳ ба шаҳр равад.

- a. Ман шояд туро (надидан).
- b. Онҳо шояд инро (надонистан).
- c. Шояд ин хонаи Рустам (будан).
- d. Дилором шояд ҳафтаи оянда аз Маскав (омадан).
- e. Шояд ман ўро (дидан).
- f. Ў шояд бо такси (омадан).

7. Rewrite the following sentences using the correct form of the verb in parenthesis and "тавонистан":

Example: Ман ин гапро ба ту (нагуфтан).

⇒ Ман ин гапро ба ту гуфта наметавонам.

⇒ Ман наметавонам ин гапро ба ту гӯям.

- a. Ў фардо ба хонаи мо (наомадан).
- b. Фазлиддин ин корро (кардан).
- c. Онҳо ҳафтаи оянда ба театр (рафтан).
- d. Шумо дар Тоҷикистон бисёр кӯҳхоро (дидан).
- e. Писарам (хондан ва навиштан).

8. Rewrite the following sentences using the correct form of the verb in parenthesis and "хостан":

Example: Ман ўро (дидан).

⇒ Ман ўро дидан меҷоҳам.

⇒ Ман меҷоҳам ўро бинам.

- a. Паула забони тоҷикиро (омӯхтан).
- b. Мо ба Фаронса (рафтан).
- c. Ту забони англисиро (донистан)?
- d. Ҷобир дар донишгоҳ (таҳсил кардан).

9. Rewrite the following sentences using the appropriate form of the verb:

Example: Шояд вай дирӯз ба хонаи падараш (рафтан).

⇒ Шояд вай дирӯз ба хонаи падараш рафта бошад.

- a. Мансур шояд ин хабарро (шунидан).
- b. Онҳо шояд кайҳо аз он ҷо (омадан).
- c. Намедонам, шояд як-ду бор (дидан).

10. Construct questions based on the following sentences, as shown in the example:

Example: Комрон дирӯз ба Прага рафт.

⇒ Кӣ дирӯз ба Прага рафт?

⇒ Комрон кай ба Прага рафт?

⇒ Комрон дирӯз ба кучо рафт?

- a. Бародарам имрӯз аз Лондон меояд.
- b. Мо пагоҳӣ Ҷамолро дидем.
- c. Дилафрӯз панҷ сол дар Украина зиндагӣ кард.
- d. Писарам 10 декабр дар шаҳри Қўргонтеппа таваллуд шудааст.

¹⁴ Аъло means "best, excellent."

¹⁵ Ҳаргиз means "never."

САНЧИШ

QUIZ

1. Give answers to the following questions:

1. – Ин автобус то бозори «Баракат» меравад?
–	7. – Аз Душанбе то Қўргонтеппа чанд соат роҳ аст?
–
2. – Шумо дар истоғи оянда мефурӯед?
–	8. – Шумо ба кор бо автобус меравед?
–
3. – Мумкин як чизро пурсам?
–	9. – Кинотеатри «Ватан» дар кучост?
–
4. – Меҳмонхонаи «Тоҷикистон» дар кучост?
–	10. – Шумо дар Япония будед?
–
5. – То сафорати Олмон чанд истоғ аст?
–	11. – Ҳавопаймо аз Мюнхен кай ба Душанбе меояд?
–
6. – Ба фурудгоҳ кадом автобусро меравад?
–	12. – Кадом театрҳои Душанберо медонед?
–
2. Fill in the questions corresponding with the following answers:
-		
--	--
1. – ... ?
– Ба автобуси 26 савор шавед.	7. – ... ?
– Не, ман мошин надорам.
2. – ... ?
– Мебахшед, намедонам.	8. – ... ?
– Дар Душанбе 10 донишгоҳ ҳаст.
3. – ... ?
– Бозори «Саховат» дар қисмати ¹⁶ ҷанубии шаҳр аст.	9. – ... ?
– Тахминан сад метр рост равед, баъд ба тарафи чап гардед.
4. – ... ?
– Автобус аз Қўргонтеппа соати панҷ меояд.	10. – ... ?
– Мағозаи китоб дар хиёбони Рӯдакӣ аст.
5. – ... ?
– Се истоғ.	11. – ... ?
– Дар кӯчаи Чехов.
6. – ... ?
– Не, намефурӯям.	12. – ... ?
– Қаҳвахонаи «Ҳаловат» дар хиёбони Исмоили Сомонӣ аст.
3. Make up dialogues using the material in the lesson ten and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.
4. Describe your home town in Tajiki.

¹⁶ Қисмат means "part."

Дарси 11

Lesson 11

Бозор

Market

ШАРҲ

COMMENTARY

In the life of Eastern people, including Tajiks, the market holds a special place and there are markets in every city and their suburbs. Some markets only take place on certain days of the week, most frequently on Sundays, while others operate every day. For this reason, people often refer to Sunday as *рӯзи бозор* – "market day." In ancient cities, such as Khujand and Istaravshan (formerly Uroteppa), markets consist of different sections, in each of which particular goods are sold. The names of each section are taken from the name of the goods sold there. For instance, *растай қаннодӣ* ("sweet section"), *растай зӯштфурӯшӣ* ("meat section"), *растай меваҷот* ("fruit section"), *растай сабзавот* ("vegetable section"), *растай рағзан* ("oil section"), *растай ширу чӯғом* ("dairy section"), *растай оҳангарӣ* ("metal items section"), and *растай орд* ("flour section"). Either inside or beside the market there are usually various stalls or workshops where household items are made and sold such as baskets, knives, combs, coal-shovels, sickles, axes, hammers, hoes, etc. Markets for food, animals, and industrial goods are normally located in different places. At markets it is also possible to find various teahouses (*ҷойхона*), national cafes (*ойхона*), kebab stands, and *sambūca* stands. In the past, there were stables (*сарой*) close to markets, where men would leave their horses, donkeys, and carts. Even now, some cities still have such *сарой*.

Buying and selling begin early in the morning and continue until quite late. The price of goods is not fixed and each customer must haggle a price with the vendor before buying anything. If an agreed price can't be reached with one trader, the purchaser can simply move on and continue haggling with other vendors. An interesting feature of Tajiki markets is that before buying fruit or other food (including sweets and dairy products) the customer may taste what is being sold, to see what it's like. In markets selling farmyard animals (such as cows and sheep) there is a special person called the *даллол*. *Даллол* act as brokers between vendors and purchasers and try to get an agreement between the two sides through their reasoning and pleasing words. As a reward for their service, they usually receive a commission, called *ҳаққи хизмат* ("payment for services"), from the trader. In markets it is possible to buy not only things for daily needs but also various industrial goods.

There are two types of vendor in markets: wholesale and retail. Usually wholesalers do their business at the start of the day. Retailers buying wholesale then do their business afterwards. The cost of wholesale goods is always cheaper than retail.

The largest markets in the capital are *Саховат*, *Шоҳмансур*,¹ *Роҳи Абрешиш*,² *Баракат*, and *Султони Кабир*. In addition, goods are sold wholesale in the south of the city on Fridays – a market known as *Чумъабозор*. Most neighbourhoods also have their own small markets.

In the decade following independence, the monetary system changed three times. Until 1993, the Soviet system of Russian money continued to be used and was known by both its Russian name, the *рубл*, and the Tajiki word *сӯм*. In August 1993, use of the old Soviet currency was discontinued in Russia and a new Russian currency was introduced in its place,

¹ The old name for this market was "*Бозори сабз*" ("Green Market") and it is still usually referred to by its former Russian name, *Зелёный* (Zelyonil).² Usually known by the name of the district where it is located, "*Ҳаштодӣ ҷу*" ("Eighty-two").

although the former currency continued to be used in Tajikistan until January 1994. At that time, the new Russian currency was also adopted in Tajikistan. Then, in May 1995, a new Tajiki currency was introduced: the Tajiki *рубл*, although most referred to it as the *сўм*. Finally, in November 2000, a new Tajiki currency was introduced, the small unit taking its name from that of the currency used in the Samanid dynasty, the *дирам*, and the large unit simply named after the dynasty, the *сомонӣ*. One *сомонӣ* is worth one hundred *дирам*, and both exist primarily as notes, although some coins are also in circulation.

ДУФАТ

VOCABULARY

мева / мевачот	fruit	сабзавот	vegetables
себ	apple	нок / муруд	pear
зардолу	apricot	шафтолу	peach
олу	plum	олуча	cherry
гелос	sweet cherry	бихӣ	quince
тарбуз	watermelon	харбуза	melon
ангур	grape	анор	pomegranate
анчир	fig	хурмо	persimmon, date
тут	mulberry	кулфинай, [клубника] ³	strawberry
малина	raspberry	марминчон	blackberry
лимӯ / лимон	lemon	афлесун	orange
мандарин	satsuma, tangerine	ананас	pineapple
банан	banana	мавиз	raisins
зардолуқок	dried apricots	нахӯдак	dried chick peas
мағз	nuts	бодом	almond
чормағз	walnut	писта	pistachios
помидор	tomato	бодиринг	cucumber
салат	lettuce	қаланфури	chilli
сир / сирлиёз [чеснок]	garlic	қаланфури булғорӣ ⁴	green pepper, bell pepper
пиёз	onion	пиёзи кабуд	spring onions
боимчон	aubergine, egg-plant	лаблабу	beetroot
картошка	potato	сабзӣ	carrot
нахӯд	chick peas	лӯбиё	beans
карам	cabbage	гулкарам	cauliflower
каду	pumpkin	турб	green radish
шалгам	turnip	шалғамча [редиска]	radish
чукрӣ	rhubarb		
биринч	rice	макарон	pasta
тухм	egg	ҳасиб	a type of sausage
равған	oil	маска /	butter, margarine
равғани растанӣ	vegetable oil	равғани зард	
шир	milk	панир	cheese
қаймоқ	cream	чакка	solid sour yoghurt
[сметана]	sour cream		(mixed with water as a side-dish)
чургот / дӯғ [кефир]	sour curdled milk		

³ Words shown in square brackets are Russian words used in colloquial Tajiki.

⁴ In colloquial Tajiki, *қаланфури булғорӣ* is usually abbreviated to *булғорӣ* or *балғарӣ*.

асал	honey	мураббо	jam
сирко [уксус]	vinegar	нос	oral snuff
намак	salt	мурч	ground pepper
кабудӣ	green herbs	зира	caraway seeds
райхон	basil	кашнич	coriander
пудина	mint	шибит	dill
харидан (хар)	to buy	фуруҳтан (фуруш)	to sell
сарф кардан	to spend, to waste (money)	пул додан	to pay
мондан (мон) / гузоштан (гузор)	to put	баркашидан (баркаш) / кашидан (каш)	to weigh
гирифтан (гир)	to take	чашидан (чаш)	to taste
буридан (бур)	to cut	пӯст кандан (кан)	to peel
тоза кардан	to clean	чидан (чин)	to pick
хушк	dried	тар / тару тоза	fresh
пухта, пухтагӣ	ripe	сероб	juicy
ширин	sweet	турш	sour
тунд / тез	spicy hot	талх	bitter
шӯр	pickled; salty	хом	raw
сахт	hard	мулоим	soft
вазнин	heavy	сабук	light
арзон	cheap	қимат	expensive
дӯстошта	favourite	бомаза	tasty, delicious
барин / мисл	like, similar	кулӯла / лӯнда	rounded
кило	kilo	килобайъ	by the kilo
бандча	small bundle or bunch	лингa / линча / халта	sack
дона	piece	борхалта	bag
тарозу	scales	санги тарозу	(measuring) weight
наrx	price, cost	вазн	weight (in grams)
арзиш	value	пул / сўм (дирам, сомонӣ)	money (units of Tajiki currency)
кармонча / ҳамён	wallet, purse		

СҶҲАТҲО

DIALOGUES

1. [northern dialect]

- Тарбузҳо чандпулӣ шуд?
- Интиҳоб кунед, савдо мекунем.
- Ана, ҳаминашба чанд пул диҳам?
- Ҳаштод дирам.
- Инсоф кунед! Арзонтар кунед.
- Чанд пул метид?
- Чил.
- Аз ҳад зиёд арзон кардед.
- Охираш чанд пул мешад?
- Ҳафтод.
- Шасту панҷ медиҳам.

- How much are the watermelons?
- Choose one and we'll negotiate.
- OK, how much is this one?
- 80 dirams.
- Be fair! Come down in price.
- How much are you offering?
- 40.
- That's a lot less than it's worth.
- What's your last price?
- 70.
- I'll give you 65 for it.

⁵ "Метид" is a spoken form of *медихед*.

- Гиред, майлаш.
 - Пулаша гиред.
 - Марҳамат, бақияша⁶ гиред. Ош шавад!
2. [exchange between northern and southern dialect speakers]
- Кабудӣ чанд пул шуд?
 - Чор бандчаш даҳ дирам.
 - Панҷтоғи намешавад?
 - Майлаш гиред.
 - Булғорӣ чанд пул?
 - Даҳ донааш даҳ дирам.
 - Дуваздахто мегирам.
 - Майлаш, гиред. Қаланфури тез ҳам мегиред?
 - Чандпулӣ?
 - Панҷ дона даҳ дирамда⁷.
 - Не, даркор не. Чанд пул диҳам?
 - Чихо гирифтед?
 - Панҷ бандча кабудӣ ва дуваздаҳ дона балғарӣ.
 - Бист дирам мешавад.
 - Пулаша гиред.
 - Раҳмат.
- 3.
- Салом алейкум!
 - Салом алейкум, марҳамат!
 - Себ чанд пул?
 - Аввал чашида бинед, себи бисёр ширин.
- Чанд пул шуд?
 - Барои Шумо сӣ дирам медиҳам.
 - Арзонтар намешавад?
 - Чанд кило мегиред? Бисёртар гиред, арзонтар мекунам.
 - Ду килош панҷоҳ дирам, мешавад?
 - Хайр биёед, ман розӣ.
 - Марҳамат, пулаша гиред.
 - Ош шавад!
- 4.
- Салом алейкум!
 - Салом! Ба Шумо чӣ даркор?
 - Як-ду кило ангур.
 - Марҳамат, чашида бинед. Асал меҳӯред.
 - Нархаш чанд пул?
 - Як килош ҳафтод дирам.
- OK, take it.
 - Here's the money.
 - Here's your change. Enjoy the food!
- How much are the greens?
 - Four bundles for 10 dirams.
 - How about five for the same price?
 - OK, take them.
 - How much are the green peppers?
 - Ten for 10 dirams.
 - I'll take twelve.
 - Fine. Do you also want some chillies?
- How much?
 - Five for ten dirams.
 - No, I don't need any. How much do I owe?
 - What did you get?
 - Five bundles of greens and twelve peppers.
- 20 dirams.
 - Take your money.
 - Thanks.
- Hello.
 - Hi. What can I do for you?
 - How much is a kilo of apples?
 - First have a taste and see – these are very sweet apples.
 - How much are they?
 - I'll sell them to you for 30 dirams.
 - Can't you make them cheaper?
 - How many kilos will you buy? If you buy more, I'll make them cheaper.
 - Will you sell me two kilos for 50 dirams?
 - OK, I agree.
 - Here's the money.
 - Enjoy the food!
- Hello.
 - Hi. What do you need?
 - A couple of kilos of grapes, please.
 - Please, have a taste. They're like honey.⁸
- How much are they?
 - 70 dirams per kilo.

⁶ “Бақияша” is a colloquial form of бақия + “-аш” + “-ро”, that is “the change.”

⁷ “Ба даҳ дирам” – this is pronounced “даҳ дирамда” in northern dialects and “даҳ дирамда” in central and southern dialects.

⁸ Literally: “You'll eat honey!”

- Ин қадар қимат?
- Чанд пул медиҳед?
- Як килошба шаст дирам медиҳам.
- Чанд кило кашам?
- Ду кило.
- Марҳамат.
- Пулаша гиред.
- Хуш омадед!

5.

- Марҳамат, орди нағз дорем.
 - Орди Қазоқистон дорем, аз они Русия ҳам хаст. Мана инаш орди Нов. Аз қадамаш кашем?
 - Орди Русия чанд пул?
 - Килобайъ мегиред ё халташ-катӣ?¹⁰
- Як халта мегирам.
 - Як халта гиред, сӣ сомониба медиҳем.
 - Бисту нӯҳ сомонӣ медиҳам.
 - Не, намешавад.
 - Охираш бисту нӯхуним, мешад-мӣ?
 - Хайр, биёед.
 - Марҳамат, пулаша ҳисоб кунед.
 - Дуруст, раҳмат.

6.

- Салом алейкум!
 - Салом, ако, марҳамат, чӣ даркор?
 - Ин картошкаҳои кучо?
 - Картошкаи Фарм, ако. Ягон камбудӣ надорад. Се-чор кило кашам-мӣ?
- Нархаш чанд пул?
 - Як килош бист дирам.
 - Бисёр қимат-ку?
 - Чанд кило мегиред?
 - Се килошба панҷоҳ дирам медиҳам.
 - Хайр, биёед, гуфти Шумо шавад.
 - Сабзӣ чанд пул?
 - Шумоба понздаҳдирамӣ медиҳам.
 - Не, нашуд. Се килошба чил дирам медиҳам.
 - Майлаш, биёед.
 - Ҳамаш чанд пул шуд?
 - Навад дирам мешавад.
 - Мана, пулаша гир.
 - Раҳмат, ақочон, боз биёед.

- Isn't that expensive?
- How much will you give?
- 60 dirams per kilo.
- How many kilos should I weigh out?
- Two kilos.
- There you are.
- Here's your money.
- Come again.⁹

- Here you are; we've got good flour. We've got flour from Kazakhstan and also from Russia. Here, this flour's from Nov. Which would you like?
- How much is the Russian flour?
- You want to buy it by the kilo or by the sack?
- I'm going to get one sack.
- We'll sell you one sack for thirty somoni.
- How about twenty-nine somoni?
- No, I can't do that.
- My last offer's twenty-nine and a half, OK?
- OK.
- Here, count the money.
- It's right, thank you.

- Hello.
- Hi. What do you need?
- Where are these potatoes from?
- They're from Gharm. There's nothing wrong with them. Shall I weigh three or four kilos for you?
- How much are they?
- 20 dirams per kilo.
- That's expensive, isn't it?
- How many kilos will you buy?
- I'll give you 50 dirams for three kilos.
- OK. As you say.
- How much are carrots?
- I'll let you have them for 15 dirams.
- No. How about three kilos for 40 dirams?

- OK.
- What's the total?
- 90 dirams.
- Here you are.
- Thank you; come again.

⁹ Literally: “You're welcome!”

¹⁰ Kamū, or қамӯ is a postposition of colloquial Tajiki meaning the same as the preposition бо (“with”).

- 7.
- Зардолукоки нагз доред? – *Do you have some good dried apricots?*
 - Не, акачон, камтар болотар равед, он чо хаст. – *No, but if you go a little further on, there are some there.*
 - Раҳмат, бародар. – *Thank you.*
 - Намеарзад. – *Not at all.*

ГРАММАТИКА

GRAMMAR

Derivational Affixes (continued)

In lesson eight information was given about words constructed with the suffix “-и” (“-ii”) and “-ви” and “-стон”. Prefixes and suffixes are also used to construct nouns and adjectives, the most important of which are indicated in tables 11.1 to 11.4.

Use of adjectives as nouns

Most Tajiki adjectives can be used as nouns in texts¹¹. The most important indicator that such adjectives are being used as nouns is the presence of either one of the plural suffixes (“-ҳо”, “-он”) or the indefinite article suffix (“-е”), though these are not always necessarily used. Compare the following examples:

Падарам марди дошииманд аст.	<i>My father is a wise man.</i>	Дирӯз дошиимандони амрикой ба Тоҷикистон омаданд.	<i>Yesterday, American scientists came to Tajikistan.</i>
Аз дӯсти подон душмани доно беҳтар аст.	<i>A wise enemy is better than a foolish friend.</i>	Дона ба иморати сухан машғул аст, подон ба иморати бадан.	<i>The wise care about new ideas, the fool about his stomach.¹²</i>

The conditional mood – use of “азар”

Conditional verbs in Tajiki usually take the word *азар*. They normally take one of two tenses: past or future; although in colloquial Tajiki they are also used in the present tense. In the future tense, the subjunctive form of the verb (formed by combining the present tense stem with the subject marker verb endings) follows the word *азар*:

агар равам	<i>if I go</i>
агар равӣ	<i>if you go</i>
агар равад	<i>if he/she goes</i>
агар равем	<i>if we go</i>
агар равед	<i>if you go</i>
агар раванд	<i>if they go</i>

Table 11.1 Noun prefix

Prefix	Root	New Noun	Meaning
хам-	кор	хамкор	colleague
	соя	хамсоя	neighbour
	сол	хамсол	peer

Note: In Tajiki there is only the one prefix for forming nouns.

Table 11.2 Noun suffixes

Suffix	Root	New Noun	Meaning
1. Suffixes that form the name of a place:			
-истон	гул	гулистон	flower garden
	точик	Тоҷикистон	Tajikistan
-зор	дарахт	дарахтзор	grove
	алаф	алафзор	meadow, pasture
-гоҳ	дониш	донишгоҳ	university
	фурӯш	фурӯшгоҳ	department store
-дон	қанд	қанддон	sugar-bowl
	намак	намакдон	saltcellar
2. Suffixes that form the name of a profession:			
-гар	кор	коргар	worker
	оҳан	оҳангар	blacksmith
-ҷӣ	чайхона	ҷайхонаҷӣ	tea-house manager
	шикор	шикорҷӣ	hunter
-бон	дарвоза	дарвозабон	gatekeeper, goalkeeper
	боғ	боғбон	gardener
3. Suffixes that form abstract nouns:			
-иш	дон	дониш	knowledge
	хон	хониш	reading
4. Other suffixes, forming various types of noun:			
	даст	даста	bunch
-а	хафт	хафта	week
	ғуш	ғуша	corner
-ор	рафт	рафтор	behaviour
	гуфт	гуфтор	speech
	гунаҳ	гунаҳгор	sinner
-гор	талаб	талабгор	one who seeks to obtain something
	хост	хостгор	matchmaker
5. Suffixes that only change the quality or quantity of nouns:			
	хона	хонача	small house, doll's house, sandcastle
-ча	бозӣ	бозича	toy
	корд	кордча	small knife

¹¹ (A process called “субстантивация”)

¹² This is a proverb, literally meaning, “The wise are busy making conversation; the fool with his body.”

Table 11.3 Adjective prefixes

Prefix	Root	New Adjective	Meaning
Prefixes used to show possession of a quality:			
бо-	акл	боакл	clever, sensible
	одоб	боодоб	polite
	истеъдод	бонстеъдод	talented
ба- ¹³	акл	баакл	clever, wise
	одоб	баодоб	polite
	маза	бамаза	tasty, delicious
Prefixes used to show the absence of a quality:			
бе-	акл	беакл	stupid, foolish
	шарм	бешарм	shameless
	гуноҳ	бегуноҳ	innocent, guiltless
но-	дон	нодон	ignorant, stupid
	тарс	нотарс	fearless

Table 11.4 Adjective suffixes

Suffix	Root	New Adjective	Meaning
Suffixes used to describe something made from a substance or material:			
-ин	санг	сангин	stone
	чӯб	чӯбин	wooden
	хишт	хиштин	brick
Suffixes that describe the state of a thing:			
-гин	хашм	хашмгин	angry, furious
	ғам	ғамгин	sorrowful, sad
-нок	нам	намнок	humid
	дард	дарднок	painful
-манд	дониш	донишманд	wise, learned
	хунар	хунаrmанд	skilful, clever
	сарват	сарватманд	rich
-о ¹⁴	дон	доно	wise, clever
	бин	бино	one who can see
Suffixes used to show a relation to something:			
-а	ранг	ранга	coloured
	тобистон	тобистона	for summer, summer's
-она	бача	бачагона	children's
	дӯст	дӯстона	friendly

¹³ The prefixes "бо-" and "ба-" perform the same function.¹⁴ The suffix "-о" forms new adjectives from the present tense stem of verbs.

In the main clause, that follows this conditional clause, the verb most often takes the present-future tense:

Агар ба шаҳр равай, бародарамро мебинӣ.	If you go to the city, you'll see my brother.
Агар имрӯз корамон тамом шавад, пагоҳ <u>истироҳат мекунем</u> .	If we finish our work today, tomorrow we're going to rest.
Агар борон наборад, дар боғ <u>кор мекунам</u> .	If it doesn't rain, I'm going to work in the garden.
Агар розӣ бошед, ман пагоҳ <u>меоям</u> .	If you agree, I'll come tomorrow.
Агар имконият бошад, имрӯз ба бозор <u>меравем</u> .	If possible, we're going to the market today.

In the following examples, the main clause of the sentence is in the imperative:

Агар бародарамро бинӣ, аз ман салом <u>зӯй</u> .	If you see my brother, say "hi" to him.
Агар ба бозор равай, ду-се кило себ <u>хар</u> .	If you go to the market, buy two or three kilos of apples.
Агар нахоҳед, ин корро <u>накумед</u> .	If you don't want to, don't do this task.
Агар пулатон набошад, ба мағоза <u>паравед</u> .	If you don't have enough money, don't go to the shop.

In colloquial Tajiki the word *azap* is sometimes omitted from the sentence:

Нахоҳӣ, нарав.	If you don't want to, don't go.
Хоҳӣ, биё, нахоҳӣ, не.	If you want to, come; if you don't want to, don't.

When speculating about what might happen or what could have happened, both verbs take the descriptive past tense:

агар мерафтам	if I had gone / if I went
агар мерафтӣ	if you had gone / if you went
агар мерафт	if he/she had gone / if he/she went
агар мерафтем	if we had gone / if we went
агар мерафтед	if you had gone / if you went
агар мерафтанд	if they had gone / if they went

Агар ўро <u>медидам</u> , ин гапро <u>мезуфтам</u> .	If I had seen him, I would have told him this.
Агар дирӯз <u>меомадӣ</u> , Хайёмо <u>медидӣ</u> .	If you had come yesterday, you would have seen Khayom.
Агар нағз <u>мехондед</u> , кайҳо забони тоҷикиро <u>ёд мегирифтед</u> .	If you had studied well, you would have learnt Tajiki long ago.
Агар пули бисёр <u>медоштем</u> , як хавлӣ <u>мехаридем</u> .	If we'd had more money, we would have bought a house.
Агар 1.000.000 доллар <u>медоштам</u> , дар тамоми ҷаҳон сайругашт <u>мекардам</u> .	If I had \$1,000,000, I would travel the whole world.

As can be seen by comparing the last two examples, the difference between "real" conditionals (things that might have been, had circumstances been different) and "unreal" conditionals (things that are impossible or very unlikely to happen) must be determined from the context.

In literary language, especially in poems, the word *azap* is sometimes abbreviated to *zap* or *ap*:

Ғар ту моро дӯст медорӣ, биё.	If you love me, come.
-------------------------------	-----------------------

The conditional is also used in other ways. For further information, see the section "A Brief introduction to Tajiki Grammar."

МАШҚО

EXERCISES

1. Construct sentences based on the following table, using the correct verb endings:

Example: *Ман ҳар рӯз аз бозор ду кило себ мехарам.*

Ман			як		себ	
Шумо	ҳар рӯз		ду		анор	
Мо			се	кило	орд	
Онҳо	зуд-зуд		чор	дона	ангур	
Ту	ҳамеша	аз бозор	дах		нон	мехар...
Сабур			бист	халта	харбуза	
Вай	баъзан		се-чор		тарбуз	
Модарам			панҷ-шаш		сабзӣ	

2. Rewrite the following sentences using the correct form of the verb in parenthesis:

- Мо пештар ҳар рӯз аз бозор нон (харидан), ҳоло модарам дар танӯр нон (пухтан).
- Пагоҳ ман ба бозор (рафтан) ва чор кило себ, ду кило бодиринг ва се кило картошка (харидан).
- Онҳо дар боғашон панҷ дарахти себ, чор дарахти зардолу, ду токи ангур¹⁵ ва шаш дарахти нок (доштан).
- Маҳмуд дирӯз панҷох кило себ ва сӣ кило шафтолу (фурӯхтан).
- Падарам аз бозор ду тарбузу ду харбуза (овардан).

3. Answer the following questions:

- Шумо кадом мевахоро дӯст медоред?
- Дар шаҳри Шумо кадом бозорҳо ҳастанд?
- Як кило себ дар шаҳри Шумо чанд пул аст?
- Шумо кадом бозорҳои Душанберо медонед?
- Як кило ангур 30 дирам ва як кило анор 50 дирам аст. Ду кило ангур се кило анор чанд пул мешавад?
- Кадам мева аз ҳама ширин аст?
- Дирӯз Шумо аз бозор чӣ харидед?

4. Create new words by adding the suffixes to the words listed and give the meaning of the new word formed:

a. The suffix "-ӣ" ("i"):

дӯст	бародар	сафед	бад	зебо	нағз	мард
доно	кабуд	чапон	пир	гарм	хунук	хона
шаҳр	баҳор	об	замин	даст	кор	мактаб
давлат	китоб	Амрико	Олмон	Душанбе	точик	англис

b. The suffix "-истон":

арман	киргиз	афгон	точик	гул	қабр	торик	баҳор	кӯҳ	кӯдак
-------	--------	-------	-------	-----	------	-------	-------	-----	-------

c. The suffix "-зор":

гул	дарахт	себ	ток	мева	кабудӣ	алаф
-----	--------	-----	-----	------	--------	------

d. The suffix "-гоҳ":

ист	гузар	дониш	кор	фурӯш	хоб
-----	-------	-------	-----	-------	-----

¹⁵ In Tajiki, a grapevine is called a "токи ангур."

e. The suffix "-им":

хон (from хондан)	дон (донистан)	омӯз (омӯхтан)	рав (рафтан)	санҷ (санҷидан)	бур ¹⁶ (буридан)
-------------------	----------------	----------------	--------------	-----------------	-----------------------------

5. Create new words by adding the prefixes to the words listed and give the meaning of the new word formed:

a. The prefix "ҳам-":

кор	сол	роҳ	синф	дил	забон	соя	хона
-----	-----	-----	------	-----	-------	-----	------

b. The prefix "бе-":

кор	хона	мева	фарзанд	зан	шавҳар	падар	модар	намак
-----	------	------	---------	-----	--------	-------	-------	-------

6. Rewrite the sentences using verbs in the conditional mood:

Example: *Имрӯз ман ба мактаб меравам ва муаллимро мебинам.*

⇒ *Имрӯз агар ба мактаб равам, муаллимро мебинам.*

- Модарам дирӯз ба бозор рафт ва себу ангур харид.
- Саттор ба хонаи мо меояд ва мо ҳарду кор мекунем.
- Ту бисёр меҳонӣ ва бисёр чизро медонӣ.
- Дари хона қуфл аст ва дар хона касе нест.
- Сӯхроб дирӯз ба Хучанд рафт ва Майклро дид.

7. Change the tense of the verbs in the following sentences, as shown in the example:

Example: *Амин картошка фурӯхт.*

⇒ *Амин картошка мефурӯшад.*

⇒ *Амин картошка фурӯхта истифодааст.*

⇒ *Амин картошка хоҳад фурӯхт.*

- Бародарам ба ман мактуб навишт.
- Падарам ба бозор меравад.
- Саймон ва Тим ба Шветсия хоҳанд рафт.
- Мо дар вазорат кор карда истодаем.

8. Read the following text and express the same information in English:

Номи ман Илҳом аст. Ман падару модар ва як хоҳар дорам. Падарам, Иброҳим, 47-сола аст. Ӯ дар вазорат кор мекунад. Модарам, Аниса, 45-сола аст. Вай соҳибхоназан аст. Хоҳарам, Ануша, 16-сола аст. Вай аз ман ду сол хурдтар аст. Вай дар мактаб меҳонад. Ман ҳам дар мактаб меҳонам. Оилаи мо дар Душанбе, дар хонаи сеҳучрагӣ¹⁷ зиндагӣ мекунад. Хонаи мо дар кӯчаи Борбад аст. Бозори «Саховат» ба хонаи мо хеле наздик аст. Мо зуд-зуд ба ин бозор меравем. Аз бозор меваҷоту сабзавот ва дигар чизҳои лозимӣ меҳарем. Дар Тоҷикистон тамоми сол меваҳои тару тоза ҳастанд. Ҷамҷунин аз бозор бисёр меваҳои хушк - мағз, зардолуқоқ, мавиз, бодом, чормағз, pista ва ғайра харидан мумкин аст. Рӯзҳои истироҳат мо ба боғи марказӣ меравем ва он ҷо истироҳат мекунем. Мо шаҳри худ - Душанберо дӯст медорем.

¹⁶ Note: the "p" of the present verb stem of *буридан* doubles when it takes a suffix; cf. note at the end of the "Arabic Plurals" section of "A Brief Introduction to Tajiki Grammar" at the end of the book.

¹⁷ *Ҳучра* means the same as *уток*, so *сеҳучрагӣ* means "three-roomed."

ХОНИШ

READING

Read the following stories, retell them in Tajiki in your own words, and discuss the question that follows each of them:

Сето нон

Марде ҳар рӯз аз бозор се нон меҳарид. Фурӯшандагон дар ҳайрат шуданду аз ӯ пурсиданд:

– Мебахшед, амак, чаро Шумо ҳар рӯз сето нон меҳаред?

Мард гуфт:

– Як нонро барои адои қарз медиҳам, як нонро қарз медиҳам, як нонро ману занам меҳӯрем.

Аммо фурӯшандагон аз ин суҳанҳои ӯ чизе нафаҳмиданд.

Пас аз чанд рӯз боз пурсиданд:

– Мебахшед, амак, мо маънои суҳани Шуморо нафаҳмидем.

Мард як табассум карду гуфт:

– Як нонро ба падару модарам медиҳам, ин адои қарз аст, зеро онҳо дар хурдсолиам ба ман медоданд. Як нонро ба фарзандонам медиҳам, ин қарз аст, чунки онҳо дар пиронсолӣ ба мо хоҳанд дод. Акнун фаҳмидед?

– Раҳмат, амак, суҳанҳои Шумо пандомӯз аст.

Vocabulary:

хайрат	perplexity	қарз	debt
адои қарз	repayment of debt	табассум	smile
зеро / чунки	for, because of	хурдсолӣ	young age
пиронсолӣ	old age	акнун	now
пандомӯз	moralistic		

Translation of some expressions and idioms:

Аз суҳанҳои Шумо чизе нафаҳмидем /

Маънои суҳанҳои Шуморо нафаҳмидем.

Акнун фаҳмидед?

Суҳанони Шумо пандомӯз аст.

There's something you said that we didn't understand. / We didn't understand what you said.

Now do you understand?

What you say has a good moral.

Discuss the following:

Ҷавонон ба падару модарашон ва пиронсолони дигар чӣ ҳел эҳтиром карда метавонанд?

More useful vocabulary:

эҳтиром кардан to respect, to honour

То ки дигарон хӯранд

Бачан хурдсоле аз назди бог мегузашт. Дид, ки мӯйсафеде дарахт мешинонад.

Пурсид:

– Бобоҷон, Шумо чӣ қор карда истодаед?

– Дарахтҳои себу зардолу мешинонам.

– Охир Шумо пир шудед, меваҳои онро намехӯред-ку?

– Дигарон шинонданд, мо хӯрем, мо мешинонем, то ки дигарон хӯранд.

Vocabulary:

шинондан to plant то ки so that

Translation of some expressions and idioms:

Охир Шумо пир шудед, меваҳои онро намехӯред-ку?

But you are old; you won't eat its fruit, will you?

Дигарон шинонданд.

Others planted.

Discuss the following:

Ба назари Шумо, маънои асосии ин ҳикоят чист?

САНЧИШ

QUIZ

1. Give answers to the following questions:

1. – Ба Шумо чӣ даркор?

7. – Ин орди кучо?

– ...

– ...

2. – Як кило анор чанд пул?

8. – Се килош як сомонӣ, мешавад?

– ...

– ...

3. – Ба бозори «Баракат» чӣ ҳел рафтан мумкин?

9. – Шумо маъмулан аз кадом бозор меваю сабзавот меҳаред?

– ...

– ...

4. – Арзонтар намешавад?

10. – Ту қай ба бозор меравӣ?

– ...

– ...

5. – Шумо аз бозор чӣ харидед?

11. – Падарат аз бозор чӣ овард?

– ...

– ...

6. – Дар Душанбе кадом бозорҳо ҳастанд?

12. – Ин автобус то бозори «Шоҳмансур» меравад?

– ...

– ...

2. Fill in the questions corresponding with the following answers:

1. – ... ?

7. – ... ?

– Не, ман ба бозор намеравам.

– Падарам дирӯз ба бозор рафт.

2. – ... ?

8. – ... ?

– Ду кило себу чор кило ангур харидам.

– Аввал чашида бинед, асал барин ширин.

3. – ... ?

9. – ... ?

– Агар бисёр гиред, арзон мекунам.

– Як соат пеш омадам.

4. – ... ?

10. – ... ?

– Ба автобуси 29 ё 18 шинед.

– Не, ин бозори «Саховат» не.

5. – ... ?

11. – ... ?

– Мебахшед, намедонам.

– Раҳмат, боз биёед.

6. – ... ?

12. – ... ?

– Як килош чил дирам

– Бақияша гиред.

3. Make up dialogues using the material in lesson eleven and, if possible, role-play the situations with a language helper or other language partner.

4. Write a description about yourself similar to that in exercise 8.

Дарси 12

Дар мағоза

ШАРҲ

During the Soviet period, every shop was owned by the state and prices were fixed. Most interestingly, the price of goods was the same throughout the Soviet Union, irrespective of where they were made. For instance, the price of sugar, which was produced in the Ukraine, cost the same in the Ukraine itself, in Central Asia, in Siberia, and in the Far East.

Shops specialised in selling one particular item and took their name from this item: for instance, *мағозаи китоб* ("bookshop"), *мағозаи зӯшт* ("butcher's"), *мағозаи хӯрокворӣ* ("grocery store"), *мағозаи нон* ("bakery"), *мағозаи газворҳо* ("textiles shop"), *мағозаи пойафзол* ("shoe shop"), *мағозаи молҳои хочағӣ* ("home-made goods shop"), *мағозаи молҳои сохтмон* ("outlet for building materials"), *мағозаи ҷавохирот* ("jeweller's"), etc. Now, most shops can be separated into one of two groups: food shops and industrial products shops. Only in the largest shops can departments for special vendors be seen. In addition to these, however, there are also special shops selling furniture, factory-made goods, home-made goods, and jewellery.

Now, since almost all shops are privately owned, prices are no longer fixed. As in the markets, customers haggle with retailers in shops to obtain a reasonably cheap price. Consequently, it is possible to hear about various prices for the same item even in the same shop. Usually, goods in shops in the centre of town are more expensive than in shops close to or inside the markets. When buying an item, it is better to find out the price in a number of departments or shops and then to choose where to buy it.

Most shops have a sign announcing: «*Ҷизи фурӯхташуда баргардониди ё иваз карда намешавад*» - "No refunds or exchanges." However, it is sometimes possible to negotiate with retailers so that if you don't like the purchased item they will replace it or give a refund.

Lesson 12

At the Shop

COMMENTARY

ДУФАТ

VOCABULARY

хӯрокворӣ	<i>groceries, food</i>	мағозаи хӯрокворӣ	<i>grocery</i>
молҳо / молҳои	<i>goods / industrial</i>	мағозаи молҳои	<i>shop (not selling</i>
саноатӣ	<i>goods</i>	саноатӣ	<i>food)</i>
мағозаи китоб	<i>book shop</i>	фурӯшгоҳ	<i>department store</i>
даромадгоҳ	<i>entrance</i>	[универмаг] ¹	
киоск	<i>kiosk</i>	баромадгоҳ	<i>exit</i>
шӯъба	<i>department / section</i>	дӯкон / устохона	<i>workshop</i>
	<i>of a store</i>	«Олами кӯдакон» ²	<i>"Childrens' World"</i>
харидор	<i>customer</i>	фурӯшанда	<i>retailer</i>
чиз	<i>thing</i>	дона	<i>piece, item</i>
банка /banka/	<i>jar, tin</i>	шиша	<i>bottle; glass</i>
қуттӣ	<i>box / pack</i>	зарф	<i>dishes, tableware</i>
арзон	<i>cheap</i>	кимат	<i>expensive</i>

¹ Words shown in square brackets are Russian words used in colloquial Tajiki.

² A specialist shop in the centre of Dushanbe selling children's goods.

наرخ	<i>price, cost</i>	бақия	<i>change</i>
андоза [размер]	<i>size</i>	ранг	<i>colour</i>
навъ	<i>sort</i>	вазн	<i>weight</i>
ягон / ягон ҳел	<i>any / some kind of</i>	зарурият	<i>necessity</i>
харидан (хар)	<i>to buy</i>	фурӯштан (фурӯш)	<i>to sell</i>
санҷидан (санҷ) /	<i>to try, to test</i>	ба ... зебидан (зеб)	<i>to suit smb.</i>
пӯшида дидан		пӯшидан (пӯш)	<i>to dress (oneself)</i>
маслиҳат додан	<i>to give advice (to</i>	маслиҳат кардан	<i>to ask advice, to</i>
	<i>smb.)</i>		<i>consult</i>

– ... чанд пул? / ... чанд сӯм?	– <i>How much does ... cost?</i>
– Чанд пул шуд?	– <i>What's the total?</i>
– Ба Шумо чӣ даркор?	– <i>What do you need?</i>
– Ба ман ... диҳед.	– <i>Give me a ..., please.</i>
– Марҳамат, гиред.	– <i>Here you are. [offering]</i>
– (Ба ман) маъкул.	– <i>I like it.</i>

<i>Навиштаҷоти болои мағозаҳо ва дӯконҳо</i>	<i>Shop signs</i>
нон	<i>bread</i>
тӯҳфаҳо	<i>gifts; souvenirs</i>
молҳои сохтмон	<i>building materials</i>
мебел	<i>furniture</i>
пойафзол	<i>shoes</i>
соат	<i>watches</i>
гӯшти гов	<i>beef</i>
қима	<i>mince, minced meat</i>
мурғ	<i>chicken</i>
тухм	<i>egg</i>
нон	<i>flat, round bread</i>
кулча	<i>bread roll; biscuit</i>
чаппотӣ	<i>thin, flat bread</i>
панир	<i>cheese</i>
шакар	<i>sugar</i>
набот ³	<i>"nabot"</i>
шир	<i>milk</i>
чай	<i>tea</i>
шарбат [сок]	<i>juice</i>
арак	<i>vodka, spirits</i>

гӯшти ғусфанд	<i>mutton</i>
гӯшти лаҳм	<i>deboned meat</i>
моҳӣ	<i>fish</i>
[икра]	<i>caviar</i>
[хлеб]	<i>loaf of bread</i>
[батон]	<i>long loaf of bread</i>
орд	<i>flour</i>
намак	<i>salt</i>
қанд	<i>sugar; sweets</i>
ҳалво ⁴	<i>halva</i>
яхмос	<i>ice-cream</i>
қаҳва	<i>coffee</i>
пиво	<i>beer</i>
шароб / май [вино]	<i>wine</i>

либос	<i>clothes</i>	матӯъ	<i>material</i>
[свитер]	<i>sweater, jumper</i>	чемпир	<i>cardigan</i>
шим	<i>trousers</i>	доман [юбка]	<i>skirt</i>
майка	<i>vest; T-shirt</i>	синабанд	<i>bra</i>
курта	<i>dress, shirt</i>	рӯмол	<i>headscarf</i>
куртка	<i>leather jacket, coat</i>	рӯмолча	<i>handkerchief</i>
кастум	<i>suit</i>	эзор / почома	<i>ladies' underwear</i>
пичак	<i>jacket</i>	чома	<i>men's full-length</i>
пӯстин	<i>fur-coat</i>		<i>velvet coat</i>
палто	<i>overcoat</i>	халат	<i>dressing gown, robe</i>
боронӣ [плаш]	<i>rain-coat</i>	тугма	<i>button</i>

³ *Набот* is a national sweet made of crystallised sugar.

⁴ *Ҳалво* is a national sweetmeat made with sesame seeds and honey.

тоқӣ / тӯппӣ	<i>national hat</i>	салла	<i>turban</i>
кулоҳ	<i>hat</i>	теппак	<i>winter-hat</i>
шарф	<i>scarf</i>	дастпӯшак	<i>glove</i>
галстук	<i>tie</i>	чатр	<i>umbrella</i>
ҷӯроб	<i>thick socks</i>	пайпоқ	<i>thin socks</i>
пойафзол / туфлӣ	<i>shoes</i>	[колготки] / <i>kalgotki/</i>	<i>tights</i>
калӯш	<i>national shoe</i>	маҳсӣ / <i>massi/</i>	<i>long national boot</i>
патинка	<i>boots</i>	мӯза	<i>long boots</i>
мардона	<i>men's</i>	занона	<i>women's</i>
бачагона	<i>children's</i>	зимистона	<i>for winter</i>
тобистона	<i>for summer</i>	бахорӣ	<i>for spring</i>
нағз	<i>good</i>	ганда	<i>bad</i>
кимат	<i>expensive</i>	арзон	<i>cheap</i>
сабук	<i>light</i>	вазнин	<i>heavy</i>
гарм	<i>hot</i>	салқин	<i>cool</i>
нав / тоза	<i>fresh, new</i>	бомаза	<i>tasty, delicious</i>
фоиданок	<i>useful, healthy</i>	зарур	<i>necessary</i>
қоним	<i>suitable</i>	беранг	<i>colourless</i>
сиёҳ	<i>black</i>	сафед	<i>white</i>
сабз	<i>green</i>	зард	<i>yellow</i>
сурх	<i>red</i>	кабуд	<i>blue</i>
гулобӣ	<i>pink</i>	осмонӣ	<i>light blue</i>
кахваранг	<i>brown</i>	норинҷӣ	<i>orange</i>
хокистарӣ	<i>grey</i>	фомил / <i>фомилӣ</i>	<i>black {tea}⁵</i>
безеб	<i>ugly, unattractive</i>	атлас	<i>"atlas" silk⁶</i>
дағал / дурушт	<i>coarse, rough</i>	маҳин	<i>delicate, soft, thin</i>
пахта; пахтагӣ	<i>cotton (n; adj)</i>	пашм; пашмин	<i>wool; woollen</i>
абрешим;	<i>silk (n; adj)</i>	чарм; чармин	<i>leather (n; adj)</i>
абрешимӣ			
китоб	<i>book</i>	китоби бадеӣ	<i>novel, fictional book</i>
китоби дарсӣ	<i>textbook</i>	саҳифа	<i>page (of a book)</i>
лугат	<i>dictionary</i>	боб	<i>chapter (of a book)</i>
дафтар	<i>note-book</i>	чилд	<i>volume (of a book)</i>
рӯзнама [газета]	<i>newspaper</i>	шумора	<i>edition (of book, newspaper, etc.)</i>
мачалла [журнал]	<i>magazine</i>		
конверт / лифофа	<i>envelope</i>	марка	<i>stamp</i>
коғаз	<i>paper</i>	ручка	<i>pen</i>
қалам	<i>pencil</i>	бӯр	<i>chalk</i>
телевизор	<i>television</i>	дарзмол / газмол	<i>iron (for clothes)</i>
радио	<i>radio</i>	магнитофон	<i>tape recorder</i>
компютер	<i>computer</i>	кассета	<i>cassette</i>
суратгирак	<i>camera</i>	плёнка /	<i>camera film</i>
сумка	<i>bag, purse</i>	фотоплёнка	
соат	<i>watch</i>	айнак	<i>glasses</i>
ангуштарин	<i>ring</i>	гарданбанд	<i>necklace</i>
ҳалқа / ғӯшвор /	<i>earring</i>	дастпона	<i>bracelet</i>
ғӯшвора		сигор / сигарет	<i>cigarettes</i>
собун	<i>soap</i>	шампун	<i>shampoo</i>

⁵ Ҷойи *фомил* or *ҷойи фомилӣ* is literary Tajiki for "black tea," colloquially *ҷойи сиёҳ*.⁶ *Атлас* is a traditional multi-coloured stripe-patterned silk material found throughout Central Asia.

атр / *atir/*
садбарг *perfume*
нарғис *rose*
daffodil

гул *flower*
пола *tulip*
мехчагул *carnation*

СҶҲАТҲО

DIALOGUES

1. [northern dialect]

– Шумо майкаи мардона доред?
– Не, надорам.
– Намедонед, дар куҷо бошад?
– Ҳо, ана вай магазинба равед, будагист⁷.
– Раҳмат.
– Намеарзад.

– Have you got any men's T-shirts?
– No, I haven't.
– Do you know where there are any?
– Yes, go to that shop, they should have some.
– Thanks.
– Not at all.

2.

– Мебахшед, Шумо лугати русӣ-тоҷикӣ доред?
– Ҳа, дорам.
– Дидан мумкин?
– Марҳамат.
– Нарҳаш чанд пул?
– Даҳ сомонӣ, меҳаред?
– Ҳа, мегирам. Мана, пулаша ҳисоб кунед.
– Дуруст. Барои харидатон раҳмат.
– Саломат бошед.

– Excuse me, have you got a Russian-Tajiki dictionary?
– Yes, I have.
– Can I see it?
– Please do.
– How much is it?
– Ten somoni. Are you going to buy it?
– Yes, I'll take it. Here – count the money.
– It's right. Thanks for your custom.
– Goodbye.

3. [northern dialect]

– Мебахшед, вай галстука як бор нишон тид⁸.
– Ҳамина?
– Не, хо ана ваяша.⁹
– Марҳамат.
– Ин чанд пул?
– Дувоздах сомонӣ.
– Ин қадар кимат? Арзонтар кунед.
– Ҷойи шудаш¹⁰ ёздаҳ сомонӣ. Мегирид-мӣ?
– Майлаш, мегирам. Мана, пулаш.
– Раҳмат! Насиб кунад!¹¹
– Саломат бошед!

– Excuse me, can you show me that tie?
– This one?
– No, that one.
– Here you are.
– How much is it?
– Twelve somoni.
– That's expensive! Make it cheaper.
– My last price is eleven somoni. Will you buy it?
– OK, I'll take it. Here's the money.
– Thanks. Enjoy wearing it!
– Goodbye.

4. [southern dialect]

– Чӣ тиям, ака?
– Ягон арақи тоза дорӣ?
– Барои Шумо меёбам. Ана марҳамат.

– What can I offer you, sir?
– Have you got some good vodka?
– I'll have a look for you. Here you are.

⁷ *Будагист* means the same as "шояд бошад" – "there should be some."⁸ "Тид" is a colloquial form of *дӯҳад*.⁹ "Ваяша" is a colloquial form of *валяиро* = *вай* + "-аш" + "-ро"¹⁰ "Ҷойи шудаш" means the same as *охираш*: "my (literally, 'its') last price."

¹¹ "Насиб кунад" is a blessing expressing the hope that someone would enjoy what they have bought, or built, etc.

- Чанд пул?
- Яку ним сомонӣ.
- Ма, пулаша гир.
- Боз ягон чиз тиям?
- Не, дигар ҳеҷ чиз лозим не.
- Хуш омадед, ака!

5.

- Ин орди кучо?
- Орди Қазокистон.
- Килош чанд пул?
- Панҷоҳ дирам. Чанд кило баркашам?

- Панҷ кило кашед. Чанд пул мешавад?

- Панҷ килош? Ҳозир ҳисоб мекунам... дуву ним сомонӣ.
- Марҳамат, пулаш.
- Бақияша гиред.

6. [colloquial]

- Салом алейкум. Марҳамат, биёед.
- Салом алейкум, ягон шиму куртаи бачагона доред?
- Писаратон чандсола?
- Даҳсола.
- Барои даҳсолаҳо мана инаш бисёр нағз. Як бинед.
- Духту рангаш маъкул, лекин метарсам, ки хурд набошад.
- Хурд набудагист, лекин агар хурд бошад, биёред, калонтарашба алиш¹² карда метиям¹³.
- Нархаш чанд пул?
- Шим даҳ сомонӣ, курта панҷ сомонӣ.

- Арзонтар намекунед?
- Не, ман чойи шудада гуфтам, ин моли тоза.
- Хайр, майлаш, мегирам, лекин агар хурд бошад пагоҳ меорам.
- Майлаш, биёред, дигараша мегиред.

- Мана, пулаша ҳисоб кунед.
- Ҳа, дуруст, насиб кунад.
- Саломат бошед.

- How much?
- 1.5 somoni.
- Here you are.
- Can I get you anything else?
- No, I don't need anything else.
- Goodbye.

- Where's this flour from?
- It's from Kazakhstan.
- How much per kilo?
- 50 dirams. How many kilos shall I measure?
- Weigh out five kilos. How much will that be?
- Five kilos? I'll calculate it... 2.5 somoni.
- Here's the money.
- And here's your change.

- Hello. Please, come in.
- Hello. Have you got any trousers and shirts for a boy?
- How old is your son?
- He's ten.
- This is a very nice outfit for a ten-year-old. Take a look.
- It's made well and is a good colour, but I'm afraid it might be a bit small.
- It shouldn't be too small, but if it is, bring it back and I'll change it for a larger one.

- How much is it?
- Ten somoni for the trousers, five somoni for the shirt.
- Can't you make it cheaper?
- No, I told you the last price; it's a good item.
- OK, I'll take it, but if it's too small I'll bring it back tomorrow.
- Fine, if you bring it back, I'll give you another.
- Here, count the money.
- Yes, it's right. I hope they're OK.
- Goodbye.

7.

- Ба Шумо чӣ даркор?
- Ягон шими нағз доред?
- Ҳа, хаст. Ба Шумо кадом рангаш маъкул?
- Хокистарӣ.
- Андозааш¹⁴ чанд?
- Андозаи 48.
- Марҳамат, як бинед.
- Пушида дидан мумкин?
- Ҳа, албатта. Ба ин ҷо гузаред.
- Мебахшед, ин камтар хурд.
- Калонтараш хаст?
- Мана инаша бинед. Андозаи 50.
- Ба фикрам инаш қоим. Чанд пул?
- Панҷоҳ сомонӣ.
- Марҳамат, пулаша гиред.

8.

- Марҳамат, чӣ тиям?
- Як кило ғушту як қуттӣ чойи кабуд.

- Марҳамат, боз ягон чиз даркор?
- Равгани зарду панир доред?
- Албатта.
- Нимкилоӣ дихед.
- Марҳамат. Боз?
- Дигар ҳеҷ чиз лозим не. Ҳамааш чанд пул шуд?
- Ҳозир ҳисоб мекунем: як кило ғушт – се сомонӣ, як қуттӣ чой – 70 дирам, ним кило равған як сомонию ҳаштод дирам ва ним кило панир як сомонию навад дирам. Ҳамагӣ – ҳафт сомонию чил дирам мешавад.
- Марҳамат, пулаша гиред.
- Ин шаст дирам бақияш. Барои харидатон раҳмат.
- Саломат бошед.

9. [northern dialect]

- Салом алейкум.
- Салом. Марҳамат, чӣ даркор?
- Мебахшед, барои омӯхтани компютер ягон китоби нағз доред-мӣ?
- Як китоби нағз дорам, аз англисӣ тарҷума шудагӣ.
- Номаш чӣ?
- Номаш «Микрософт оффис».
- Як бор нишон тид.

- What do you need?
- Have you got some good trousers?
- Yes, there are some. What colour would you like?
- Grey.
- What size?
- Size 48.
- Here, take a look at these.
- Can I try them on?
- Of course. Go in here.
- I'm sorry, these are a little small. Do you have a larger pair?
- Here, try these. They're size 50.
- I think they'll do. How much?
- Fifty somoni.
- Here you are.

- What can I get you?
- One kilo of meat and one packet of green tea.
- There you are. Anything else?
- Have you got any butter and cheese?
- Of course.
- Give me half a kilo of each.
- There you are. Anything else?
- I don't need anything else. What's the total?

- Let me count: one kilo of meat – three somoni, one packet of tea – 70 dirams, half a kilo of oil – one somoni 80 dirams, and half a kilo of cheese – one somoni 90 dirams. A total of seven somoni 40 dirams.

- There you are.
- Here's 60 dirams change. Thanks for your custom.
- Thanks. Goodbye.

- Hello.
- Hi. What do you need?
- Excuse me, do you have a good book for learning about computers?
- I've got one good book that's been translated from English.
- What's it called?
- "Microsoft Office."
- Can you show it to me?

¹² Алиш кардан is colloquial Tajiki, meaning the same as *иғоз кардан* – "to change."¹³ "Метиям" is a colloquial, abbreviated form of *медихам* – "I will give" (or "I give").¹⁴ Or, more colloquially, *Размераш*.